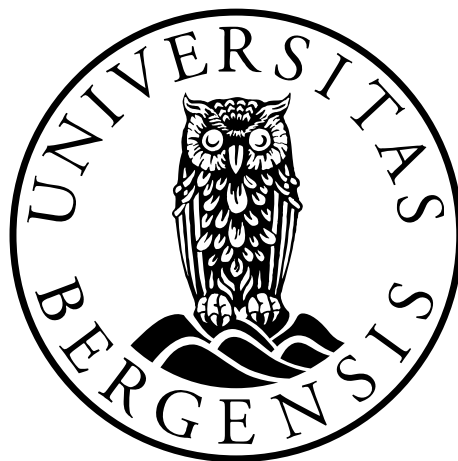

Forebyggende Arbeid med Risikoutsatte Barn i Barnehagen

”En kvalitativ studie om barnehagen som forebyggende tiltak for
risikoutsatte barn”

MASTEROPPGAVE

Master i Barnevern

Våren 2021

Det Psykologiske Fakultet

Institutt for Helse, Miljø og Likeverd (HEMIL)

Karianne Brekke og Julie Marie Lilleskog

Sammendrag

I denne studien undersøker vi hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. Formålet med denne masteroppgaven er å belyse det arbeidet barnehagelærere gjør for de risikoutsatte barna i barnehagen. Vi ønsker også å få frem hva barnehagepersonalet savner for å kunne optimalisere arbeidet, for å videre beskytte de risikoutsatte barna. Vi har valgt å forske på denne tematikken med utgangspunkt i barnehagelæreres egne erfaringer og refleksjoner med dette arbeidet.

Med dette som bakgrunn ble problemstillingen: ”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?”

I forsøket på å besvare problemstillingen, brukte vi en kvalitativ forskningsmetode i form av intervju. Det var totalt ni informanter fordelt på syv barnehager som deltok i studien, hvor alle var utdannede barnehagelærere. For å bearbeide datamaterialet benyttet vi oss av systematisk tekstkondensering som analytisk tilnærming.

Funnene viser at barnehagelærerne var opptatt av gruppestørrelser og voksen-barn tetthet når det gjaldt de risikoutsatte barna, den viktige relasjonen til barnet, beskyttelsesfaktorer i miljøet og i barnet, det viktige foreldresamarbeidet, kunnskapsformidling både til personalet og til barna og samarbeid med andre instanser. Knyttet til pandemisituasjonen, fant vi at skille mellom de barna som hadde det greit og de barna som hadde det mindre greit, har blitt større, som følger av stengte barnehager og mer begrenset tilbud.

De fremtredende funnene ga oss muligheten til å drøfte hva barnehagelærerne opplevde som allerede fungerende og innarbeidede tiltak, hva informantene savnet i det forebyggende arbeidet, og hvordan dette kan ytterligere styrkes i forhold til de mest utsatte barna.

Abstract

In this thesis we examine how kindergartens can be a preventive measure for kids at risk. The purpose of this study is to illuminate the work preschool teachers do for children at risk in kindergartens. We want to get across what preschool teachers miss, to be able to optimize their work in protecting these children. The basis of this study is to research this thematic by using the point of view from preschool teachers' personal experiences and reflections on their work.

Using this as a background for our study, we ended on the following research question: "in which ways can kindergartens be a preventive measure for children at risk?"

In our attempt to answer this issue, we used a qualitative research method through multiple interviews. We interviewed nine informants from seven different kindergartens. To process our material, we used Systematic Text Condensation as an analytic process.

Our findings show that preschool teachers were concerned with the sizes of groups, adult-children relation concerning children at risk, the important relation to the child, protective factors in the environment and the child, the co-operation between parents, and sharing knowledge with the employees, children and other instances. Tied to the pandemic, we found that the distance between the children that were doing good and the children doing not as good, had grown bigger, as a result of closed kindergartens and a more limited offer.

These findings allowed us to discuss what preschool teachers' viewed as working preventive measures already incorporated, what the informants felt lacked in the preventive measure, and how this can be further strengthened concerning the children most at risk.

Forord

Vi skal nå levere vårt livs største arbeid. Etter to år som studenter på masterstudiet i barnevern, er vi snart ved veis ende. Det har vært lærerikt, utfordrende og til tider en krevende prosess å skrive denne masteroppgaven. Likevel, har prosessen gitt oss mange morsomme stunder hvor vi har lært hverandre å kjenne, både på godt og vondt. Samtidig har den situasjonen verden nå står i med covid-19 gjort skriveprosessen noe spesiell, men vi har hatt hverandre som støtte og kommet oss gjennom det sammen.

Risikoutsatte barn er et tema vi begge fra tidligere utdanning som barnehagelærere har følt en manglende kunnskap på, og det var slik masterprosjektets tema ble til. Vi mener temaet er viktig å snakke om, og sette ut i lyset for andre å lese samt lære om. Denne studien har bidratt til at vi sitter igjen med økt kunnskap omkring barnehagen som forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, og vi er stolte over å kalle dette for vår masteroppgave.

Først vil vi takke førsteamanuensis Ragnhild Bjørknes som ga oss en god start på masterprosjektet. Vi ønsker også å takke førsteamanuensis Ragnhild Hollekim som kom inn som veileder halvveis i prosessen, og tok oppgaven på strak arm. Hun har bidratt med stor faglighet, konstruktive tilbakemeldinger og mye motivasjon for å få dette prosjektet i havn.

Vi vil også si takk til alle våre ni informanter som har deltatt i forskningen vår, og som bidro med sine gode erfaringer, refleksjoner og kunnskaper. Tusen takk for at dere bidro til at vi fikk belyst på hvilke måter barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, gjennom åpenhet og ærlighet.

Takk til barnehagelæreren som frivillig stilte opp til vårt pilotintervju, du vet hvem du er.

Vi er også takknemlig for all moralsk støtte og heiarop fra familie, venner, samboere og kollegaer.

Avslutningsvis vil vi også takke våre medstudenter for gode innspill, faglige dialoger og mye humor. Det har vært en krevende prosess med lange dager, men nå er vi i mål.

Bergen, 20. mai 2021

Karianne Brekke og Julie Marie Lilleskog

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING.....	9
1.1 BAKGRUNN FOR STUDIEN	9
1.2 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSPØRSMÅL.....	10
1.3 BEGREPSAVKLARING	10
1.3.1 Risikoutsatte barn.....	10
1.3.2 Omsorgssvikt.....	11
1.3.3 Forebyggende tiltak.....	11
1.4 RISIKOUTSATTE BARN I NORGE	11
1.4.1 Barnehagen som helsefremmende og forebyggende arena.....	13
1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING.....	14
2 BARNEHAGEN, RAMMEPLAN OG LOVMESSIGE FØRINGER	15
2.1 BARNEHAGENS ROLLE	15
2.2 LOVMESSIGE FØRINGER	16
2.2.1 Taushetsplikt.....	16
2.2.2 Opplysningsplikt- og meldeplikt.....	17
2.2.3 Oppmerksomhetsplikt	17
2.3 SAMARBEID MELLOM BARNEHAGE OG BARNEVERN	18
3 TIDLIGERE FORSKNING.....	20
3.1 KVALITET I BARNEHAGEN	20
3.2 ØKT KOMPETANSE OM IVARETAGELSE AV UTSATTE BARN I BARNEHAGEN.....	22
3.3 UTFORDRINGER I SAMARBEIDET MELLOM BARNEHAGE OG BARNEVERN	25
3.4 KONSEKVENSER AV KORONAUTBRUDET FOR BARN OG BARNEHAGER	26
4 TEORETISK FORANKRING	28
4.1 TRANSAKSJONSMODELLEN	28

4.1.1 Barnehagen som en arena for utvikling	29
4.2 TILKNYTNING.....	30
4.2.1 Trygg tilknytning og indre arbeidsmoller	30
4.2.2 Viktigheten av miljøet rundt og "de andre" i barnehagen	32
4.3 RISIKO- OG BESKYTTENDE FAKTORER.....	34
4.3.1 Risikofaktorer	34
4.3.2 Beskyttelsesfaktorer.....	35
4.3.3 Resiliens	37
4.4 FOREBYGGING.....	37
4.4.1 Forebygging i barnehagen.....	39
4.4.2 Tidlig innsats	41
4.4.3 Foreldresamarbeid.....	41
4.4.4 Tverrfaglig samarbeid.....	43
5 METODE OG VITENSKAPSTEORI	45
5.1 VITENSKAPSTEORETISK STÅSTED	45
5.1.1 Fenomenologi.....	45
5.1.2 Hermeneutikk	46
5.2 FORSKNINGSDESIGN	47
5.3 INTERVJU.....	47
5.3.1 Pilotintervju.....	48
5.4 UTVALG	48
5.5 REKRUTTERING	49
5.6 INTERVJUPROSESSEN	49
5.6.1 Intervjuguide	50
5.7 ANALYSE AV DATA	52
5.7.1 Transkribering.....	52
5.7.2 Helhetsinntrykk.....	52

5.7.3 Meningsbærende enheter	53
5.7.4 Kondensering	53
5.7.5 Syntese	54
5.7.6 Induktiv og deduktiv metode.....	55
5.8 FORSKNINGSETISKE HENSYN	55
5.8.1 Informert samtykke.....	56
5.8.2 Konfidensialitet	56
5.8.3 Konsekvenser.....	57
5.8.4 Forskerens rolle	57
5.9 GYLDIGHET OG PÅLITELIGHET	58
5.9.1 Gyldighet.....	58
5.9.2 Pålitelighet	59
6 FUNN OG DRØFTING.....	61
6.1 HVA ER DET Å VÆRE RISIKOUTSATT?	61
6.1.1 Å se og oppdage omsorgssvikt	64
6.1.2 God omsorg i barnehagen.....	65
6.2 GRUPPESTØRRELSER OG VOKSEN-BARN TETTHET.....	66
6.3 DEN VIKTIGE RELASJONEN.....	69
6.3.1 En god relasjon og trygghet i bunn.....	69
6.3.2 Beskyttende faktorer i miljøet og i barnet	71
6.3.3 At vi tør å nærste opp i det de sier.....	75
6.3.4 Relasjon for å styrke selvfølelse, mestring og for å håndtere motstand	76
6.4 DET VIKTIGE FORELDRESAMARBEIDET	79
6.4.1 Mer strukturerte oppfølgingssamtaler	81
6.4.2 Den viktige hente- og bringesituasjonen.....	83
6.4.3 Relasjon som er til hinder for å hjelpe barna	84
6.5 KUNNSKAPSFORMIDLING TIL PERSONALET OG TIL BARNA	85

6.5.1 Møter og kurs innad i personalet	85
6.5.2 Kunnskapsformidling til personalet fra andre instanser.....	87
6.5.3 Kunnskapsformidling til barna.....	89
6.6 SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER	91
6.6.1 Få andre instanser inn i barnehagen	92
6.6.2 Foreldreveiledning som samarbeidstiltak.....	95
6.6.3 Opplevelse av samarbeid med barnevernet	97
6.7 BARNEHAGEN SOM FOREBYGGENDE TILTAK I PANDEMITIDEN	100
6.7.1 Pandemiens positive sider	100
6.7.2 Pandemiens negative sider.....	102
6.8 OPPSUMMERENDE DRØFTING.....	105
7 AVSLUTNING	110
7.1 STUDIENS STYRKER OG BEGRENSNINGER.....	110
7.2 IMPLIKASJONER FOR VIDERE FORSKNING	111
8 LITTERATURLISTE	112
9 VEDLEGG.....	123
9.1 GODKJENNING FRA NSD.....	123
9.2 INTERVJUGUIDE	125
9.3 INFORMASJONSSKRIV	127

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for studien

Hvert enkelt barn som begynner i barnehagen kommer med ulike forutsetninger. Biologi, erfaringer og livsvilkår har gitt dem sin egen sårbarhet og robusthet for å møte det livet som venter dem i barnehagen. Hvert barn har ulik grad av erfaring med å mestre, og ulik grad av sosial kompetanse å bygge videre på. Samtidig har også samspillet mellom arv og miljø helt fra tidlig start, allerede rukket og gjort hvert enkelt barn ulikt når det kommer til stress, tillit og tilfredshet. Barn tilbringer mange viktige år i barnehagen, og dette er år som er viktig i deres faglige utvikling samt også i deres psykososiale utvikling (Midthassel et al., 2011). Selv om Norge ligger høyt oppe på rangstigen av verdens beste land å bo i, vil det likevel naturligvis være enkeltindivider og familier i Norge som sliter med ulike sosiale belastninger. Økonomiske belastninger, vanskelige livssituasjoner hvor det er behov for hjelpetiltak, løsere familiestrukturer med samlivsbrudd, psykisk syke foreldre og psykisk sykdom hos barn er eksempler på forekomst av ulike typer sosiale belastninger som mange barn i norske barnehager er utsatt for, og som kan gi mulig fremtidig risiko for barnets utvikling (Størksen & Thorsen, 2011). Barnehagen møter alle disse barna, og skal ha et tilpasset tilbud til hvert enkelt barns behov.

I dette masterprosjektet ønsker vi å se nærmere på barnehagelæreres erfaringer og refleksjoner rundt det å være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. Vil vil også se på hvordan de mener barnehagen på best tenkelig måte kan brukes som en beskyttende arena for disse barna. Vi har også valgt å se på hvordan covid-19 pandemien opplevdes for barnehager og våre informanter, sett i sammenheng med sårbare og risikoutsatte barn.

Masteroppgaven kan bidra til å gi barnehageansatte sammen med andre faginstanser, en innsikt i hva det innebærer å være en forebyggende faktor i møte med risikoutsatte barn og barn med særskilte behov. Oppgaven kan være til hjelp for de som føler seg usikre, samt gi innsikt i andres erfaringer og refleksjoner omkring temaet. Med denne oppgaven ønsker vi å gi en stemme til barnehagelærere, hvor de får belyst det viktige, men samtidig det utfordrende i arbeidet med risikoutsatte barn.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Med bakgrunn i temaene beskrevet i forrige seksjon, ble problemstillingen vår:

”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?”

Forskningsspørsmål:

- 1) Hva betyr det for et barn å være risikoutsatt?
- 2) Hvordan kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?
- 3) Hva bør vektlegges i arbeidet?
- 4) Hvordan tilegnes og vedlikeholdes kompetanse i dette arbeidet?
- 5) Hva betyr samarbeid med andre instanser for det forebyggende arbeidet i barnehagen?

Med utgangspunkt i denne problemstilling, er det særskilt pedagogiske ledere og barnehagelæreres erfaringer og refleksjoner vi ønsker å utforske.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Risikoutsatte barn

På bakgrunn av at problemstillingen har fokus på risikoutsatte barn i barnehagen, ønsker vi å gi en kort beskrivelse av hva vi legger i begrepet. Begrepet sårbare barn eller barn med særskilte behov blir også brukt i oppgaven, da med samme betydning.

Barn som betegnes som risikoutsatte har ofte en eller flere risikofaktorer som ligger til grunn for at barnet kan utvikle enten psykiske problemer, sosiale mistilpasninger eller oppleve at utviklingen stagnerer (Kvello, 2015). Dette kan bety barn som er eller har vært utsatt for omsorgssvikt, barn med et generelt lavt intellektuelt eller utviklingsforsinket nivå, dårligere språkutvikling, barn preget av vanskelig temperament eller utfordrende atferd sett i sammenheng med irritabilitet, impulsivitet eller konsentrasjonsvansker og også i noen tilfeller premature barn. Videre kan det gjelde barn som er sosialt tilbaketrukkende eller generelt utrygge, barn med psykiske vansker eller som har primære omsorgspersoner med psykiske vansker. Barn som blir utsatt for mobbing eller mobber, brudd i nære relasjoner og løse familiestrukturer, barn som opplever brudd på nærmiljøet, konfliktnivå i kjernefamilien eller foreldre som sliter med god omsorgsutøvelse, dårlig økonomiske forhold og også innvandrerbakgrunn, blir nevnt som potensielle risikofaktorer (Kvello, 2015).

1.3.2 Omsorgssvikt

Vi har valgt å gi en kort begrepsavklaring av omsorgssvikt, for å gi leseren en felles forståelse for et begrep, som informantene vektlegger som kanskje den tydeligste formen for risiko i barns liv. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018) forklarer omsorgssvikt som vedvarende mangel på vilje eller evne hos omsorgspersoner til å møte barnet med grunnleggende behov. Det inkluderer fysisk, psykisk og emosjonelt overgrep, medisinske behov, seksuelle overgrep og vanskjøtsel (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018). Mangel på ivaretagelse av grunnleggende behov kan gi barnet dårligere livskvalitet og helse, som igjen kan få utviklingshemmede konsekvenser med hensyn til eget potensial. Definisjonen av begrepene omsorgssvikt, fysisk overgrep, psykisk overgrep og seksuelle overgrep er bred, samtidig som det dekker en rekke alvorlighetsgrader og konsekvenser for barnet det gjelder (Kvillo, 2015).

1.3.3 Forebyggende tiltak

Hensikten med forebygging er først og fremst å motvirke utvikling av problemer. Sett i en spesialpedagogisk sammenheng, kan det forklares som noe en gjør for å forsterke de positive ressursene barnet innehar samt forhindre en potensiell negativ utvikling. Forebygging handler om å ha kunnskap til å oppdage barn i potensielle risikosituasjoner eller som på ulike måter strever, og ikke minst handle når man observerer endring i atferd eller en negativ utvikling hos et barn (Hagtvet & Horn, 2012). Det ligger ulike beskrivelser bak begrepet forebygging også sett i sammenheng med barnehagen, noe vi utdyper mer i kapittel 4.

1.4 Risikoutsatte barn i Norge

Vanskelige livssituasjoner hvor en har behov for hjelp og støtte til å ivareta barnets omsorgsbehov, er noe alle en eller annen gang i livet kan oppleve. Barnevernet har et særlig ansvar for å hjelpe utsatte familier. Dette kan bety tiltak som kompenserer for mangler i omsorgen, en avlastning for foreldrene eller hjelpetiltak som skal øke foreldrenes kompetanse (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at 44 821 barn mottok hjelpetiltak fra barnevernet i året 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Hjelpetiltak fra barneverntjenesten kan skje gjennom for eksempel støttekontakt, råd og veiledning, sosial stimulering gjennom besøksplass, SFO og barnehageplass (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). Blant hjelpetiltakene som skal styrke

foreldreferdighetene, utgjorde vedtak om veiledning og råd, over halvparten av tiltakene ved utgangen av 2019. Veiledning og råd kan være rettet mot familien, mot foreldre eller mot barnet. Hensikten med et slik hjelpetiltak er å bygge på foreldrenes ressurser som omsorgspersoner for barnet. Veiledning og råd til familier med særlig behov trenger ikke å bli utført av barnevernet, men kan også ivaretas av en rekke andre faginstanser, som eksempelvis barnehagen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021a).

Familiestrukturer og skilsmisse er sosiale forhold som kan påvirke barns psykososiale utvikling. Det er mye som tyder på at barn i dag lever under andre, og mer løse familiestrukturer enn tidligere (Størksen & Thorsen, 2011). Omtrent 20 000 barn opplevde i 2017 at foreldrene ble separert eller skilt. Samtidig er det vanskelig å anslå hvor mange barn som til sammen blir berørt av foreldrenes samlivsbrudd, fordi det nå til dags er mer vanlig at barn vokser opp med foreldre som er samboere. Dette tilsier at tallet kan være enda større (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2019).

Størksen og Thorsen (2011) påpeker at psykisk sykdom hos foreldre eller hos barnet selv, er noe mange barn i Norge lever med. Ifølge Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015), viser en rapport fra Folkehelseinstituttet, at omtrent 37 % av norske barn under 18 år, har en eller to foreldre med en psykisk lidelse som er diagnostiserbar. Når det gjelder alvorlighetsgrad, har 23 % av foreldrene en psykisk lidelse som kan gå utover daglig fungering, og 10 % enda mer alvorlig psykisk lidelse. Av barn i Norge anslås det at 8 % har foreldre som misbruker alkohol som ofte kan sees i sammenheng med psykiske problemer (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2015). Barnet selv kan også streve med ulike psykiske plager, noe man kan tenke seg til kan sees i sammenheng med familiens belastninger, men også symptomer og problemer barnet selv framviser (Størksen & Thorsen, 2011).

Færre barn enn tidligere opplever fysisk vold i oppveksten, men fortsatt blir ett av fem barn kløpet, lugget, ristet eller slått med flat hånd, og om lag ett av tjue barn opplever alvorlig vold i hjemmet. For barn og unges fysiske og psykiske helse, er barnemishandling, vold og overgrep en risikofaktor som også må sees i sammenheng med andre helseutfordringer (Folkehelseinstituttet, 2019). Alle barn har rett til en oppvekst med trygge rammer. Det er avgjørende med tidlig hjelp når barn lever med ulike typer av omsorgssvikt (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021b). Å over lengre tid leve i et hjem hvor de ikke føler seg trygge, kan være skadelig. Langvarig stress er særlig skadelig for barn. Den påkjenningen stresset har på barnet, gjør at det blir mer utsatt for blant annet ulike psykiske og fysiske lidelser samt sykdommer. For å forhindre skjevutvikling, er det derfor avgjørende at barnet og

familien får tidlig hjelp. Jo tidligere barnet og foreldrene får hjelp, jo større vil sjansen være for at barnet ikke får store skader som er vanskeligere å reparere (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021b).

Mange barn i Norge lever i husholdninger med dårlig råd. Ifølge Statistisk sentralbyrå (2020b), var det i løpet av 2019, 53 294 sosialhjelpsmottakere som hadde sosialhjelp som hovedinntekt (Statistisk sentralbyrå, 2020b). Samtidig mottok i underkant av 130 000 personer en form for sosialhjelp, i løpet av 2019. Gjennomsnittsalderen ligger på 38 til 46 år, noe som tilsier at et stort antall av barn lever i hjem med svak økonomi i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2020c). Skogen et al. (2018) forteller i en kunnskapsoppsummering, at det i Norges barne- og ungdomsbefolkningen, er hele 15 % som er innvandrere eller barn av innvandrerfamilier (Skogen et al., 2018). Innvandrere og innvandrerfamilier har dårlige boforhold, og større økonomiske vansker sammenlignet med resten av befolkningen og også sammenlignet med voksne norskfødte av innvandrerfamilier (Statistisk sentralbyrå, 2019). I Norge i dag bor det nå nærmere 800 000 innvandrere, og et stort antall av disse er barn (Statistisk sentralbyrå, 2020d). Også ifølge Epland (2018), er barn som har innvandringsbakgrunn sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppene. Barn med innvandrerbakgrunn har etter 2012 utgjort flertallet av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. I 2016 var denne andelen var på 54,5 %. Siden 2006 viser det en betydelig økning, da andelen på den tiden lå på 38,8 % (Epland, 2018).

1.4.1 Barnehagen som helsefremmende og forebyggende arena

Barnehagen er pålagt å være en helsefremmende og forebyggende arena for barn. Dette blir påpekt i rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, hvor det blant annet er nedskrevet at barnehagen *skal* ha en helsefremmende og forebyggende funksjon samt bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Det er barnas psykiske og fysiske helse som skal fremmes. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, mestring, livsglede og følelse av egenverd og også forebygge mobbing og krenkelser (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Rapporteringer fra tidligere viser at det foregår mye godt forebyggende arbeid, men det er fremdeles mange utfordringer for å få dette til på en god måte. Godt forebyggende arbeid krever at vi starter tidlig samt tenker og handler langsiktig. Det handler ikke først og fremst om symptomer, men er generelt orientert mot å fremme sunne barn og unge som kan håndtere fremtidige risiko og utfordringer. Dette forutsetter og krever helhetlige planer som iverksettes i praksis. Forutsetninger for et godt forebyggende arbeidet er, ifølge Det kongelige

barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et al. (2013), barn og ungdoms medvirkning i form av å tilrettelegge ut fra hva barn og unge selv ønsker og har behov for. Det forutsetter helhetlige planer, tydelig ledelse og samarbeid på tvers av ulike fagområder og forvaltningsnivå. Lokal mobilisering og frivillig innsats i form av et tett samspill med kommunen og de i lokalsamfunnet som frivillige organisasjoner, barn og ungdom selv, foreldre og andre. Den siste forutsetningen er kompetanse, hvor kunnskap om risiko og hvordan beskytte barn og unge er avgjørende, for å oppdage de som er i en vanskelig livssituasjon eller som utsettes for overgrep (Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et al., 2013).

1.5 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 presenterer vi ulike styringsdokumenter av relevans for barnehagens virksomhet.

Kapittel 3 tar for seg tidligere forskning knyttet til temaet. Forskningen gir en dypere innsikt i barnehagen som forebyggende tiltak for risikoutsatte barn.

I det fjerde kapittelet redegjør vi for den teoretiske forankringen oppgaven vår har. Her belyses blant annet teori innenfor transaksjonsmodellen, tilknytning, resiliens og forebygging.

I det femte kapittelet blir forskningsmetoden for studien beskrevet. Her vil vi redegjøre for vårt vitenskapelige ståsted, forskningsdesign, valg av metode, utvalg og rekruttering, intervjuprosessen vår, transkribering og analyse, forskningsetiske hensyn og til slutt, gyldighet og pålitelighet.

Kapittel 6 presenterer studiens viktigste funn hvor de kategoriene som beskrives baserer seg på de områdene som pekte seg ut gjennom analyseprosessen. Funnene blir også her drøftet underveis i lys av den teoretiske forankringen og empirisk forskning.

Avslutningsvis presenterer vi en oppsummerende drøfting.

I det syvende kapittelet gir vi en kort oppsummerende avslutning.

2 Barnehagen, rammeplan og lovmessige føringer

2.1 Barnehagens rolle

”Barn som lever med sviktende omsorg, trenger at noen ser det, at noen tåler å se det, og at noen gjør noe med det” (Killén 2012, sitert i Bratterud & Emilsen, 2013, s. 165).

Cirka 90 % av alle norske barn i alderen 1 til 5 år har i dag plass i barnehagen (Statistisk sentralbyrå, 2020e). Barnehageansatte settes i en særstilling når det gjelder å kunne få informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon og ha muligheten til å observere, da de fleste barn i Norge i dag tilbringer et stort antall hverdager i barnehagen. Daglig samhandling med foreldre eller andre omsorgspersoner, samt muligheten til å opparbeide en nær kontakt med barnet, åpner samtidig opp for særlig krevende vurderinger når det oppstår bekymring for barn og andre dilemmaer (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017) beskriver barnehagens verdigrunnlag, hvor barn og barndom vektlegges gjennom at barnehagen blant annet skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi (...). Videre står det:

(...) Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv. Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Dette er et overordnet prinsipp som gjelder for all barnehagevirksomhet. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8)

I formålsbestemmelsen i Lov om barnehager (barnehageloven) §§ 1 og 2 står det blant annet at: ”Barnehagen skal i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem ivareta barnas behov for omsorg, oppdragelse og læring”, og ”gi barn muligheter for lek, livsutfoldelse og meningsfulle aktiviteter i trygge og samtidig utfordrende omgivelser” (Barnehageloven, 2005, §§ 1 og 2).

Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1 blir nevnt i rammeplanen som barnehagens overordnede prinsipp. I Norges Grunnlov § 104 står det nedfelt at: ”Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem

selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med dere alder og utvikling”, og ”ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn (...)” (Grunnloven, 1814, § 104). Barnekonvensjonen art. 3 nr. 1 hentet fra FNs konvensjon om barnets rettigheter står det at: ”Ved handlinger som berører barn, enten de foretas offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn” (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 9).

Barnehagelærere er, ifølge Hennem og Østrem (2016), bindeleddet mellom samfunnets lover, forskrifter, ordninger samt barn og deres foreldre. Dette krever en evne til å utøve skjønn, ha et kritisk og analytisk blikk, bred faglig kompetanse og en evne til å være i samspill med barn (Hennem & Østrem, 2016). Barnehagen har en betydning for det enkelte barn og dets foreldre, og er en stor del av velferdssamfunnet. Barnehagen blir også sett på som viktig i nærmiljøet, og for storsamfunnet (Bratterud & Emilsen, 2013). Bratterud og Emilsen (2013) viser gjennom Herringmo og Nylehn (2004) til Korsvold, for å forklare barnehagens fire funksjoner. Barnehagen har hatt disse funksjonene siden 1945, og som i stor grad også er relevant den dag i dag. For det første var barnehagen et supplement for hjemmet, hvor de bidro med læring og lek utover det familien kunne tilby barnet. For det andre hadde barnehagen en kompensatorisk funksjon for blant annet barn med spesielle behov, og for barn fra andre kulturer. Den tredje funksjonen omhandlet at barnehagen skulle ha en korrigerende funksjon for barn som levde i risikofylte hjem. Til sist, var barnehagen en erstatningsfunksjon for foreldre, hvor den hadde en tilsyns- og omsorgsfunksjon (Bratterud & Emilsen, 2013).

2.2 Lovmessige føringer

2.2.1 Taushetsplikt

Alle som arbeider i barnehage er omfattet av regler om taushetsplikt, jf. barnehageloven § 44, ifølge (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapdepartementet, 2009). Det understrekes videre at taushetsplikten som barnehagen er pliktet til å følge, med mindre det finnes unntak som gir adgang eller plikt til å likevel formidle opplysningene, innebærer et forbud mot å formidle opplysninger til andre (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009). I Lov om barnehager (barnehageloven) under kapittel 9. Forskjellige bestemmelser § 44. Taushetsplikt står det at: ”For virksomheter etter denne lov

gjelder reglene om taushetsplikt i forvaltningsloven §§ 13 til 13f tilsvarende”
(Barnehageloven, 2005, § 44).

2.2.2 Opplysningsplikt- og meldeplikt

I Lov om barnehager (barnehageloven) under § 46. Opplysningsplikt til barnevernet fremkommer det blant annet at: ”(...) enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli (...)” Omsorgssvikt i form av mishandling, alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, alvorlig skade eller sykdom hvor som ikke kommer til undersøkelse eller behandling eller spesielt hjelpetrengende barn, blir lagt frem som eksempler på når en skal melde fra til barnevernet uten ugrunnet opphold (Barnehageloven, 2005, § 46). Barnehagens opplysningsplikt til barnevernet følger både av barnehageloven § 46 annet ledd og barnevernloven § 6-4.

Barnehagen har en lovfestet plikt til å gi opplysninger til barnevernet. Dette når ”det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foregår andre former for alvorlig omsorgssvikt.” Videre står det at: ”Opplysningsplikten til barnevernet går foran lovbestemt taushetsplikt. Dette innebærer at barnehagens taushetsplikt settes til side der vilkårene for opplysningsplikt er oppfylt” (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009, s. 17). Først når det er ”grunn til å tro” at et barn blir mishandlet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt, inntre opplysningsplikten (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

2.2.3 Oppmerksomhetsplikt

I tillegg til en lovfestet plikt om taushetsplikt og opplysningsplikt til barneverntjenesten, har også barnehagepersonalet en lovfestet plikt til å være oppmerksomme på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side, jf. barnehageloven § 45. Det må likevel påpekes at oppmerksomhetsplikten i seg selv verken gir barnehagen rett eller plikt til å gi barneverntjenesten opplysninger. Barnehagen kan imidlertid for å oppfylle sin oppmerksomhetsplikt, vurdere om den har plikt eller adgang til å kontakte barneverntjenesten gjennom å bli kjent med forholdet (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

2.3 Samarbeid mellom barnehage og barnevern

Barnehagen er en viktig melder for små barn, og melder naturlig nok oftest bekymringer til barnevernet om barn i barnehagealder. Selv om barnehagen ikke har stått bak mer enn 5 % av alle meldinger de siste årene, står de fortsatt for 20 % av meldingene om barn fra 3 til 5 års alderen. På bakgrunn av dette er barnehagen den viktigste melder for denne aldersgruppen, etterfulgt av barneverntjenesten. De bekymringene som kommer fra barnehagen, inneholder ofte bekymringer om vold i hjemmet, eller at barn er utsatt for fysisk mishandling. Om lag 36 % av alle årsakene som oppgis, er meldinger fra barnehagen. Meldingene fra barnehagen dreier som hovedsakelig om mistanker om at barn er utsatt for seksuelle overgrep. Sett i sammenheng med meldinger fra skolen, er disse mistankene oftere innholdet i meldingene fra barnehagen (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021c).

For å sikre at barn og unge får trygge oppvekstvilkår, har barneverntjenesten et sentralt ansvar (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

Hovedoppgaven til barneverntjenesten står skrevet i Lov om barneverntjenester (barnevernloven) § 1-1. Lovens formål. Loven skal sikre at barn og unge får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid dersom de lever under forhold som kan gjøre skade på helse og utvikling. Barna skal møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse samt trygge oppvekstvilkår (Barnevernloven, 1992, §1-1).

Videre står det under kapittel 3. Kommunens og barneverntjenestens generelle oppgaver § 3-1 at barneverntjenestens forebyggende virksomhet skal ut fra tilhørende kommune følge nøye med i de forhold barn lever under, og skal ta ansvar for å iverksette de rette tiltakene som kan forebygge atferdsproblemer og omsorgssvikt (Barnevernloven, 1992, § 3-1). Hovedansvaret for barnets oppvekst og omsorg ligger hos foreldrene, eller andre med foreldreansvar (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009). For at varige problemer kan unngås, skal barneverntjenesten avdekke omsorgssvikt, sosiale og emosjonelle problemer og atferdsproblemer, og sette inn tiltak i forhold til dette (Barnevernloven, 1992, § 3-1).

Barnevernet er avhengig av at de som arbeider i barnehage tar kontakt når de er bekymret for et barns situasjon. Barnevernet og barnehagen kan på denne måten bidra til at barnet får nødvendig hjelp, og omsorg til rett tid. Utsatte barn som får tidlig hjelp fra barnevernet, har en bedre forutsetning til å klare seg, enn de barna som først får hjelp på et senere tidspunkt i livet (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009). Ettersom de aller fleste barn tilbringer store deler av sine fem første leveår i

barnehagen, settes barnehageansatte i en unik posisjon til å observere barnet over tid og i ulike situasjoner, også i samspill med foreldre eller andre omsorgspersoner. Barnehagen har daglig og nær kontakt med barn og deres familier. For at de utsatte barna skal få nødvendig hjelp og oppfølging i hverdagen, forutsetter det et godt samarbeid mellom barneverntjenesten og barnehagen. Samarbeid og kommunikasjon mellom disse tjenestene må skje innenfor reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett, ifølge Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet (2009). På bakgrunn av dette, er det viktig at barnehagen og barneverntjenesten har god kunnskap om disse reglene. Samarbeidet mellom de to instansene omhandler både samarbeid på generelt grunnlag, og i oppfølging av enkeltbarn og vil som regel også inkludere foreldresamarbeid (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

Målet med dette samarbeidet er at problemer og bekymringer for et barn skal løses på lavest mulig nivå, samtidig som det i størst mulig grad løses i samarbeid med barn og foreldre. Det må likevel påpekes at en del problemer imidlertid ikke løses på denne måten. Den regelmessige og langvarige relasjonen som foregår i barnehagen, vil også kunne føre til utfordringer og dilemmaer for barnehageansatte. Mange barnehageansatte opplever det som vanskelig å melde en sak til barnevernet. I tillegg kan de oppleve det som vanskelig å ta opp sin bekymring i samtaler med foreldre. Dette fordi de frykter for negative følger i samarbeidet, hvor det i verste fall kan forverre barnets situasjon (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009). Et aktivt og positivt samarbeid mellom barnehage, barnevern og foreldre, vil kunne øke muligheten for å finne gode løsninger på vanskelige situasjoner. Foreldre og barn skal få medvirke i egen sak så langt det er mulig. Barns medvirkning må vurderes ut fra barnets alder og modenhet, samt ut fra hvorvidt barnet er i stand til å ha egne synspunkter og formidle disse (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009).

3 Tidligere forskning

Vi har valgt å inkludere forskning knyttet til kvalitet i barnehagen, økt kompetanse om ivaretagelse av utsatte barn i barnehagen, utfordringer i samarbeidet mellom barnehage og barnevernet og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehage.

3.1 Kvalitet i barnehagen

GoBaN, ”Gode barnehagen for barn i Norge”, er Norges største forskningsprosjekt innen barnehagefeltet noensinne. Prosjektet er også det første i sitt slag til å se på kvaliteten i norske barnehager, samt den virkningen kvaliteten har på barn i barnehagen. GoBaN undersøker blant annet hva som karakteriserer en god barnehage, og hvilke faktorer som påvirker barns utvikling, trivsel og måloppnåelse (GoBaN, u.å).

Ingrid Løkken et al. (2018) har skrevet forskningsartikkelen ”The relationship between structural factors and interaction quality in Norwegian ECEC for toddlers”, basert på GoBaN-prosjektet. Hensikten med studien var å undersøke forholdet mellom to strukturelle kvalitetsfaktorer, organisasjonsformen stabile grupper mot fleksible grupper, og forholdet mellom personalet og barna i barnehagen. Utvalget i studien inkluderte 93 barnehager fra 2013 til 2015, hvor 74,8 % av disse inkluderte stabile grupper, mens 25,2 % var fleksible grupper. Det var totalt 206 avdelinger som ble observert og delt inn i to kategorier. De med tre eller færre barn per ansatt, og de med flere enn tre barn per ansatt (Løkken et al., 2018).

Løkken et al. (2018) fant blant annet ut i studien sin at de stabile gruppene var overlegne, sett i forhold til de fleksible gruppene. Dette var med tanke på å oppnå høy interaksjonskvalitet for små barn. De stabile gruppene tillot personalet å være nære barna i alle aktiviteter, og til å se alle barn til enhver tid. Dette gjorde det enklere for personalet å være sensitive og lydhøre, og det så dermed ut som at de stabile gruppene ga personalet en mulighet til å bruke deres interaksjonsferdigheter sammen med barna, som er med på å forbedre kvaliteten i barnehagen (Løkken et al., 2018).

For å heve kvalitet i barnehagen, viser funnene også at de voksne må fremme et forutsigbart og varmt miljø, samt være bevisst på at barn er forskjellige og at en alltid til enhver tid setter seg inn i og ser barnets perspektiv. Kvaliteten på interaksjoner har også vist seg tidligere og redusere atferds- og lærevansker, senere i livet (Løkken et al., 2018).

Studien legger også frem sammenhengen mellom antall voksne, voksen-barn tetthet og størrelsen på barnegruppen. Det har blant annet blitt trekt frem at antall voksne per barn, da spesielt er viktig for sårbare barn som har behov for mer støtte og oppmerksomhet, enn andre barn (Munton et al. 2002; Løkken et al., 2018). Løkken et al. (2018) fant også i sin studie at høyere voksen-barn tetthet per barn (ett personal til tre eller færre barn) gjør det lettere for personalet å føre tilsyn med barna, samt vite når en skal hjelpe, trøste og ta vare på barna og gruppen, når det er færre barn per voksen. Samtidig viser funnene at det gjør det lettere for de ansatte å opprettholde kontroll, og veilede barna sin oppførsel. Når det derimot er grupper med lavere voksne-barn tetthet, ble det vanskeligere for de voksne å følge opp hvert barn individuelt. Disse funnene støttes av annen forskning av (De Schipper et al. 2006; Iluz et al. 2016, sitert i Løkken et al., 2018).

Studien ”Sårbare barn i barnehagen – betydningen av kvalitet” av Ragnhild Brandlistuen et al. (2015), tar for seg data fra nesten 7000 barn i den norske mor og barnundersøkelsen (MoBa). Det blir i rapporten undersøkt betydningen for kvalitet i barnehagen for både sårbare barn, barn med språkvansker, mistilpassede barn og for barn ellers. Disse barna blir mer påvirket og sårbare for den risikoen dårlig kvalitet fører med seg, og er barn som kan tenkes at er mer avhengig av god nok kvalitet i barnehagen, enn andre (Brandlistuen et al., 2015).

Studien viser blant annet at gode relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen ser ut til å gi mindre atferdsvansker hos barna. I motsetning til de barna som hadde god relasjon til de voksne, viste studien at både gutter og jenter med en konfliktfylt relasjon til de ansatte i barnehagen, hadde i større grad symptomer på både eksternaliserende og internaliserende atferd og språkvansker. Det ble også funnet at ansatte har mindre nærhet til barn som kan ha vanskeligheter med å regulere atferden sin (Brandlistuen et al., 2015).

Det kommer også frem i studien at spesielt for jenter med nevrobiologisk risiko, var store barnegrupper opp til 25 til 40 barn ved alderen 5 år, knyttet til flere symptomer på språkvansker. Tidligere rapportering av store barnegrupper og de negative konsekvensene det gir for barns sosiale utvikling og eksternaliserende vansker, er i tråd med funnene i denne studien. For gutter med vanskelig temperament ble det derimot funnet mindre eksternaliserende atferd i store barnegrupper. Det ble også funnet en sammenheng mellom symptomer på internaliserende atferd som tilbaketrukkethet og tristhet, og en høy andel av ufaglærte. Sammenhengen mellom kreativ fysisk lek og språkutvikling for spesielt sårbare barn, er ifølge studien, nært knyttet sammen. Disse funnene, i tråd med tidligere funn presentert i studien, viser at utdanning hos personalet, kompetanse og kunnskap om å skape

utvikling i hverdagen for særlig sårbare barn, er en viktig faktor for god kvalitet i barnehagene (Early et al. 2007, sitert i Brandlistuen et al., 2015).

Videre ble det også funnet sterke sammenhenger mellom kvalitet på relasjonen mellom pedagogisk leder og barna, symptomer på språkvansker samt internaliserende og eksternaliserende atferd. Hos alle guttene i utvalget, var blant annet manglende nærhet til barnehagepersonalet assosiert med dårligere språkutvikling og mer internaliserende atferd. Hos jentene i utvalget, ble det derimot funnet ut at sammenhengen mellom manglende nærhet i relasjonen og internaliserende vansker, var sterkest for jenter med nevrobiologisk risiko (Brandlistuen et al., 2015).

3.2 Økt kompetanse om ivaretagelse av utsatte barn i barnehagen

Sluttrapporten til forebyggingsprosjektet ”Små barns rett til beskyttelse – utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn” er ledet av seniorforsker ved BUS Åsa Bratterud, mens Kari Emilsen ved DDMH har hatt den koordinerende ledelsen av prosjektet (Bratterud & Emilsen, 2011).

Prosjektets hovedtema er barns rett til beskyttelse, og barnehageansatte sin rolle i å beskytte barn mot vold og overgrep. Det langsiktige hovedmålet for prosjektet ønsker på sikt å være med på å bidra til, og ivareta barns rett til omsorg og beskyttelse mot psykisk og fysisk vold og seksuelle overgrep, gjennom å sette i gang tiltak rettet mot førskolelærerstudenter og barnehageansatte. Den primære målgruppen for prosjektet er førskolebarn som utsettes for, eller er i risiko for å utsettes for vold, overgrep eller annen omsorgssvikt. Også barnehageansatte er en målgruppe i seg selv, da de innehar kunnskap om hvert enkelt barn og familie, og kan dermed bidra til å avdekke overgrep mot barn tidlig. De er også opptatt av at økt kunnskap om forebygging av vold og overgrep skal komme inn i førskoleutdanningen, så studentene er prosjektets tredje målgruppe. I prosjektet har det blitt intervjuet barnehageansatte gjennom fokusgrupper, samt gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse blant barnehageansatte i Midt-Norge (Bratterud & Emilsen, 2011).

Gjennom elektroniske spørreundersøkelser til ansatte i Midt-Norge, har Bratterud og Emilsen (2011) hentet ut ny kunnskap om hva barnehagene faktisk er bekymret over når det gjelder et barns omsorgssituasjon. Undersøkelsen viser at 60 % av de ansatte i prosjektet oppgir at de har vært alvorlig bekymret for et barns omsorgssituasjon. Barnehagens ansatte har, ifølge undersøkelsen, ulike typer bekymringer vedrørende barn i barnehagen. Flertallet av

de ansatte i barnehagene nevner bekymring for barn som blir utsatt for psykisk eller fysisk vold, eller at de er vitne til vold (Bratterud & Emilsen, 2011).

Bratterud og Emilsen (2011) viser også til at i alt 92 % av de barnehageansatte som er med i undersøkelsen, opplever at de gjennom barne- og ungdomsarbeider og førskolelærer utdanningen, ikke har fått tilstrekkelig kompetanse om temaene vold, overgrep og omsorgssvikt når det gjelder barn i barnehagealder. Tall fra kartleggingen viser også at 63 % av ansatte i barnehagene har vært usikre på om en bekymring for et barn bør meldes til barneverntjenesten eller ikke. Tvilen som oppsto var dermed knyttet til om bekymringene for et barn var alvorlig nok til å meldes til barneverntjenesten, og om meldingen var godt nok dokumentert. Det viste seg også at mange var i tvil om meldingen var til barnets beste, da de følte seg usikre på hvordan foreldrene ville reagere (Bratterud & Emilsen, 2011). Det har også blitt kartlagt barnehageansatte sine holdninger til samarbeidet med barnevernet. Resultatet viser at rundt 80 % av barnehagene ønsker et økt samarbeid med barneverntjenesten, og 60 % mener at barnehagen ikke har godt nok samarbeid med barneverntjenesten i det forebyggende arbeidet. Cirka halvparten av de ansatte i barnehagene mener at samarbeidet med barneverntjenesten i sammenheng med meldinger, har et forbedringspotensial. 20 % derimot, er enige om at barneverntjenesten gir tilstrekkelig med informasjon til barnehagene etter at en sak er meldt inn (Bratterud & Emilsen, 2011).

Åsa Bratterud og Kari Emilsen (2013) fant også ut i sine undersøkelser at det er behov for mange endringer i barnehagene, samtidig som det er behov for økt kompetanse (Bratterud & Emilsen 2009a, Lehn 2009, Halvorsen 2011, Jektevik 2011, sitert i Bratterud & Emilsen, 2013). Bratterud og Emilsen (2013) anvender Killén (2009), for å fremme betydningen av barnehagen som ”en betydningsfull andre” i barnets liv. Her påpekes det at de ansatte som arbeider i barnehagen, i tillegg til å ha kunnskap om normal utvikling hos barn, også må ha spesifikk kunnskap om omsorgssvikt (sitert i Bratterud & Emilsen, 2013). Et utsagn fra en informant i undersøkelsen lyder slik: ”Vi ser ikke alt vi burde ha sett. I ettertid (...) når barnet har sluttet i barnehagen, kan vi tenke at vi skulle ha sendt en melding til barnevernet” (Bratterud & Emilsen, 2013, s. 31).

Bratterud og Emilsen (2013) viser også til Emilsen og Bratterud (2010), for å beskrive noen faktorer som gjør at barnehagepersonalet opplever usikkerhet knyttet til bekymring ovenfor et barn. For det første opplever barnehagepersonalet usikkerhet rundt det å vite når de skal melde bekymring til barnevernet. For det andre oppstår det usikkerhet rundt hvordan de skal snakke med foreldre og barn om sine bekymringer. Den tredje faktoren handler om egen redsel for å ta feil i mistanker om at barn utsettes for omsorgssvikt. Den fjerde faktoren er

knyttet til *etiske vurderinger* om hva som er til barnets beste. Den siste faktoren handler om usikkerhet hos barnehageansatte vedrørende samarbeid med barneverntjenesten (sitert i Bratterud & Emilsen, 2013).

Bratterud og Emilsen (2013) referer også til Bø og Lage (2009) sin undersøkelse, hvor blant annet barnehageansatte og ansatte i skolen er deltakere. Resultatet tyder på at personell som arbeider med yngre barn, mangler kompetanse i å registrere atferd som bekymrer dem samt vansker med å finne uttrykk for å beskrive denne atferden. Bø og Lage mener at undersøkelsen kan tyde på at temaet ”barn med atferd som bekymrer” ikke blir gitt nok plass i lærerutdanningen. De påpeker at høyskolene står ovenfor en stor utfordring med å gi fremtidige barnehageansatte nok kunnskap om omsorgssvikt (sitert i Bratterud & Emilsen, 2013).

Owen Schochet et al. (2020) har gjennomført en studie kalt ”The Effects of Early Care and Education Settings on the Kindergarten Outcomes of Doubly Vulnerable Children.” Studien ser på barn med det de kaller dobbel sårbarhet gjennom å fokusere på lav inntekt samt særskilte behov, og om det kan bidra til akademiske og sosial- emosjonelle prestasjonshull i barnehageoppfølgingen, da spesielt hvis de ikke går i barnehage. Dataen for denne studien ble samlet inn gjennom ECLS-B. Det var til sammen 14 000 barn fra alderen 9 måneder til 4 år som deltok i datainnsamlingen. Gjennom intervjuer av omsorgspersoner, og vurderinger av barnas akademiske og sosial- emosjonelle utvikling samt telefonintervjuer fra leverandørene og spørreskjema til senterledelsen, ble funn samlet inn (Schochet et al., 2020).

Resultatene viser at barn med dobbel sårbarhet gjennom å komme fra lavinntektsfamilier og som har særskilte behov, opplever betydelige utviklingsmessige fordeler av å være en del av senterbasert opplæring eller gå i barnehage, fremfor de jevnaldrende som hadde hjemmebasert opplæring som bestod mest av foreldreomsorg. Barn i barnehage viste bedre utfall av leseferdigheter og språkferdigheter, samt bedre prososiale ferdigheter sammenlignet med jevnaldrende med hjemmebasert Early Care and Education (ECE). For barna med dobbel risiko, er sannsynligheten for å få tilgang til spesialpedagoger som kan gi tilrettelagt undervisning for akkurat det barnets behov og for å optimalisere deres utvikling, større i en barnehage. Når det gjelder prososial atferd, viser funnene at barnehager bør ha programmer som er gunstige for spesielt barn med funksjonshemninger, og for utvikling av prososiale ferdigheter. Studiet påpeker at for å sikre og styrke kunnskapen i barnehagen eller på sentrene, tok lærerne i barnehagen spesialundervisningskurs. Man kunne se en forskjell i sosial- emosjonelle ferdigheter hos barn som gikk i det private, sammenlignet

med det offentlige, noe som kan skyldes at det offentlige har mye mer kjennskap og lenger erfaring med lav-inntektsfamilier (Schochet et al., 2020).

3.3 Utfordringer i samarbeidet mellom barnehage og barnevern

Studien ”Skole, barnehage, barneverntjeneste – bilder av ”de andre” hindrer samarbeid” av Bergljot Baklien (2009), har som formål å se på bakgrunnen for hvorfor barnevernet mottar få bekymringsmeldinger fra barnehage og skole. Studien går dypere inn på samarbeidsbarrierer, hva de består av, og hvordan disse barrierene kan bygges ned. Datainnsamlingen i studien bygger på kvalitative intervjuer med 58 barnehageansatte, lærere, ansatte i barneverntjenesten og helsesøstre. Barnehageansatte og lærere ble i studien intervjuet om deres forhold til barneverntjenesten, og om hvorfor de sjeldent sender bekymringsmeldinger.

Liten tillit til barneverntjenesten var gjennomgående i svarene, og begrunnelsen for mistilliten var av tre slag: barneverntjenesten oppleves som et lukket system, det er liten hjelp i å henvende seg til barnevernet og de gjør for lite, samtidig som barneverntjenesten gjør for mye i form av at problemløsningene deres kan oppleves som for drastiske (Baklien, 2009).

Baklien legger også frem den vanligste kritikken til barneverntjenesten som gikk igjen i intervjuene, hvor det dreier seg om at barneverntjenesten krever for mye informasjon, uten å gi noe tilbake. Informantene i studien ønsker å motta mer informasjon for å justere forventningene til barn og eller foreldre, i forhold til barneverntjenestens arbeid. Et ønske om råd og veiledning fra barneverntjenesten, nevnes også. Barnevernet ble også beskrevet som en motpart, og ikke som en de kunne spille på lag med. Mange beskriver et bilde av barnevernet som overarbeidet, og at det er knyttet usikkerhet til om barnets situasjon faktisk vil endres, som gjorde at terskelen for å ta kontakt ble ekstra høy. Mangel på en følelse av å bli behandlet som likeverdige i samarbeid var også en av erfaringene som ble nevnt i studien, hvor informantene ikke følte de ble tatt på alvor (Baklien, 2009).

I studien ble det også intervjuet ansatte i barneverntjenesten, hvor det blant annet kom frem at også barnevernet har en negativ oppfatning av de potensielle samarbeidspartnerne i barnehage og skole. Informantene i barneverntjenesten mener at barnehager og skoler bruker for lang tid der problemene har vokst seg for store, kanskje også blitt uløselige. Når de først har meldt sin bekymring, forventer de derimot at det skal skje noe veldig raskt. Her oppleves et språk mellom hva som forventes, og hva som faktisk er mulig (Baklien, 2009).

”Å sende en bekymringsmelding – eller la det være?” er en kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern av Elisabeth Backe-Hansen (2009). Studien er besvart av i alt 563 styrere i private og kommunale barnehager, gjennom en elektronisk basert kartleggingsundersøkelse.

Funnene som fremkom i kartleggingen viser at tre fjerdedeler av de som svarte henviste til manglende informasjon om hvordan det går videre med saker som de har meldt. I spørsmål om melding til barnevernet vil gjøre samarbeidet de har med foreldrene vanskeligere, krysset sju av ti på at de var enig i dette. Samtidig krysset seks av ti av på at dette kanskje kunne føre til at foreldrene ville ta barnet ut av barnehagen (Backe-Hansen, 2009).

Flere andre svaralternativer gir indikasjoner på dårlig samarbeid, men mangel på tilbakemelding fra barneverntjenesten, fremstår som det viktigste. Det fremkommer blant annet at 37,4 % har manglende kjennskap til barnevernets arbeid, 37,5 % har tidligere negative erfaringer med samarbeidet og 17,7 % har manglende tillit til at barneverntjenesten kan gi god nok hjelp. Syv av ti krysset sist, men ikke minst, av på at det er lettere å samarbeid med andre instanser enn barneverntjenesten (Backe-Hansen, 2009).

Flere av svarene i studien indikerer også at det er behov for økt kompetanse i barnehagene. Undersøkelsen viser at 62,5 % ønsket veiledning for hvordan man skal gå frem, 57,8 % svarte at når det gjelder ha kjennskap til tegn på at barn er utsatt for omsorgssvikt, vold og overgrep, har de for lite kompetanse. Avslutningsvis synes 56,6 % det er utfordringer rundt å vurdere om barnevernet er den rette instansen (Backe-Hansen, 2009).

3.4 Konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager

Studien ”Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager”, er et resultat av et forskningsprosjekt utført av Barnehagelærerutdanning (BLU) OG By- og regionforskningsinstituttet (NIBR). Formålet med prosjektet var å undersøke håndteringen av koronapandemien i barnehagesektoren, og hvilke effekter krisen har hatt for barn og barnehager (Os et al., 2020). I barnehageundersøkelsen ble det benyttet et kvalitativ materiale fra ni barnegrupper i seks barnehager. De har hatt både foreldreintervju, barnesamtaler, fokussamtaler med pedagogiske ledere/barnehagelærere og informativ videologg (Os et al., 2020). I likhet med resten av samfunnet har covid-19 pandemien fått store konsekvenser for barnehagens indre liv, barnehagetilbudet og driften av barnehager.

Nedstengningen av barnehagene førte til en særlig bekymring for de sårbare barna. Foreldrenes sykdom, familier som ikke hadde tilgang på for eksempel besteforeldre som avlastning kunne være ulike forhold som gjorde familiene sårbare. Barnehagelærerens erfaringer i forhold til dette, var at dersom det var opprettet kontakt med spesialtjenester, ble dette tilbudet opprettholdt. I noen tilfeller ga de familier tilbud om avlastning, som innebar at barna var i barnehagen noen timer daglig (Os et al., 2020).

I studien har de også tatt i bruk spørreundersøkelser, hvor det blant annet kommer frem at kommunale barnehagesjefer og styrere sier at de har en viktig oppgave under nedstengningen, for å ivareta de sårbare barna. Flere rapporterte om gode samarbeidsrutiner med PPT og barnevern for å finne de aktuelle barna, mens andre fortalte om mangelfull kommunikasjon med de andre hjelpetjenestene. Her ble det fortalt at barnevern og PPT ikke var tilstrekkelig tilgjengelig for barnehagene (Os et al., 2020). En annen bekymring knyttet til sårbare barn, var at utredninger som for eksempel PPT ikke ble gjennomført, slik at arbeidet med barna ble forsinket. Også ble ”barn med språklige utfordringer satt tilbake” (Os et al., 2020). Til tross for dette, erfarte en barnehagesjef at sårbare barn hadde god nytte av den nye innretningen barnehagen hadde i den første perioden etter gjenåpningen. Han eller hun forteller blant annet at koronasituasjonen ga positiv effekt for barn med særlige behov, fordi de dro nytte av mindre kohorter, som igjen ga bedre struktur, stabile barnegrupper og større ”oversikt” i hverdagen. Også PPT registrerte den samme effekten, sa barnehagesjefen (kommune) (Os et al., 2020).

I den nye barnehagehverdagen blir også de svake og sårbare barna nevnt av flere respondenter. Her kommer det frem at disse barna hadde gode dager i ”koronabarnehagen.” En styrer beskriver det slik: ”Inndeling av barna i mindre grupper har vært udelt positivt. Vi har sett de svake og stille barna mer, og vi har kunnet tilby en mer tilpasset pedagogikk til enkeltbarn enn det vi har fått til i hverdagen ellers” (Os et al., 2020, s. 47).

I spørreundersøkelsene kommer det også frem at barnehagene ikke klarer å avholde avdelingsmøter eller andre personalmøter i deler av koronaperioden, på grunn av strenge smittevernkrav. Mange savner møtene, og mener at både det faglige og det sosiale lider når de ansatte ikke treffes. En styrer forteller at ”personalet har færre samarbeidsarenaer, og dette vil nok virke inn på den faglige kvaliteten på tilbudet etter hvert.” En barnehagesjef derimot, ser på dilemmaet på en annen måte: ”Inndelingen i kohorter ga personalet økte muligheter til å se hvert enkelt barn bedre. Men det har gått på bekostning av barnehagen som en lærende organisasjon hvor personalets styrke som en faglig gruppe ble borte.” (Os et al., 2020, s. 4).

4 Teoretisk forankring

Innledningsvis i dette kapitlet presenterer vi transaksjonsmodellen som er relevant for å forstå barns utvikling, da modellen bidrar til å gi en forståelse av ulike dimensjoner i barnet selv og i miljøet. Deretter knytter vi inn tilknytning, risiko- og beskyttende faktorer og resiliens. Avslutningsvis ser vi på forebygging og ulike aspekter i et forebyggende arbeid.

Transactions are omnipresent. Everyone in the universe is affecting another or is being affected by another. Everything in the universe is affecting something else or is being affected by something else. Everything is in a relationship, from the most complex society to the most elementary particle (...). (Sameroff, 2009, s. 3)

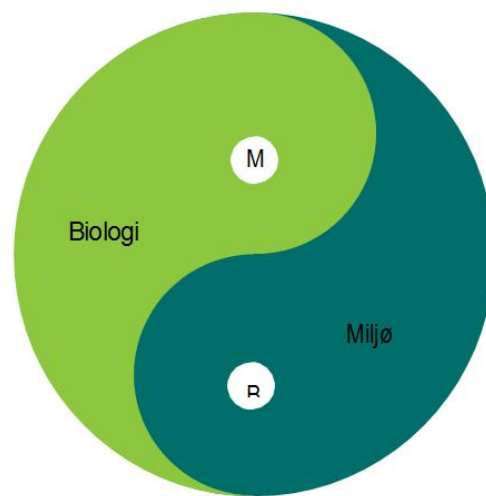
4.1 Transaksjonsmodellen

Etter at Arnold Sameroff i 1975 lanserte transaksjonsmodellen, har modellen vært et viktig utgangspunkt for forskning på barns utvikling i Norge i mange år. For å forstå barns utvikling, viser transaksjonsmodellen at man må tenke komplekst (Sameroff, 2009). Knyttet til vårt masterprosjekt vil vi ha særlig fokus på barnehagen som et viktig verktøy i barnets utvikling, og i det tidlige samspillet rundt barnet.

Arnold Sameroff (2009) forklarer barnets utvikling som et produkt av de kontinuerlige dynamiske opplevelsene og interaksjonene gitt av deres sosiale settinger. På bakgrunn av at barnet selv er en del av et miljø, bygger transaksjonsmodellen på en forståelse om at kvaliteter i miljøet ikke kan forstås uavhengig av barnets karakteristikk og egenskaper (Sameroff, 2009). Det gjensidige forholdet, er ifølge Sameroff, kjernen i transaksjonsmodellen, hvor barn og miljø i interaksjon må sees i sammenheng. Samtidig viser det seg at faktorer i flere og flere omgivelser er relevant for individuell utvikling. Også ulike miljøer viser seg å utløse ulike reaksjoner, derfor vil barnets reaksjoner være ulik ut fra miljøet det befinner seg i. Som nevnt, vil de miljømessige og biologiske faktorene allerede fra fosterlivet, påvirke hverandre gjensidig og kontinuerlig. Dette kan føre til både gode og dårlige transaksjonssirkler mellom foreldre og barn. Sameroff belyser at barnets utvikling må sees som et resultat av forhold hos barnet, omsorgsmiljøets forhold, og ikke minst forholdet dem imellom (Sameroff, 2009). Transaksjonsmodellen kan bli sett på som en ramme for å forstå hvordan utviklingsprosesser

hos barnet foregår, og hvordan ulike deler av et barns utviklingsmiljø henger sammen. Dette kan for eksempel være hjemmet og barnehagen. I den tidlige utviklingen har vi sett at den biologiske modningen spiller en viktig rolle i barnets tidlige utvikling. Kvalitetene i miljøet derimot, vil få en større rolle jo eldre barnet blir (Smith 2010, sitert i Drugli, 2014).

For eksempel vil det gjensidige forholdet mellom foreldre og barn påvirke hverandres utvikling over tid, hvor egenskaper hos barnet vil påvirke foreldrenes atferd og motsatt. Sosioøkonomisk status og psykisk helse vil samtidig være eksempler på noen faktorer som blir tatt i betraktning blant egenskapene. Etter hvert som barnet blir eldre og utvikler seg, vil ifølge transaksjonsmodellen, barnehagen, skolen, venner og resten av samfunnet spille en sentral rolle for barnets utvikling (Sameroff, 2009).

Figuren indikerer en gjensidig omfavnelse av biologi og miljø, også det Sameroff sammenligner med yin og yang. Yin og yang trenger ofte inn i hverandre slik som figuren illustrerer, og innehar alltid en del av hverandre. Figur 1. Unity of opposites and interpenetration of opposites in yin and yang diagram, 2010, av Sameroff.

4.1.1 Barnehagen som en arena for utvikling

Transaksjoner mellom et barn og en voksen i barnehagen foregår for eksempel når den voksne behandler det enkelte barnet ut fra dets egen forutsetning. Omsorgspersonen har da latt seg påvirke av barnet, og har tilpasset egen respons til derfra (Smith & Ulvund 1999, sitert i Drugli, 2014). Hos den samme voksne, kan ulike barn virke ulikt på og utløse ulike følelser. Samtidig kan også ulike voksne påvirke og forholde seg ulikt til samme barn. Selv om barn påvirker den voksne med sine behov og sin væremåte, er det viktig å understreke, og alltid huske på at det er et voksenansvar å sørge for at barnets behov blir møtt og at samspillet

utvikler seg til noe positivt. Den voksne må jobbe med seg selv uansett hvor vanskelig samspillet med barnet kan føles, samtidig må den voksne sikre kvaliteter på samspillet basert nettopp på barnets behov (Drugli, 2014).

Diskontinuitet i utviklingsprosessen er et sentralt element, nettopp fordi transaksjonsmodellen tar opp i seg tidsdimensjonen i barns utvikling. På et gitt tidspunkt i barnets liv, kan det oppleve forhold som ikke fungerer. Men disse forholdene kan av ulike årsaker reorganiseres, og fungere bedre på et senere tidspunkt. Mulighetene for at utviklingsprosessene på et eller flere tidspunkt vil endre seg som følger av hendelser knyttet til miljøet rundt barnet eller barnet selv, er store. For eksempel kan barn som rammes av en ulykke eller opplever omsorgssvikt, utvikle en sykdom eller få en totalt forandret utvikling. På den andre siden, kan et barn som har hatt en negativ utvikling, få et mer positivt utviklingsløp som følge av positive hendelser i miljøet (Drugli, 2014). For eksempel gjennom å få barnehageplass hvor barnet får anledning til å utvikle og inngå positive relasjoner til barn og voksne. Et barn som har levd med omsorgssvikt, og på bakgrunn av dette fungerer dårligere sammenlignet med barn på samme alder, vil kunne vise hopp i utviklingen etter å ha fått omsorgsfulle og gode fosterforeldre eller andre trygge relasjoner til voksenpersoner. Barn som har hatt dårlige utviklingsbetingelser, kan dra nytte av positive hendelser i livet sitt, og dermed komme over i et bedre utviklingsløp. En positiv faktor som kan bidra til å snu barnets utviklingsprosess i riktig retning, kan i mange tilfeller være barnehagen. Samtidig er det viktig å huske på at når barnehagen ikke fungerer godt for et barn, kan det bli en negativ faktor for utviklingsprosessen fremfor en positiv faktor (Drugli, 2014).

4.2 Tilknytning

For et barn handler det i starten om å overleve. Små barn knytter seg til personer som gir emosjonell og fysisk omsorg, personer som er villig til å inngå en nær, forutsigbar og positiv relasjon, og sist, men ikke minst, noen som vil være rimelig stabilt til stedet i deres liv. I de første leveårene vil det normalt sett være mor og/eller far (Smith 2002, sitert i Drugli, 2014).

4.2.1 Trygg tilknytning og indre arbeidsmøller

Barnet vil gjennom en tilknytningsprosess utvikle grunnleggende tillit eller mistillit til omgivelsene. John Bowlby, er en av flere forskere som har vært sentrale i utviklingen av fenomenet tilknytning og vår forståelse omkring det. De kjennetegnene barnet og foreldrene

har, samt kvaliteten på det samspillet som etter hvert utvikles mellom dem, påvirker kvaliteten på tilknytning som etableres. Samspillet fører også til dannelse av noe Bowlby kaller indre arbeidsmodeller, som vil utgjøre grunnlaget for barnets personlighetsdannelse og også senere samspill med omverdenen (Smith 2002, sitert i Drugli, 2014).

Hart og Schwartz (2009) gjenforteller et vesentlig poeng, ifølge Bowlby, relatert til tilknytning. Tilknytningen hos et nyfødt barn oppstår hovedsakelig gjennom en relasjon, der personen gir barnet sikkerhet og beskyttelse, i motsetning til en person som kun gir mat til barnet, men som utelater omsorgsdelen (Hart & Schwartz, 2009). Samtidig, sier Killén (2012) at barn opplever og utvikler følelsen tillit eller mistillit til omverdenen, uavhengig av om grunnleggende behov hos barnet blir dekket på en tilfredsstillende måte (Killén, 2012). Gjennom å opparbeide en trygg tilknytning, hevder Bowlby, at dette kan føre til styrket selvfølelse, mindre hjelpeløshet, samt at det kan bidra til å øke barnets beredskap til å danne tilfredsstillende og trygge relasjoner med andre mennesker. De relasjonene som blir oppfattet som trygge for barnet, blir sett på som en trygg base, hvor barnet kan søke trøst samtidig som det kan utforske verden. Bowlby mener mennesker som har noen å tro seg til og bruke som trygg base, vil bidra til bedre utnyttelse av egne evner, uansett alder. For barnet, vil en slik trygg base bli en del av en indre arbeidsmodell (Hart & Schwartz, 2009).

I samspill med tilknytningspersonen vil barnet i løpet av det første året, utvikle en rekke modeller som skaper en helt egen forståelse av verden (Hart & Schwartz, 2009). Disse erfaringene bidrar til at barnet får forventninger til hvordan andre vil reagere på barnets emosjonelle uttrykk, enten i positiv forstand eller negativ forstand. Barn som forventer positiv respons fra omsorgspersoner, vil være trygge og tørre å utforske mer enn andre barn (Drugli, 2014). Når barna da kommer i barnehagen, ser de i utgangspunktet barnehagepersonalet og de andre barna gjennom et filter av egne opparbeidede arbeidsmodeller (Killén, 2012). Funn viser at trygg tilknytning har en sammenheng med god sosial kompetanse senere i livet. De barna som har best relasjoner til foreldrene, andre voksne og jevnaldere, er barn med tidlig trygg tilknytningsstil. Selv om det ikke er vist noen lineær sammenheng mellom tidlig tilknytningskvalitet og sen utvikling, vil det likevel danne et grunnlag i å forme barnet og veve seg inn i barnets fungering og utvikling (Drugli, 2014).

Også Killén (2012) hevder at det er når barnet er utsatt for stress, at tilknytningsatferd best kan observeres. Hun påpeker videre at tilknytningsatferd kan bli sett på som barnets språk, hvor barnet med denne atferden kan formidle til de voksne hvordan det opplever egen omsorgssituasjon samt hvordan det blir behandlet. Barnets forventninger om

hvor responsiv omsorgspersonen er, har grunnlag fra tidligere samspill, og vil igjen påvirke effektiviteten i hvilken grad barnet selv utløser respons hos andre. Killén understreker også at når det gjelder barns atferd, så lyver den aldri (Killén, 2012).

En relasjon som er truet, kan føre til sjalusi, sinne og angst. En god relasjon derimot, kan fremkalle trygghet og glede. De emosjonene som oppstår, er avhengig av forholdet mellom barnet og tilknytningspersonen. En ødelagt relasjon kan i verste fall føre til sorg og depresjon. Undersøkelser tyder på, ifølge Bowlby (1994) at tidligere opplevelser både utenfor familien, og også innenfor familien, i stor grad preger den tilknytningsatferden som organiseres i et individ. Et barn kan utvikle negative indre arbeidsmodeller hvis det opplever at omsorgspersoner eller andre voksne stort sett ikke trøster når det er trist eller redd, eller ikke er der for å hjelpe. Det bildet barnet danner av seg selv viser barnet at det ikke er verdt nok til å motta omsorg, hvor dette resulterer i at barnet utvikler en grunnleggende mistillit og utrygghet ovenfor andre mennesker. For eksempel har barnet gjort seg erfaringer om at det ikke nytter å søke trøst, og vil derfor la være å søke støtte og trøst når det trenger det. Et barn som har utviklet slike negative erfaringer gjennom samspill med omsorgspersoner, vil vanligvis streve mer når de senere i barnehagen eller skolen skal etablere sosiale relasjoner til andre. Et barn er derimot i stand til å endre de indre arbeidsmodellene, til tross for at det allerede har utviklet en negativ arbeidsmodell og oppfatning av samspillerfaringer med omsorgspersoner (Bowlby, 1994).

4.2.2 Viktigheten av miljøet rundt og ”de andre” i barnehagen

Bowlby åpner for å inkludere miljøets betydning for utviklingen, og endring av indre arbeidsmodeller (Hart & Schwartz, 2009). Omsorgsgiverne har også, ifølge Killén (2012), en avgjørende betydning for barnets utvikling gjennom deres evne til å tolke barnets signaler, og samtidig gi en sensitiv respons på signalene. Denne responsen vil bidra til å forme samspillsmønstre og tilknytningsmønstrene som utvikler seg i løpet av de første leveårene, hvor det først og fremst er kommunikasjonen og samspillet mellom foreldre og barn som er betydningsfull og avgjørende.

Etter hvert vil også kommunikasjonen og samspillet mellom barnehagepersonalet og barnet, få en avgjørende betydning for utviklingen (Killén, 2012). Både i den tidligere utviklingen, men også i den sene utviklingen, er det faktorer i henhold til transaksjonsmodellen som spiller inn i utviklingsprosessen. Trygg base er en av flere dimensjoner, sammen med det å kunne sette grenser, stimulere, lære barnet å løse ulike

former for problemer, respektere autonomi og støtte gjennom utforskning av eget miljø (Rye, 2002, sitert i Drugli, 2014).

Et møte med en responsiv og sensitiv voksen i barnehagen, kan bidra til å endre de allerede negative modellene laget med for eksempel foreldrene. Barnet får nye erfaringer fra voksne som faktisk ser dets behov, selv om det kan ta tid. Personalet må da i slike situasjoner være klar over at dette nettopp kan ta tid, og i eget samspill med barnet må man være villig til å arbeide målrettet, frem til barnet tør å stole på de nye erfaringene sammen med en ny betydningsfull voksen. Det vil være en betydelig beskyttelsesfaktor å sikre at barnet utvikler mer positive og hensiktsmessige indre arbeidsmodeller, hvor det bidrar til å styrke barnets sosiale utvikling og dermed på sikt ha en mer positiv effekt. Etter hvert som barnet utvikler seg og blir eldre, vil også evnen til å reflektere samt forstå andre og seg selv, utvikles (Drugli, 2014).

Tilknytningskvalitet er i barnehagen særlig viktig for de aller yngste barna (Drugli, 2010). Barn er ikke like sårbare når det kommer til senere ustabilitet i nære relasjoner, hvis de allerede har etablert en trygg tilknytning til en eller flere voksenpersoner som oppfattes som stabil i deres liv. Det er likevel ingen garanti for at en tidlig og trygg tilknytning fører til en positiv utvikling senere i livet, men man vil kunne bidra til å utstyre barnet med en sentral beskyttelsesfaktor ved å inngå en nær tilknytningsrelasjon, noe som kan ha en positiv effekt (Drugli, 2010). Når en ettåring begynner i barnehagen, er det første behovet den har, minst en voksenperson å knytte seg til. For barnets utvikling kan dette være avgjørende fra barnehagepersonalets side. Spesielt for barn som befinner seg i vanskelige livssituasjoner, bør det være en kompenserende tilknytningsperson som har evne til å håndtere for eksempel ekstrem tilbaketrukkethet eller utagerende atferd (Killén, 2012).

Tilvenningsperioden er en svært sentral og avgjørende tid for at de minste barna skal oppleve og føle på en trygghet i barnehagen. Personalet skal legge vekt på at det barnet som kommer inn som ny i barnehagen, skal etablere minst en trygg relasjon til en voksen før foreldrene lar barnet være alene. Det vil være individuelt hvor lang tid det vil ta for hvert enkelt barn å etablere en trygg tilknytning. Det handler om nærhet, tillit, emosjonell forpliktelse og er noe som blir bygd opp over tid. Varme i relasjonen mellom den voksne og barnet, fremfor en mekanisk omsorg, er vesentlig for barnet å oppleve. Et barn som opplever stress og uro, kan ved hjelp av en tilknytningsperson i barnehagen, dempe disse følelsene (Brandtzæg et al., 2011).

Utrygg tilknytning hos barn som begynner i barnehagen, kan bidra til at barnet blir mer sårbart. Dersom et barn med en slik sårbarhet inngår i nye utrygge tilknytningsrelasjoner

i barnehagen, vil barnet igjen befinne seg i en situasjon med dobbel risiko. For det gjeldene barnets videre utvikling kan dette være alvorlig, da verken grunnleggende behov samt emosjonelle behov blir dekket hjemme og heller ikke i barnehagen. Barn som opplever slike forhold kan oppføre seg ovenfor voksne på en måte som gjør at de voksne kan stå i fare for å avvise barnet, nettopp fordi barnet er vant til å bli avvist. Dette er den formen for samspill barnet er lært opp til og har innarbeidet, og det kan da være lett for personalet å konkludere med at barnet ikke ønsker nærhet og en relasjon, og tar derfor mer avstand til barnet. Ofte kan det derimot være det helt motsatte av hva barnet faktisk trenger, og det vil være avgjørende at de voksne i barnehagen er bevisste på de samspillprosessene som etableres seg rundt barnet når det begynner i barnehagen og også daværende samspillprosesser på hjemmebane (Drugli, 2010).

Samtidig i møte med barn, har også de ansatte i barnehagen med seg sine egne indre arbeidsmodeller. Disse er endret og modifisert etter hvert som den ansatte har vært i samspill med både foreldre, og andre viktige personer. Det er derfor også svært viktig for den ansatte og reflektere over sitt eget bidrag i samspillet, og være bevisst på at de voksne også har med egne mentale kart for samspill i møte med nye barn (Drugli, 2014).

4.3 Risiko- og beskyttende faktorer

En sentral faktor som vil kunne være med på å påvirke om barnets utviklingsprosess blir positiv eller negativ, er balansen mellom risiko- og beskyttelsesfaktorer i og rundt barnet.

4.3.1 Risikofaktorer

Risikofaktorer er kjennetegn ved miljøet rundt barnet eller kjennetegn ved barnet selv som øker sjansen for negativ utvikling. I utviklingsmiljøet vil vi kunne finne risikofaktorer på alle nivå, for eksempel hos barnet selv, i barnets familie, i barnehagen, nærmiljøet og også i samfunnet (Drugli, 2017). Shanahan et al. (2008) sitert i Drugli (2017), har studert en større gruppe barn, og funnet risikofaktorer som har en dokumentert sammenheng med en negativ utvikling. Medfødt eller ervervet sårbarhet som kan være psykologiske betingende egenskaper ved barnet, samt somatiske og fysiske egenskaper. Videre kan belastende familieforhold være en risikofaktor gjennom for eksempel negativt samspill mellom foreldre og barn, desorganisert tilknytning, psykisk eller alvorlig sykdom hos foreldre, vansker i parforholdet, inkonsekvent eller negativ oppdragsstil, familievold, økonomiske vansker, lavt

utdanningsnivå, boligproblemer, arbeidsledighet, eller kriminalitet og rus. De ytre rammefaktorene som for eksempel et utrygt nærmiljø, lite støttende nettverk, fattigdom eller andre belastende samfunnsforhold, kan også sees på som risiko. I noen tilfeller kan også negative erfaringer i barnehagen være risikofaktorer for et barn. For eksempel gjennom negative personal-barn relasjoner, negative jevnalder-relasjoner eller for lite stimulering for barnet (Shanahan et al., 2008, sitert i Drugli, 2017).

Effekten av risikofaktorer må alltid undersøkes og forstås individuelt for hvert enkelt barn. Sammenhengen mellom risikofaktorer og negativ utvikling som beskrevet overfor for en stor gruppe barn, trenger derimot ikke å gjelde for individnivå. Det bør undersøkes om risikofaktorene påvirker det barnet det gjelder negativt, samtidig som man legger til grunn at noen barn har medfødte eller påførte sårbarheter, og tåler i mindre grad å bli utsatt for risikofaktorer sammenlignet med andre barn. Utover det, er det også slik at jo flere risikofaktorer som avdekkes rundt et barn, jo større risiko er det for skjevutvikling for barnet. Samtidig har det dessverre også en tendens til å hope seg opp risikofaktorer rundt enkelte barn og familier, noe som resulterer i kumulativ risiko. Mengden belastning blir på et tidspunkt så stor, at det får negative konsekvenser for barnet (Evans et al., 2013, sitert i Drugli, 2017).

4.3.2 Beskyttelsesfaktorer

Beskyttelsesfaktorer omhandler, ifølge Drugli (2017), dynamiske systemer i og rundt barnet, som bidrar til en positiv utvikling på tross av at barnet utsettes for en eller flere risikofaktorer. Disse faktorene fremmer barnets motstandskraft gjennom å forstyrre sammenhengen mellom risikofaktorer, og en negativ utvikling. Man kan se på beskyttelsesfaktorer som en buffer som bidrar til at barnet det gjelder kan tåle mer motstand og vansker. Masten (2007) og Rutter (2013), sitert i (Drugli, 2017) beskriver noen betydelige beskyttelsesfaktorer i og rundt barnet. Første og fremst kan positive kjennetegn ved barnet selv som positivt temperament, optimistisk holdning, sosial kompetanse og gode problemløsningsferdigheter være beskyttelsesfaktorer. Videre nevnes positivt samspill mellom foreldre og barn, og foreldre og foreldre. Trygg tilknytning i form av en støttende og rimelig stabil relasjon til minst en voksen utenfor barnets hjem samt et støttende nettverk, kan også i mange tilfeller være en beskyttende faktor. Det kan være et annet familiemedlem, en nabo, en venn eller en ansatt i barnehagen. I tillegg til det å ha stabile relasjoner i barnehagen, er også den generelle trivselen og muligheten for god hjelp til familier som har behov, sentralt (Drugli, 2017).

Å etablere flere beskyttelsesfaktorer for barn som utsettes for mange risikofaktorer, er viktig for å redusere graden av risiko. Barnehagen kan bidra til å fremme robusthet og motstandskraft i barn gjennom å legge vekt på barnets sosiale kompetanse, gi mestringsopplevelser, fremme et positivt selvilde og etablere nære og positive relasjoner til dem. Alle som arbeider med barn må også kunne vurdere graden av risiko rundt enkeltbarn, og om denne risikoen er for stor. I disse tilfellene må en for eksempel melde fra til barnevernet, når det er grunnlag eller mistanke om for eksempel alvorlig omsorgssvikt. I noen tilfeller vil det å redusere risikoen rundt et barn handle om å iverksette tiltak overfor foreldre, rettet mot for eksempel oppdragspraksis, psykisk helse, dårlig økonomi eller arbeidssituasjonen (Drugli, 2017). For noen foreldre kan belastningen bli for stor, som fører til at de ikke kan ha omsorgsansvar for barnet lenger, og dette vil da kreve tverrfaglig samarbeid mellom flere faggrupper.

Barnehagen i seg selv vil kunne være en beskyttelsesfaktor for barn som for eksempel utsettes for risikofaktorer knyttet til hjemmet. Dette skjer derimot kun hvis kvaliteten i barnehagen er god nok. Det er avgjørende at kvaliteten på det ordinære barnehagetilbudet har en generell god kvalitet, og at hvert enkelt barn som behøver oppfølging særlig tilpasset seg, får det. Noen barn trenger skreddersydde utviklingsmiljø i barnehagen, samtidig som det ofte vil være nødvendig at barnehagen eller andre instanser arbeider med foreldrene for å heve kvaliteten i omsorgsmiljøet rundt barnet i hjemmet (Drugli, 2017).

Noen barn kan ha en medfødt sårbarhet. Dette gjør at de i mindre grad enn andre barn vil tåle senere belastning, uten negative konsekvenser for utviklingen. Det kan som for eksempel nevnt tidligere være vanskelig temperament, kognitiv skade eller utsettelse for ruspåvirkning i svangerskapet. Hvis disse barna opplever et utviklingsstøttene miljø rundt seg og får god nok omsorg, vil de til tross for sin medfødte sårbarhet, kunne ha en positiv utvikling. Andre barn derimot, kan ha en medfødt robusthet som betyr at de kan tåle en del mer belastning, og likevel ha en positiv utvikling. Dette er barn med gode kognitive forutsetninger som er fleksible og sosiale, og de har samtidig tydelige signaler som gjør de enkle å være i samspill med. Med slik robusthet antar man at den er forbundet med gode kognitive komponenter (Drugli, 2014). Samtidig er det også slik at barn som i utgangspunktet er robust, også kan påføres en sårbarhet. Dette kan for eksempel være følge av dårlig omsorg fra foreldrenes side, dermed blir også de mindre rustet til å håndtere belastninger senere i livet (Drugli, 2014).

Det er heller ikke bare foreldrene som kan være en faktor som påfører barn sårbarhet, også negative erfaringer i barnehagen kan være en faktor. Balansen mellom sårbarhet og

robusthet hos et barn kan forrykkes, og dette kan være med på å forklare hvorfor noen barn etter hvert kan få en mer negativ utvikling enn positiv. Denne balansen er avhengig av flere faktorer i barnets liv, og vil være ulik fra barn til barn. Det ett barn tåler, vil kanskje ikke et annet barn tåle, nettopp fordi det er mer sårbart. Derfor vil det for de som har bekymringer ovenfor et barn, enten det er barnehagelærer, lærer eller noen andre, alltid være avgjørende og ha en individuell tilnærming hvor en undersøker kjennetegn ved både barnet selv og også miljøet rundt barnet (Drugli, 2014).

4.3.3 Resiliens

Barn som opplever betydelige belastninger i livet som for eksempel omsorgssvikt, kan til tross for omstendighetene ha en helt normal utvikling. I møte med motstand og vansker, forteller resiliens noe om personens reaksjon, og vi mennesker kan reagere helt ulikt fra hverandre. Flertallet av dagens forskere definerer, ifølge Kvello (2012), resiliens som at man til tross for stress og motgang, oppnår et tilfredsstillende resultat utviklingsmessig (Kvello, 2012).

Summen av en persons beskyttelsesfaktorer sees på som resiliens, hvor det er fullt mulig for en person å være resilient i en type belastning, men ikke mot andre belastninger (Drugli, 2017). Sårbarhet, risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer vil være elementer i transaksjonsmodellen som påvirker forholdet mellom barnet og miljøet. I samspillet mellom individ og miljø fremmes resiliens. Beskyttende faktorer som for eksempel sosial kompetanse, opparbeidet evne til å etablere nære relasjoner med andre, og også tilgang på hjelp fra et støtteapparat, bidrar til nettopp dette. Ifølge Drugli, er gode relasjoner den faktoren som synes å være det som betyr mest for resiliens. Gjennom systematisk arbeid kan barnehagen arbeide for å fremme gode personal-barn relasjoner, barn-barn relasjoner og også barn-forelder relasjoner. Barnehagen kan bidra til at barn står bedre rustet til å håndtere eventuelle vanskelige livshendeler, og på denne måten komme seg raskere tilbake hvis de opplever store belastninger i livet (Drugli, 2017).

4.4 Forebygging

Først og fremst handler forebygging rettet mot barn og unge om å tilrettelegge slik at alle får et godt oppvekstmiljø. Dette inkluderer både informasjons- og holdningsarbeid, samtidig som

arbeid for å skape trygge og gode lokalsamfunn blir inkludert i dette arbeidet (Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement et al., 2013).

Det ligger ulike beskrivelser av begrepet forebygging, og Befring (2012) deler forebygging inn i et tosidig perspektiv, sett i sammenheng med forebygging av psykososiale vansker. På den ene siden handler det om å beskytte barn mot elementer som kan medføre problemutvikling, forsterke det og vedlikeholde problemutvikling. På den andre siden handler det om tiltak som bidrar til at barna utvikler den kompetansen de trenger for å kunne beskytte seg selv. Ifølge Befring, er primær og sekundærforebygging to måter å dele inn forebyggende tiltak på. Den generelle samfunnsinnsatsen inngår i den primære forebyggingen, hvor lovforbud mot alle former utføres av kvalifiserte fagfolk. Sekundærforebyggingen handler først og fremst om å oppdage problemet og risikofaktorene, for å så arbeide for å snu det. Ved sekundærforebygging skal man hindre at problemtilstanden videre utvikles eller vedvarer hos barnet (Befring, 2012). Sett i sammenheng med vår masteroppgave, er sekundærforebygging den tiltaksformen som er mest sentral.

I sin modell som har som formål å sikre gode barnehage- og skoletilbud, deler Øyvind Kvello (2015) forebygging inn i indikerte tiltak, selekterte tiltak og universelle tiltak. Målet er å få et tett samarbeid mellom eventuelle hjelpeapparat, barnehage, foreldre og skole, for å unngå at barn utvikler seg inn i lidelser eller utvikler vansker før det tilrettelegges av annen bistand. Fundamentet er basert på å kunne benytte kunnskap om tilrettelegging, beskyttelsesfaktorer og trening for å hjelpe barn med egen utvikling. Veiledning til foreldre kan også bidra til å gi en ny for forståelse av egne barns atferd, for å igjen justere eller endre måten de forholder seg til barnet på (Kvello, 2015).

Indikerte tiltak er rettet mot barn/unge/familier med betydelige vansker. Eksempler er barn med atferdsvansker, psykiske lidelser, barn som har fått mén av å ha vokst opp under omsorgssvikt og mishandling. For å forhindre en forverring av tilstanden, og for å skape en betydelig forbedring, er tiltakene mer intensive. Tjenester involvert kan være barneverntjenesten, kommunepsykologer og spesialisttjenesten (Kvello, 2015). Selekterte tiltak omfatter tiltak rettet mot identifiserte risikogrupper. Eksempler er for tidlig fødte barn (premature), barn av innvandrere fra ikke-vestlige land, barn av unge foreldre, barn av psykisk syke foreldre og barn med tydelig utviklingsforsinkelse. Målet med tiltakene er å hindre at barna utvikler de vanskene de har risiko for å utvikle. Tjenester involvert sammen med barnehagen kan i hovedsak være helsestasjon/ungdommens helsestasjon/skolehelsetjenesten og PPT (Kvello, 2015). Universelle tiltak er tiltak myntet på store befolkningsgrupper, som for eksempel alle barn, småbarnsfamilier, enkelte årskull og

lignende. Cirka 75-80 % av norske barn og unge får dekket sine behov på dette innsatsnivået. Tiltak på dette nivået innebærer å spre kunnskap slik at man hjelper andre til 1) å skape gode livsstilsvaner, 2) å utvikle gode mestringsstrategier og 3) å bygge motstandskraft til å håndtere de påkjenninger livet ofte bringer med seg. Tjenester involvert er i hovedsak barnehage/skole/skolefritidsordning, helsestasjon/ungdommens helsestasjon/skolehelsetjenesten, kultur og fritid og frivillige organisasjoner. Det universelle tiltaket der barnehagen befinner seg, omtales som et forebyggende nivå. Men i barnevernsterminologien, er selektert nivå det forebyggende nivået for tiltak også kalt tidlig innsats-nivå. Ifølge Kvello, vil barnehagen her først og fremst befinne seg på det universelle nivået, men ut fra teori og funn ser man at barnehagen også kan sees sammenheng med de andre tiltaksnivåene (Kvello, 2015).

4.4.1 Forebygging i barnehagen

Universell forebygging skal først og fremst forhindre at problemer oppstår hos barnet. Sett i sammenheng med barnehagen, gjelder dette for det enkelte barnet, dets familie, men også hele barnegruppen. Et eksempel på dette kan være at pedagogisk leder på avdelingen og styrer kan komme med råd i forhold til barnets utvikling, for å forhindre en forekomst av skjevutvikling. Gjennom selektiv forebygging tar en sikte på å identifisere risikofaktorer så tidlig som mulig, og hindre at identifiserte problemer hos barnet utvikler seg (Killèn, 2019). Sett i sammenheng med barnehagen, kan dette handle om at pedagogisk leder viser bekymring for et barn, hvor pedagogisk leder videre kaller foreldre inn til en samtale og deler sine bekymringer. Dette kan også være en måte å avdekke problemer på i hjemmet, og finne ut av situasjoner der barnet ikke har det bra. Indikert forebygging handler om individet og tiltak rettet mot individet, der det er identifisert flere, og mer alvorlige risikofaktorer. Barnehagen kan i dette tilfellet søke hjelp hos andre instanser, og sette inn tiltak ved hjelp av instansene. For eksempel barne- og ungdomspsykiatrisk klinikk (BUP), barnevernet eller PP-tjenesten (Killèn, 2019).

Det er mange som i sitt daglige arbeid ser barn, og vet hva det betyr for det enkelte barnet å bli sett. Vi vet også, ifølge Kvello (2015) at samspill med andre mennesker, både voksne og barn, har en avgjørende betydning for utviklingen hos barn. Spørsmålet er om det er nok sikkerhet rundt rutinene for at hvert enkelt barn skal bli sett som det er, og at det får den støtten og den nødvendige hjelpen som trengs (Kvello, 2015). Uavhengig av risikonivå, blir alle barn i barnehage og skole gitt de samme grunnleggende tiltakene på et universelt nivå, for å fremme gode skolefaglige og sosiale ferdigheter, positiv atferd og et støttende

læringsmiljø. Ofte kan det være mangel på nødvendige ferdigheter hos barn som ikke viser forventet utvikling, hvor de mangler disse ferdighetene for å kunne oppnå adekvate læringsmål. I slike tilfeller, er det essensielt at barn blir veiledet og gitt muligheten til å lære de nødvendige ferdighetene som de ikke kan, for at de skal kunne lykkes fremover (Arnesen & Sørli, 2010). Forebyggende tiltak samt helsefremmende arbeid, må finne sted der barn og unge befinner seg. Dette kan være for eksempel i nærmiljøet, familien, skolen og også i barnehagen (Skogen et al., 2018). Å ha kjennskap til positive oppvekstvilkår i det forebyggende arbeidet i barnehagen, er sentralt. Samtidig er kjennskap til mulige risikofaktorer, og tiltak som fremmer positiv utvikling, viktig å ha kunnskaper om. Å skape en risikofri oppvekst for barn er vanskelig. Da er det avgjørende å heller kunne jobbe systematisk med forebyggende tiltak, i forhold til de risikofaktorene som er i barnets liv (Befring, 2012). Barnehager av høy kvalitet er, ifølge Helle (2015), et helsefremmende tiltak. Kvalifiserte fagfolk, stabilt voksenpersonell, gruppestørrelse og tid er rammebetingelser hun hevder kvaliteten i barnehagen gjenspeiles i. Sett i sammenheng med funn gjort i forskningen, påpeker Helle, at omsorg er et konkret tiltak som kan brukes i barnehagen, nettopp fordi barn som opplever vanskelige livssituasjoner ikke nødvendigvis har hatt positive erfaringer i egen omsorgssituasjon (Helle, 2015).

Konsekvensene kan bli langvarige og alvorlige for barn som blir utsatt for alvorlige risikofaktorer over tid. For barn som i utgangspunktet er robuste, vil det virke negativt og svært belastende for barnet. Heldigvis, kan man i mange tilfeller forebygge en eventuell skjevutvikling hos barn som blir utsatt for risiko (Drugli, 2015). Barnehagen skal være en arena hvor barnet skal lære å kjenne seg selv, utvikle empati, selvstendighet, trygghet, lære å fungere godt med andre, og samtidig utvikle både kreative sider og også utvikle det kognitive. For å kunne oppnå dette, må barna møte voksne som i tillegg til å ha kunnskap om fag, også har kunnskaper om barns psykososiale utvikling og de risikofaktorene som ligger rundt barna. Små barn setter bena inn på en ny arena hvor de må møte voksne som forstår når noe ikke er bra og som kan se barnet for den det er, og sette inn de rette tiltakene for å motvirke en uheldig utvikling. Det er sentralt at de voksne da innehar kunnskaper om forhold som gjør barna sårbare, og som er en risiko for barnets utvikling. Den voksne må kunne se hvordan dette arter seg, og hva en kan gjøre for å hjelpe de barna som trenger det, for å få en trygg opplevelse av barnehagen preget av glede og læring (Midthassel et al., 2011).

4.4.2 Tidlig innsats

Med tidlig innsats menes både et godt pedagogisk tilbud fra barna er små, og at problemer forebygges eller løses tidlig i hele utdanningsløpet. Tidlig og god hjelp til barn som er av ulike grupper trenger ekstra oppfølging, kan bidra til å forebygge senere vansker og sosial ulikhet. Alle barn må få like muligheter. (Meld. St. 41 (2008-2009), s. 5)

Edvard Befring (2012) definerer tidlig innsats som ulike tiltak som på et tidlig tidspunkt, settes i gang for å skape gode og trygge rammer i et barns liv. Tiltakene som settes i gang skal virke forebyggende ved at det kan hindre, og eller redusere at barn senere får store utviklingsvansker. Det kan være utfordrende å oppdage vansker hos barn, samt å iverksette tiltak så tidlig som mulig. Befring påpeker at det kan være av stor betydning at man oppdager dette tidlig, da barn senere vil møte skolen med sine ervervede egenskaper som kan være med å legge grunnlaget for videre skjevutvikling i skolegangen. Videre, beskriver Befring tidlig innsats som å iverksette de rette tiltakene som kan være forebyggende for barnets vansker. Tiltakene kan både rette seg mot barnet, men også foreldreveiledning eller oppfølging ved ulike etater, som barnevern eller helsestasjon. Forebyggende arbeid handler, ifølge Befring, om å styrke barn og unges oppvekst- og læringsvilkår. Dette vil innebære mer enn bare barnehagen som arena, altså alle som påvirker barnets liv underveis. Det vil si at det kan være andre påvirkende faktorer til barnets vansker enn barnets selv. Tidlig innsats i barnehagen kan være essensielt for å redusere, samt kanskje også forhindre at barn vil møte på vansker tidlig i sin skolegang (Befring, 2012).

4.4.3 Foreldresamarbeid

Et godt og tillitsfullt samarbeid mellom barnehage og hjemmet, er viktig for det enkelte barnets trivsel, læring og utvikling. Det første møtet med barnehagen kan være krevende for et barn og dets foreldre/foresatte (Løkken, 2005). Foreldrene/foresatte overlater ansvaret til en institusjon, og et personal de kjenner lite til. Daglig kontakt mellom foreldre og barnehagen kan være betydningsfullt for begge parter, gjennom en gjensidig informasjonsutveksling og for å utvikle en positiv dialog. Det er barnehagens ansvar å legge til rette for et nært og åpent samarbeid med foreldrene/foresatte, når det gjelder det enkeltes barn utvikling og trivsel (Meld. St. 41, (2008-2009)).

En stor del av foreldresamarbeidet i barnehagen handler om å tilpasse hverdagen i barnehagen ut fra hvert enkelt barn. Ønsker og behov fra barn og foreldre, samt forutsetninger som barnehagen har, er de faktorene som spiller inn, og er avgjørende i dette samarbeidet (Drugli & Onsøien, 2010). Det ordinære foreldresamarbeidet i barnehagen handler om foreldresamtaler, foreldremøter og oppfølging i hente/bringesituasjoner (Drugli, 2008). Foreldreundersøkelsen 2019 viser at foreldre/foresatte stort sett er fornøyd med barnehagetilbudet til deres barn. Det kommer frem at foreldre spesielt er fornøyde med barnets trivsel, samt egen trygghet på personalet. Det kommer også frem i undersøkelsen at 93 % av foreldre/foresatte er svært eller ganske fornøyd med barnehagen i sin helhet (Utdanningsdirektoratet, 2020).

I formålsbestemmelsen i Lov om barnehager (barnehageloven) § 1 er det nedskrevet at barnehagens virksomhet skal skje i nært samarbeid og forståelse med foreldrene på en slik måte: ”barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling (...)” (Barnehageloven, 2005, § 1). Loven har også en egen bestemmelse for å sikre et bedre samarbeid med barnas hjem: ”for å sikre samarbeid med barnas hjem, skal hver barnehage ha et foreldreråd og et samarbeidsutvalg” (Barnehageloven, 2005, § 4, 1. ledd). Barnehagen skal også ivareta foreldrenes rett til medvirkning, og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene (Barnehageloven, 2005, §§ 1 og 4). Betegnelsene ”foreldrene” og ”hjemmet” omfatter også andre foresatte, ifølge Rammeplanen (2017). I Lov om barn og foreldre (barnelova) står det at det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse (Barneloven, 1981, § 30).

Ifølge rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017), skal barnehagen legge til rette for foreldresamarbeidet, og god dialog med foreldrene. Foreldresamarbeidet skal skje på individnivå, sammen med foreldrene til hvert enkelt barn, samt også gruppenivå gjennom foreldrerådet og samarbeidsutvalget. Å arbeide på individnivå vil, ifølge rammeplanen (2017), si at barnehagen skal legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til blant annet det enkeltbarnets trivsel, helse, erfaringer, læring og utvikling. Barnehagen skal begrunne sine vurderinger til foreldrene, samt ta hensyn til foreldrenes synspunkter. Barnehagen må tilstrebe at barnet ikke vil komme i en lojalitetskonflikt mellom barnehagen og hjemmet (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Barnehagelærere må bygge bro mellom hjem og barnehage, ifølge Killén (2019). For at barnet skal føle seg mer forstått, påpeker Killén hvor svært viktig foreldresamarbeid er.

Kommer barnet i barnehagen etter å ha hatt en vanskelig morgen hjemmet, bør barnehagelæreren få informasjon om dette, for å kunne hjelpe barnet på best mulig måte (Killén, 2019). Foreldresamarbeidet blir ekstra viktig, dersom en er bekymret for et barn (Drugli, 2008). Drugli understreker videre at en bør kontakte foreldre/foresatte så raskt så mulig, hvis dette er tilfellet. Dersom en fra begynnelsen av samarbeidet har opparbeidet en god foreldrekontakt, vil det være lettere å kontakte foreldre ved mulig bekymring. Åpenhet legger Drugli frem som en viktig faktor for å etablere, og holde tillit vedlike (Drugli, 2008). Når en involverer foreldre i en bekymring, mener Drugli, at en kan få belyst saken fra flere sider. Dette vil være en forutsetning for å kunne forstå barnets situasjon bedre. Foreldre bør bli sett på som viktige samarbeidspartnere, som kan kaste lys over de bekymringene de profesjonelle [barnehagelærere] har for barnet, også i situasjoner hvor det er snakk om omsorgssvikt (Drugli, 2008).

4.4.4 Tverrfaglig samarbeid

Tverrfaglig samarbeid er, ifølge Kari Glavin og Bodil Erdal (2013), en metode og en arbeidsform. De definerer videre tverrfaglig samarbeid som et ”samarbeid mellom ulike faggrupper og profesjoner om en felles utfordring eller et felles problem mot et felles mål” (Glavin & Erdal, 2013, s. 29). Dette vil si at flere yrkesgrupper, eksempelvis barnehagen, barneverntjenesten og PP-tjenesten, arbeider sammen på tvers av deres fagkompetanse for å nå et felles mål. Et felles mål i dette tilfellet kan være å gi barnehagebarn i risiko tidlig hjelp (Glavin & Erdal, 2013). Også Killén (2017) påpeker at det uten tvil er nødvendig med et tverrfaglig samarbeid i arbeid med barn og familier i risiko- og omsorgssviktsituasjoner. Det er også nødvendig å erkjenne at mens barnevernet har det *formelle ansvaret* for undersøkelsen, har alle andre et *faglig-etisk ansvar* for å både se barnet, bestrebe seg på å forstå barnet, samt bidra med observasjoner og forståelse og sikre barnet god nok omsorg og hjelp i tide (Killén, 2017). Det å belyse helheten og trekke inn alle aktørene på et tidlig tidspunkt, vil være med på å forebygge en mer negativ utvikling av problemet, ifølge Glavin og Erdal (2007). På sikt vil det kunne være mindre belastning for familien og barnet, samtidig som det også vil være mer arbeidsbesparende for de ulike instansene som er involvert. ”Ved å bruke ulikhetene bevisst vil det bli et fruktbart samarbeid. I et samarbeid er nettopp ulikhetene styrken” Glavin & Erdal, 2007, s. 40).

Nødvendigheten av et tverrfaglig samarbeid mellom barn, foreldre, barnehage, skole og barneverntjenesten følger av samfunnsmandatet til barnehagen og skolen, og er nedfelt i

FNs barnekonvensjon. Barnekonvensjonen er inkorporert i norsk lovgivning, og er dermed overordnet både barnehageloven og opplæringsloven (Eriksen & Germeten, 2012). Art. 3 om barnets beste, art. 5 om ansvaret for foreldrene og art. 12 om barns medvirkning ligger som forutsetninger for samarbeidet mellom barneverntjenesten og barnehage. Ansvaret for å oppfylle barns rettigheter etter barnekonvensjonen er organisert på en slik måte at det er en fordeling mellom foreldre, opplæringsinstitusjoner og et spesialisert hjelpeapparat. På bakgrunn av dette kan tverrfaglig og tverretatlig samarbeid være både nødvendig, og viktig (Eriksen & Germeten, 2012).

Pedagogisk-psykologisk tjenste, blir ofte forkortet til PP-tjenesten, og er mye involvert med barnehagene i arbeidet med risikoutsatte barn. PP-tjenesten skal sørge for et likeverdig, inkluderende og tilpasset pedagogisk behov gjennom system- og individrettede oppgaver. Barnehager kan ta kontakt med PP-tjenesten for råd og veiledning, hvor både den voksne som tar kontakt og barnet det gjelder, skal få gi uttrykk for sine synspunkter og ha retten til å bli hørt. For å vurdere de særskilte behovene ser PP-tjenesten på de individuelle forutsetningene i relasjonen til omgivelsene, med viten om at særskilte behov kan variere ut fra det miljøet de er i. Hvert enkelt tilfelles behov må vurderes individuelt og det er ikke avgjørende med en diagnose (Utdanningsdirektoratet, 2017).

5 Metode og vitenskapsteori

I denne delen av masteroppgaven vil vi ta for oss den metodiske fremgangsmåten vi har valgt. Målet med dette forskningsprosjektet var å innhente kunnskap om barnehagelærere sine erfaringer og refleksjoner knyttet til barnehagen som et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. På bakgrunn av dette valgte vi å benytte oss av kvalitativt forskningsintervju som metode, for å få en dypere innsikt i problemstillingen. Vi har valgt å bruke betegnelsen barnehagelærer som en fellesnevner for informantene, selv om noen er pedagogisk leder og spesialpedagog. Dette har vi valgt på bakgrunn av at alle har barnehagelærerutdanning som grunnutdanning, og vi har ikke fokusert på betydning av ulike roller i barnehagen.

5.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Da det er menneskers holdninger og handlinger som står i fokus i denne undersøkelsen, faller masterprosjektet innenfor et samfunnsvitenskapelig perspektiv. En samfunnsforsker kan ikke, ifølge Bondevik og Bostad (2006), bare være en tilskuer til det hun studerer, men en deltaker. I en slik undersøkelse skal du som forsker være bevisst hvordan du ordlegger deg, og hvilken forståelse man har. Gjennom å ha en deltakerholdning til forskningsobjektet bidrar en til å vise anerkjennelse og respekt for informantene, samtidig som en viser at man tar det på alvor (Bondevik & Bostad, 2006). Fenomenologiske undersøkelser har tradisjonelt sett studert flere individer som har erfart, og opplevd det samme fenomenet. Ved å ta i bruk en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming ble vår oppgave som forskere å få adgang til informantenes forestillingsverden, og gjennom en fortolkning har vi forsøkt å formidle deres opplevelser til leseren (Postholm, 2005).

5.1.1 Fenomenologi

Fenomenologien har røtter tilbake til den tyske filosofen Edmund Husserl, og er både en filosofi og et kvalitativt forskningsdesign. Asbjørn Johannessen et al. (2010) beskriver fenomenologisk filosofi slik: ”Kort fortalt er fenomenologisk filosofi lære om ”det som viser seg”, det vil si tingene eller begivenhetene slik de ”viser seg” eller ”framstår” for oss, slik de umiddelbart oppfattes av sansene” (Johannessen et al., 2010, s. 82). Fenomenologisk

tilnærming vil, ifølge Johannessen et al. (2010), si at forskeren beskriver og utforsker mennesker, samt deres forståelse og erfaringer av et fenomen (Johannessen et al., 2010).

Fenomenologien kan, ifølge May Britt Postholm (2010), grovt sett deles inn i to deler. Et *psykologisk, individuelt perspektiv* og et *sosiologisk perspektiv*. Den psykologiske individuelle tilnærmingen har fokus på individet, se enkeltmenneskets opplevelse, og samtidig undersøke hvordan flere enkelt individer opplever og erfarer det samme fenomenet (Creswell, sitert i Postholm, 2010). Den sosiologiske tilnærmingen undersøker hvordan en gruppe individer bevisst utvikler mening i en sosial interaksjon. Sett ut fra de to ulike tilnærmingene til fenomenologien, vil en psykologisk individuell tilnærming være rett for denne undersøkelsen (Postholm, 2010).

I fenomenologisk tilnærming vektlegger man det beskrivende fremfor det forklarende, derfor brukes det i stor grad kvalitative metoder. Gjennom å ta i bruk en fenomenologisk tilnærming er man opptatt av få frem levde erfaringer slik den umiddelbart fremtrer, fremfor å være å opptatt av de bakenforliggende årsakene til hvorfor mennesker opplever sin virkelighet slik de gjør (Nyeng, 2012). Vi som forskere var interessert i å få barnehagelærerne sine beskrivelser av hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, uten å gå inn å gjøre en dypere undersøkelse av bakenforliggende årsaker til deres opplevelser.

5.1.2 Hermeneutikk

En hermeneutisk tilnærming legger, ifølge (Thagaard, 2018), vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener gjennom refleksjon kan tolkes på flere nivåer. Hermeneutikken er en måte eller metode vi kan forstå verden på, og når vi tenker, gjør noe eller opplever noe, fortolker vi alltid omgivelsene våre. Det samme gjelder når vi skal fortolke en tekst, hvor målet presenteres av Thagaard som å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten, og hvordan vi kan oppnå denne forståelsen. En av hovedoppgavene hermeneutikken har er å gjennopprette en svekket eller manglende felles forståelse. En som vil forstå teksten må være klar for å faktisk høre etter hva teksten har å si. For eksempel kan tolkningen av intervjuetekster sees på som en dialog mellom forsker og tekst, hvor forskeren subjektivt studerer den meningen teksten formidler (Thagaard, 2018).

Knyttet til vårt studie, kjente vi som forskere til noen av de fenomene vi skulle studere. Den kunnskapen vi satt med fra før var da vår forforståelse av fenomenet. På bakgrunn av den forforståelsen vi hadde, begynte vi som forskere å tolke de første ordene

informantene sa i intervjuet, uten å vite hvordan det endte. Her kombinerte vi forforståelse med det som ble sagt. Etter hvert som informantene redegjør for sine refleksjoner og erfaringer, ble våre fortolkninger omgjort til en ny forforståelse. Den nye forforståelsen ble igjen brukt til en ny fortolkning. Slik fortsatte det til man har satt sammen de enkelte delene i et intervju til en helhet. Med tanke på at vi hadde et mål om å få en økt forståelse for barnehagelærernes levde refleksjoner og erfaringer, ble en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming et naturlig valg til dette prosjektet.

I følge Lindseth og Nordberg (2004), krever forskningsmål alltid fortolkning, fordi levde erfaring oftest skrives ned som tekst. Forståelsen av fenomenet er i fokus fremfor faktaen, og gjennom dette entrer man i tillegg til fenomenologien, den hermeneutiske sirkelen. Hovedfokuset gjennomgående i prosessen skulle ligge på å være åpen for hva teksten sa, derfor måtte vi som forskere være kritiske og reflektert i tolkningsprosessen samt være bevisst egen forforståelse. En utfordring her kan derimot være å skille mening i tolkning, og hva som kommer fra forskeren selv (Lindseth & Norberg, 2004).

5.2 Forskningsdesign

På bakgrunn av at vi var opptatt av barnehagelæreres refleksjoner og erfaringer knyttet til hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, fikk studien et kvalitativt design og forskningsmetode. Johannes et al. (2010) beskriver et kvalitativt design med en fenomenologisk tilnærming som at man ønsker ”å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med, og forståelse av et fenomen” (Johannes et al., 2010, s. 82). Målet med kvalitativ metode er vanligvis det å forstå en hendelse eller et fenomen. Derfor er det ofte slik at man går i dybden av et fenomen, og søker etter variasjon i datamaterialet sitt. Ved å ta i bruk kvalitativ metode, fikk vi som forskere muligheten til å komme tettere inn på forskningsfeltet, i motsetning til kvantitative metoder, hvor informasjonen vil være mindre detaljert og nyansert (Nyeng, 2012).

5.3 Intervju

Intervju som metode kan beskrives som en prosess som går over flere faser. Planlegging, gjennomføring og etterarbeid. Forskningsintervjuet skal være med å bidra til at valgt problemstilling og de forskningsspørsmålene som forskeren har bestemt seg for, blir belyst på best tenkelig måte (Sollid, 2013). Vi valgte å benytte oss av kvalitativt forskningsintervju,

fordi vi ønsket å komme i kontakt med enkeltpersoner i deres kjente miljø, for å innhente de dataene vi trengte for å svare på problemstillingen.

5.3.1 Pilotintervju

Kompetansen intervjueren innehar er basert på en kombinasjon av faglig ekspertise, dyktighet og trening i å mestre sosiale relasjoner (Thagaard, 2018). For å få prøvd rollen som intervjuere og for å få forbedret intervjuguiden, gjennomførte vi ett pilotintervju med en barnehagelærer. Gjennom å ha et pilotintervju, fikk vi muligheten til å få tilbakemeldinger fra informanten samt også testet oss selv som intervjuere. Vi opplevde dette som lærerikt og nødvendig, for å forberede oss på kommende intervjuer. Den eneste måten å bli god å intervjuer på er, ifølge Kvale og Brinkmann (2015), ved å øve. Thagaard (2018) understreker også viktigheten av å gjennomføre pilotintervju, og påpeker at uansett hvor god erfaring en har med å intervjuer, bør en ha et prøveintervju. Vi opplevde pilotintervjuet som nyttig fordi vi fikk erfaring med hvordan spørsmålene i intervjuguiden fungerte i praksis, samtidig som det ga oss muligheten til å forbedre intervjuguiden. Vi fikk også tilbakemeldinger på oss som intervjuerpersoner.

5.4 Utvalg

Utvalget vårt er informanter som alle har barnehagelærerutdanning, og arbeider i barnehage. For å få frem refleksjoner og erfaringer rundt problemstillingen vår, var det å intervjuer de som har ansvaret for det pedagogiske innholdet i barnehagen, et strategisk valg. Når det kommer til spørsmålet om hvor mange intervjuerpersoner en trenger til et slikt forskningsprosjekt, svarer Kvale og Brinmann (2015) med ”intervju som mange personer som det trengs for å finne ut det du trenger å vite” (Kvale & Brinmann, 2015, s. 148). I samarbeid med veilederen vår, fant vi ut at åtte til ti deltakere til dette prosjektet var tilstrekkelig for å innhente de dataene vi trengte for å svare på vår problemstilling. Utvalget av informanter til undersøkelsen vår består av ni kvinner som alle har utdanningsbakgrunn som barnehagelærere. De har ulik erfaring og har arbeidet i barnehage fra i alt 4 til 25 år. Noen har stilling som pedagogiske ledere, andre barnehagelærere, en arbeider som spesialpedagog og en vikarierende styrer. Aldersspennet til informantene er fra 28 til 55 år. Alle ni informantene har minst to års erfaring i barnehage, som var et av kriteriene våre for å delta. De er fordelt på syv ulike barnehager i fire fylker, Vestland, Rogaland, Trøndelag og Agder.

5.5 Rekruttering

Før rekrutteringen begynte, bestemte vi oss for å stille krav om at informanten skulle ha minst to års erfaring med arbeid i barnehagen. Dette var hovedsakelig fordi problemstillingen krever noe erfaring hos den ansatte, i arbeid med risikoutsatte barn. Sannsynligheten for at de har erfaring rundt problemområdet øker for hvert år med arbeidserfaring i barnehagen, og vil kunne være med på å innhente mest mulig kunnskap og data til prosjektet.

Ettersom vi kom fra barnehagelærerstudiet, hadde vi også kontakt med tidligere medstudenter. De arbeider i ulike barnehager som barnehagelærere i Vestland og Rogaland. Dette så vi på som en mulighet for å få kontakt i de ulike barnehagene, for å innhente mulige informanter til vårt prosjekt. Vi ba medstudentene våre tenke ut ulike personer som kunne være potensielle deltakerne ut fra problemstillingen. De tok først og fremst kontakt med respektive styrer, og fortalte om prosjektet for å få en godkjenning. Deretter tok medstudentene våre i bruk teams for å presentere vårt forskningsprosjekt til deres medarbeidere i barnehagen. Dersom det var noen som var interessert, fikk vi tilgang til telefonnummer og/eller epostadressen til den aktuelle informanten. Videre tok vi selv kontakt med mulige informanter som var interessert, og avtalte veien videre til et eventuelt intervju. Ved å ta i bruk hjelp av tidligere medstudenter til å innhente informanter til prosjektet, fikk vi innhentet totalt tre informanter.

Utenom dette har vi etter praksis i studietiden litt kunnskap om barnehager i nærområdet, og tok derfor kontakt med blant annet tidligere praksisbarnehager og andre barnehager vi tenkte kunne være aktuelle. Vi kontaktet styrere i de aktuelle barnehagene på epost, hvor vi presenterte prosjektet med tema og la med informasjonsskrivet med samtykkeerklæring. Videre var det opp til styreren om de ønsket å videreformidle dette til barnehagelærerne i sin barnehage. Totalt seks informanter ble rekruttert på denne måten, og vi hadde med det ni informanter til vår undersøkelse. Når, hvor og hvordan intervjuet skulle foregå, avtalte vi med respektive informanter.

5.6 Intervjuprosessen

Ifølge Steinar Kvale og Svend Brinkmann (2015), er samtale en grunnleggende form i samspillet mellom mennesker. Gjennom et slikt samspill vil en stille spørsmål til hverandre, svare på spørsmål, interagere og snakke med hverandre. Ved å føre en samtale med andre lærer vi folk å kjenne, samtidig som en får innsyn i andres opplevelser, følelser og de holdningene de har til den verden vi lever i. Gjennom å gjennomføre et kvalitativt

forskningsintervju, ønsker man å forstå verden sett ut fra intervjupersonens side (Kvale & Brinkmann, 2015).

På grunn av den daværende, og også nåværende korona situasjonen, ble gjennomføringen av intervjuene litt annerledes enn først tenkt. Det var viktig for oss at de vi skulle gjennomføre intervjuet med, satt rammene for hvor det skulle gjennomføres. De første tre intervjuene ble gjennomført på zoom, da informantene hadde et ønske om å gjøre intervjuene digitalt. Det fjerde intervjuet ble gjennomført hjemme hos informanten, hvor en av oss var til stede med informanten og den andre var med over zoom. Det femte og sjette intervjuet ble gjennomført på en mer tradisjonell måte, hvor vi fikk komme inn i barnehagen til informantene. Til slutt ble også intervju nummer syv gjennomført over zoom, mens nummer åtte og ni ble gjennomført over telefon.

Intervjuene tok alt i fra 30 minutter, til 1 time og 5 minutter. Det ble satt av tid til å gi grundig informasjon om prosjektet, og selve gjennomføringen av intervjuet i forkant. Etter hvert gjennomførte intervju, reflekterte vi rundt hvordan vi opplevde prosessen, og den nye erfaringen rundt det å ha et digitalt intervju. Opplevelsen av å gjennomføre intervjuer i barnehagen var nokså lik sammenlignet med tidligere erfaringer, tross for hygiene og de hverdagslige omstendighetene. Med den digitale løsningen derimot, var det fordeler og ulemper. Gjennom å ha digitale intervju merket vi at personlig kontakt med informanten var noe vi savnet. Det første intervjuet ble gjennomført uten kamera fra informanten sin side. Dette ga oss noen utfordringer, da vi ikke fikk se ansiktsuttrykk og kroppsspråk, som er en viktig del av det å formidle seg. Det samme gjaldt de to siste intervjuene vi tok over telefonen. Deretter bestemte vi oss for å gjennomføre de neste digitale intervjuene med kamera, så langt det lot seg gjøre. Fordelene med å ha digitale intervju var i hovedsak erfaringen med at det faktisk var fullt mulig å gjennomføre et brukbart intervju, selv om situasjonen i dag kan gi flere begrensninger. Vi opplevde hyggelige og imøtekommende informanter, som alle var positive og godt vant med den digitale varianten.

5.6.1 Intervjuguide

En viktig målsetting med kvalitative intervjuer er som nevnt tidligere, ifølge Thagaard (2018), å utforske de temaene vi ønsker å få informasjon om. Videre beskriver Thagaard, viktigheten av å stille spørsmål på en måte som inviterer intervjupersonen til å reflektere over temaene vi spør om, samtidig som vi oppmuntrer dem til å gi fyldige kommentarer (Thagaard, 2018).

En intervjuguide kan bli sett på som et manus som har til formål å strukturere intervjuforløpet. Guiden kan inneholde kun en oversikt over de temaene som skal undersøkes, eller være en detaljert plan for både planlagte og ferdig formulerte spørsmål (Kvale & Brinmann, 2015). En intervjuguide må inneholde en oversikt over emner som skal dekkes, og gi forslag til ulike spørsmål som skal stilles. Det vil variere fra undersøkelse til undersøkelse om intervjuguiden følges slavisk, eller om rekkefølgen på spørsmålene er bindende for intervjueren. Intervjuerens skjønn og taktfullhet vil også kunne være avgjørende for om guiden følges som planlagt, eller om han vil bli åpen for nye retninger og spørsmål underveis i undersøkelsen (Kvale & Brinmann, 2015).

I vår undersøkelse gjennomførte vi semistrukturerte intervju. Det vil si at selv om vi hadde ferdig formulerte spørsmål, kunne vi endre rekkefølge, stille andre spørsmål relatert til det informanten svarte samt også formulere spørsmål selv underveis i intervjuet. Samtidig var det for oss sentralt at de spørsmålene og temaene vi hadde forberedt, ble belyst under intervjuet. Derfor ble alle spørsmål uansett spurt selv om det skjedde forandringer underveis. Vi var også åpne for at oppfølgingsspørsmål og spørsmål fra informanten ville kunne forekomme uten at det var planlagt, noe som skjedde. Dette kunne være spørsmål hvor informanten ønsket at vi skulle utdype, forklare mer eller spørsmål angående egen forståelse.

Spørsmålene i intervjuguiden var delt inn i tre tema. Spørsmål knyttet til ”Barnehagen,” spørsmål knyttet til ”Samarbeid med andre instanser” og ”Koronarelaterte” spørsmål. Innledningsvis takket vi for at vi fikk lov å komme, og bruke av deres tid. Vi fortalte informanten litt om oss selv, samt om bakgrunn og formål med studien. Vi informerte om konfidensialitet og informert samtykke, og ga en kort forklaring av intervjuets rammer. Informasjon om praktiske opplysninger ble også presentert før vi startet med selve intervjuet. Sist, men ikke minst, gikk vi gjennom informasjon om taushetsplikten som var gjeldende for alle parter, både under intervjuet og for forskningsprosessen i etterkant. Dette gjorde vi fordi vi ønsket at informanten skulle føle seg trygg på at vi hadde satt oss godt inn i de etiske retningslinjene. For å få et bedre innsyn i spørsmål vi har stilt og tema vi har fokusert på, se (Vedlegg 9.2, Intervjuguide).

5.7 Analyse av data

5.7.1 Transkribering

Allerede under selve intervjuet vil i praksis starten av analyseprosessen finne sted, men det er fortsatt nødvendig å omforme lydfilene til tekst. Det innsamlede materialet gjøres mer oversiktlig ved å transkribere, det blir også mer håndfast og klart til videre analyse. Med utgangspunkt i den problemstillingen vi har, krevde det at vi var systematisk kritiske og at vi stilte spørsmål til materialet gjennom refleksjon. Analysen skal være en brobygger mellom råmaterialet og resultater gjennom at man organiserer, sammenfatter og fortolker det. Samtidig kan det å gjøre muntlig tale om til tekst også bidra til noen utfordringer (Malterud, 2017).

Informantene snakket sjeldent i hele setninger, og det ble mer utfordrende fordi den muntlige talen ofte ble mer oppstykket å transkribere. Derfor transkriberte vi så snart som mulig etter endt intervju. Alt som ikke kunne høres ble også inkludert i transkriberingen, som for eksempel latter, eeh-lyder, mhm, tale, taushet, pauser og mer. Transkriberingen endte opp på nøyaktig 100 tettskrevne sider. Etter transkribering, ble alle ni intervjuene analysert fortløpende.

Analysen i masterprosjektet ble gjennomført med bakgrunn i systematisk tekstkondensering, også kalt Systematic Text Condensation (STC). Formålet med analysen var at en innenfor et bestemt område, utvikler erfaringer til informantene og kunnskap om deres livsverden. Systematisk tekstkondensering er en analysemetode som har inspirasjon fra Giorgis (1985) fenomenologiske analyse, men som er modifisert av Kirsti Malterud. Analysemetoden gjennomføres i følgende fire trinn, som utgjør hovedstrukturen i STC. Det første trinnet handler om å danne et helhetsinntrykk, det andre trinnet handler om å identifisere meningsdannende enheter og det tredje trinnet handler om å abstrahere innholdet i de enkelte meningsdannende enhetene. Det fjerde og siste trinnet handler om å rekontekstualisere, og sammenfatte betydning av teksten (Malterud, 2017).

5.7.2 Helhetsinntrykk

I første analysetrinn handler det først og fremst om å bli kjent med materialet som er samlet inn (Malterud, 2017). For å bli kjent med materialet, leste vi først et par ganger grundig gjennom de ni transkriberte intervjuene. Allerede etter å ha lest gjennom materialet et par ganger og tatt notater underveis, begynte vi å danne oss bilder av hvilke tema som kunne være

aktuelle for studiens problemstilling. Malterud påpeker, at det burde være minst fire til åtte tema som skimter gjennom i teksten, når vi danner oss inntrykk. Vi kom frem til åtte temaer som vi ga foreløpige navn til. De temaene vi hadde etter første gjennomlesning fikk midlertidige navn. Disse var: ”Kunnskap om konsekvenser,” ”Relasjon,” ”Tidlig innsats,” ”Foreldresamarbeid,” ”Mestring og anerkjennelse,” ”Organisering og innhold,” ”Rutiner og grensesetting” og ”Korona.” Temaene representerer et første intuitivt og databasert steg i organisering av materialet, som et mulig svar på problemstillingen. Her er det viktig å påpeke at temaene ikke enda var utviklet gjennom systematisk refleksjon og tolkning (Malterud, 2017).

5.7.3 Meningsbærende enheter

I andre analysetrinn la vi det materialet som ikke skulle studeres til side, og organiserte den delen vi valgte å ta i bruk. For å skille relevant tekst fra irrelevant tekst, gjennomgikk vi materialet linje for linje for å finne meningsbærende enheter og tekstdeler. Med meningsbærende enheter menes det, og kan ifølge Malterud (2017), beskrives som når forskeren velger ut stykker av en tekst som bærer med seg kunnskap om ett eller flere av temaene i første trinn. Meningsbærende enheter kan være både korte og lange, og ifølge Malterud, er det bedre med litt for mye enn for lite. Gjennom å fremheve og systematisere viktige tema i teksten, samt sette ord på viktig poeng i dataen, begynte kodelaget (Malterud, 2017). Videre valgte vi derfor å danne ulike fargekoder til hvert foreløpige tema, og derfra gikk vi tilbake til materialet og begynte å sortere ut innholdet ut fra tilhørende farge. Dette forkortet transkripsjonene fra 100 til 65 sider. De forskjellige fargene som ble brukt ble sortert på de ulike temaene, og knyttet til hver enkelt informant sin bokstav. Dette gjorde vi i word fordi det for vår del ble mer oversiktlig. Vi opplevde at det var vanskelig å utelate informasjon eller tekstdeler, da vi var usikre på om det kom til å begrense kvaliteten på det informantene hadde hensikt om å formidle. Dette resulterte i at det kodede materialet ble mer omfattende enn vi først hadde tenkt, og vi satt igjen med lange tekstdeler og meningsbærende enheter.

5.7.4 Kondensering

I det tredje analysetrinnet er målet å kondensere innholdet i de meningsbærende enhetene som er kodet sammen, gjennom å systematisk hente ut meningen ved dem og abstrahere. Det

materialet uten meningsbærende enheter legges her til side, slik at resten av materialet som ideelt sett er tre til fem kodegrupper, først og fremst blir gjennomgått (Malterud, 2017). Som nevnt var det hittil samlet en stor mengde meningsbærende enheter under noen av temaene, mens det under andre var overkommelige mengder. Vi oppdaget på dette stadiet at vi hadde organisert mye av materialet ut fra intervjuguiden, noe som automatisk ga oss mange flere meningsbærende enheter enn nødvendig. Vi gikk derfor gjennom teksten på nytt, med problemstillingen mer i bakhodet for å kuttet ned. De meningsbærende enhetene vi satt igjen med kunne vi videre systematisere, og sortere i subgrupper. De subgruppene som blir dannet får igjen et kondensat eller et kunstig sitat som Malterud kaller det. I et kunstig sitat fortettes de meningsbærende enhetene, og omsettes til en mer generell form (Malterud, 2017).

Gjennomgående i prosessen stilte vi kontinuerlige spørsmål om hva hver meningsbærende enhet og tekstelement fortalte oss knyttet opp mot problemstillingen, for å finne ut om den hørte til i tilhørende subgruppe eller i en annen. Når vi skulle formulere og fortette uttrykk som til slutt skulle bli et sitat, fant vi det utfordrende med tanke på at vi ønsket få med mest mulig under hvert tema, og i hver subgruppe. Det var mye tekst som skulle settes sammen, og mange sitater som nevnte mye av det samme. Det resulterte i at vi i enkelte deler av arbeidet var usikre på om vi fikk frem det informantene ønsket å formidle, og inkluderte derfor jeg-form i teksten for å gi vår tolkning av informantens beskrivelser. I tillegg til tolkning, hadde vi også en samtale med veileder hvor vi bestemte oss for og drøfte gjennomgående i funn-delen.

5.7.5 Syntese

I denne fjerde og siste delen av analysen handler det om å rekontekstualisere, altså sette sammen bitene gjennom gjenfortelling. Det som er viktig å huske på i denne delen av analysen, er at sammenfatningen skal gi leseren innsikt og tillit, samtidig skal den formidles på en måte som er lojal i forhold til deltakerens stemme. Sist, men ikke minst, skal også forskeren ta ansvar for sin egen rolle som fortolker (Malterud, 2017). I rekontekstualiseringen blir det benyttet tredjeperson, fremfor jeg-formen, som ble brukt i kondensatet. Vår rolle i det fjerde og siste trinnet av analysen for å minne oss på vårt ansvar for egne fortolkninger, var å gjenfortelle ved å skape en analytisk distanse. Ved at vi tok i bruk utvalgte sitater og kondenserte tekster som grunnlag, ble det for hver subgruppe laget en analytisk tekst. I likhet med de andre stadiene, ble det også her gjort flere gjennomganger og sammenfatninger. Til slutt ble resultatene av studien representert i den analytiske teksten (Malterud, 2017). For hver

subgruppe, har vi som forskere gjennomgått samme prosedyre for å komme frem til de resultatene som blir presentert for leseren.

Funnene vi fremstiller i masteroppgaven skal først og fremst vurderes opp mot foreliggende teori og empiri, samtidig skal man lete etter data som motsier de funnene som er fremstilt (Malterud, 2017). I kapittel 6, Funn og Drøfting, blir resultatene i analyseprosessen presentert.

5.7.6 Induktiv og deduktiv metode

I kvalitativ metode kan en ha en deduktiv eller en induktiv tilnærming i analysearbeidet. Vi har både en deduktiv og en induktiv tilnærming, også kalt abduktiv. Innenfor den deduktive metoden er det et teoretisk rammeverk som legger føringene. Ved bruk av den induktive metoden, lar man empirien legge føringene for det teoretiske rammeverket (Thagaard, 2018). Helt i starten av prosessen hadde vi lite kunnskap om temaet, og måtte være eksplorative. Derfor leste vi oss opp på litteratur og forskning som var relevant for den foreløpige problemstillingen på det tidspunktet, og tok med oss noen teoretiske begreper basert på det vi hadde lest videre i prosessen. Den kunnskapen vi fikk gjennom å lese teori, bidro til å danne flere av spørsmålene i intervjuguiden. Derfor hadde vi delvis en deduktiv tilnærming til vår undersøkelse. Samtidig var vi fra starten enige om å være åpne for det informantene fortalte oss. På bakgrunn av dette, gjorde vi også noen endringer i teorien vår basert på svarene til informantene, samt at vi også fant og tok i bruk ny teori og forskning. På den måten har også empirien lagt føringer for det teoretiske rammeverket. Derfor hadde vi også en delvis induktiv tilnærming. Ett eksempel på dette er det viktige foreldresamarbeidet, som er ett av hovedtemaene i funnene våre basert innsamlet empiri.

5.8 Forskningsetiske hensyn

I denne delen av masteroppgaven, vil vi begrunne ulike forskningsetiske hensyn som er gjort i vår undersøkelse, for å sikre at forskningen er gjennomført etisk forsvarlig.

Forskningen vår er meldt inn til Personvernombudet ved Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste, også kalt NSD, som ble godkjent før vi startet med datainnsamlingen i Oktober 2020 se (Vedlegg 9.1, Godkjenning fra NSD). Vi valgte her å se på (Kvale & Brinkmann, 2015), som redegjør for fire områder innenfor etiske retningslinjer

en bør diskutere i forskningen. Disse er informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle. Videre vil vi si noe om hvert område, knyttet opp mot vår forskning.

5.8.1 Informert samtykke

Utgangspunktet for hvert et forskningsprosjekt er prinsippet om at forskeren må ha deltakernes informerte samtykke (Thagaard, 2018). Informert samtykke handler blant annet om viktigheten av at forskningsdeltakerne informeres om undersøkelsens overordnede mål, og om hovedtrekkene i designet. Like viktig er det at de informeres om mulige risiko, og fordeler ved å delta i forskningsprosjektet. Informert samtykke innebærer, ifølge Kvale og Brinkmann (2015), at man som forskere sikrer seg at de involverte deltar frivillig, og informerer dem om deres rettighet til å trekke seg når som helst i undersøkelsen (Kvale & Brinkmann, 2015).

Noe av det første vi startet med i denne prosessen var å sette sammen et godt og detaljert informasjonsskriv samt en samtykkeerklæring til informantene. Vi var innforstått med viktigheten av å gi informantene en god beskrivelse av prosjektet ved mulig deltakelse, samtidig som forskningens overordnede mål, formål og hovedtrekk ble nøye presentert i skrevet. Rettigheter dersom de ønsket å delta, samt rettigheter til å kunne trekke seg når som helst i undersøkelsen, ble også tydelig beskrevet. Deltakernes personvern som omhandlet oppbevaring av opplysninger, sammen med taushetsplikt, ble også presentert som et viktig informasjonspunkt. Kontaktinformasjonen til oss forskere og veileder var også inkludert i skrevet, slik at deltakerne når som helst i forskningsprosessen kunne kontakte oss.

5.8.2 Konfidensialitet

Kravet om konfidensialitet, er et annet grunnprinsipp for en etisk forsvarlig forskningspraksis (Thagaard, 2018). Konfidensialitet i forskningen refererer til enigheten mellom forsker og deltakerne, om hva som kan gjøres med de dataene som blir et resultat av deres deltakelse (Kaiser 2012, sitert i Kvale & Brinkmann, 2015). Dette innebærer oftest at de private dataene som identifiserer deltakerne, ikke avsløres (Kvale & Brinkmann, 2015). Ved transkripsjon av intervju ble navn fjernet og informanten anonymisert. Vi valgte å kalle informantene for informant A, B, C, D, E, F, G, H og I. I informasjonsskrivet tok vi for oss deltakernes personvern, og hvordan vi vil oppbevare og bruke deres opplysninger i forskningsprosessen. For eksempel fikk informanten informasjon om at lydopptak og transkribering ville lagres på

privat datamaskin som var passordbelagt, og bli destruert med en gang de ikke ble tatt i bruk lenger. Konfidensiell behandling av opplysningene som innhentes står i samsvar med personvernregelverket. Taushetsplikten vi som forskere er pålagt ble også nevnt, hvor vi påpekte at navn og identifisering av bakgrunnsopplysninger som blant annet alder, kjønn og navn på barnehage skulle utelates. Kvale og Brinkmann (2015) viser også til prinsippet om forskningsdeltakeres rett til privatliv ikke er uten etiske og vitenskapelige dilemmaer. Etiske retningslinjer i forskningen var noe vi hadde satt oss godt inn i, og tok på alvor. Deltakernes personvern ble også nevnt rett før intervjuene startet. Dette valgte vi å nevne tidlig i intervjuet, som en forutsetning for at informantene skulle føle seg trygge på oss som forskere, samt trygge nok til å dele sine erfaringer og refleksjoner uten å være redd for mulige brudd på taushetsplikten.

5.8.3 Konsekvenser

I en kvalitativ undersøkelse bør man forholde seg til konsekvenser. Dette med hensyn til den mulige skaden den kan påføre deltakerne, samt de fordelene de kan forvente å få ved å delta i undersøkelsen (Kvale & Brinmann, 2015). Guidelines (1992) legger frem det etiske prinsippet om velgjørenhet (beneficence) som betyr at risikoen for å skade en deltaker bør være lavest mulig (sitert i Kvale & Brinkmann, 2015). Summen av fordeler for deltakeren, og betydningen av den oppnådde kunnskap, bør veie tyngre enn risikoen for å skade deltakeren. Forskeren bør være klar over at åpenhet og intimitet som kjennetegnes ved kvalitativ forskning, kan føre til at deltakeren gir opplysninger han eller hun senere vil kunne angre på (Kvale & Brinkmann, 2015).

For å unngå at informantene skulle føle seg usikker på opplysningene hun delte med oss, påpekte vi i starten av hvert intervju at informantene måtte være forsiktig og oppmerksom på de eksemplene hun beskrev. Informantene ble bedt om å unngå å identifisere andre personer som barn, foreldre og andre ansatte. Skulle slike opplysninger forekomme i intervjuene, ble de ikke gjengitt i transkripsjonene.

5.8.4 Forskerens rolle

Avgjørende for kvaliteten på den vitenskapelige kunnskap og de etiske beslutninger som treffes i kvalitativ forskning, legges frem av Kvale og Brinkmann (2015), som forskerens rolle som person og forskerens integritet. Betydningen av forskerens integritet, øker i

forbindelse med intervju som metode, nemlig fordi intervjueren selv vil være det viktigste redskapet for å innhente kunnskap til forskningen (Kvale & Brinkmann, 2015). Etske retningslinjer, fortrolighet med verdispørsmål og etiske teorier kan hjelpe forskeren å treffe valg som veier etiske hensyn opp mot vitenskapelige hensyn i undersøkelsen. Forskerens integritet, hans eller hennes kunnskap, ærlighet, erfaring og rettferdighet, vil uansett være den avgjørende faktor når det kommer til stykket (Kvale & Brinkmann, 2015).

Vi har begge skrevet bacheloroppgave og tidligere vært gjennom lignende intervjuprosesser, noe vi ser på som en styrke. Også vår integritet, kunnskap og erfaring kan i denne undersøkelsen, sees i sammenheng med at vi begge er utdannet barnehagelærere. Det har også bidratt til en forforståelse for det fenomenet vi forsker på. Det har også bidratt til å gi en dypere kontekstforståelse i analyse og tolkningsdelen av arbeidet. Samtidig er det sentralt å huske på at denne forforståelsen, og bakgrunnen kan påvirke den kvalitative forskningen i den forstand at individuelle og subjektive teorier blir dratt inn. Gjennom å sammenligne førsteinntrykk og sammenfattelse i den fenomenologiske analysen, kan vi øke sammenhengen og samsvaret i datamaterialet slik at det ikke baserte seg på kun vår forforståelse.

Problematikken om å forske på sine egne er også beskrevet av Leer-Salvesen (2009). Dette kan ha både positiv og negativ effekt. Vi valgte å forske på barnehagelærere, og er godt kjent med profesjonen og dets innhold på bakgrunn av egen utdanning. Vår forforståelse er preget av anerkjennelse og respekt for yrket. Leer-Salvesen (2009) påpeker at det er sentralt at vi som forskere fremtrer med klarhet, også når det gjelder kollegastatus.

5.9 Gyldighet og Pålitelighet

I denne delen av masteroppgaven vil vi presentere hva vi har gjort for å sikre kvalitet i vårt forskningsprosjekt. For å vurdere datakvaliteten i samfunnsvitenskapelige studier, tar vi utgangspunkt i flere forståelser av begrepene gyldighet og pålitelighet som kriterier for kvalitetsvurdering, og knytter det opp til vårt arbeid i forskningsprosessen.

5.9.1 Gyldighet

Fenomenologiske forskere kaller, ifølge Postholm (2010), ofte validitet for troverdighet eller gyldighet. Troverdighet dreier seg om at metoden undersøker det dens intensjon er å undersøke, som igjen gir høy troverdighet knyttet til studiet. Grønmo (2016) på en annen side, bruker begrepet gyldighet sett i sammenheng med validitet, da som datamaterialets gyldighet

for de problemstillingene som skal belyses i forskningen. Dersom undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen resulterer i data som er relevante for problemstillingene, mener Grønmo at gyldigheten er høy. I likhet mener Thagaard (2018), at validitet er knyttet til tolkning av data, og handler om gyldigheten av de tolkninger som forskeren kommer frem til.

Det er, ifølge Nyeng (2012), viktig å vise at dine tolkninger av materialet, er i tråd med den gjennomførte analysen. Gjennom å ta i bruk en STC analyse, var det mulig for oss som forskere å gå tilbake å sjekke de første tolkningene som ble gjort av materialet, for å videre se om de stemte etter gjennomført analyse og eventuelt gjøre endringer ut i fra nye funn. Samtidig trakk vi kontinuerlig frem problemstillingen i analyseprosessen, for å sikre oss at problemstilling ble belyst ut fra funnene.

To trusler som forskeren, ifølge Maxwell (2013), må være oppmerksom på når det gjelder gyldighet, er *researcher bias* og *reactivity*. Researcher bias handler om at det er teorigrunnlaget som ligger til grunn for studien, og som påvirker hvilke funn forskeren kommer frem til. Ved å kun fokusere på teorigrunnlaget, mener Maxwell at forskeren kan gå glipp av sentrale funn som ikke er synlig ved første øyekast. For å få i gang tankeprosessen, leste vi oss opp på teori om temaet, samtidig ble den teoretiske forankringen vår også utvidet på grunnlag av innsamlede datamaterialer.

Den påvirkning forskeren har på personen blir studert eller situasjonen som studeres, er det Maxwell (2013) kaller reactivity. Denne påvirkning er ikke mulig å fjerne, men det er mulig for forskeren å bruke den produktivt. Den eneste interaksjonen vi hadde med informantene i forkant av intervjuene, var ved rekruttering og ved selve intervjuet. Det var kun et fåtallet av informantene vi hadde en relasjon til, men vi tok en vurdering og fant det ikke som et hinder. Vi så heller på denne relasjonen som en styrke sett i lys av problemstillingen, i form av at det skapte en trygghet i intervjusituasjonen, og førte til mer tillitsfull dialog og større åpenhet.

5.9.2 Pålitelighet

Ifølge Postholm (2010), refererer man vanligvis til resultatenes pålitelighet når man snakker om reliabilitet. I stedet for å snakke om reliabilitet, er begrepet pålitelighet en mer hensiktsmessig erstatning for fenomenologiske forskere. Innen fenomenologisk forståelse og logisk sammenheng i kvalitative intervju, er det en fordel at intervjuerens sensitivitet varierer, imotsetning til det normale kriteriet på reliabilitet der resultatene skal kunne gjentas og reproduseres helt likt. Dette er ikke mulig i et fenomenologisk kvalitativt intervju. Gjennom

en variert sensitivitet, kan man skaffe et mer balansert og bredere bilde av de temaene som står i fokus. I analysefasen er spørsmålet om pålitelighet hvor godt analysen forsvarer fortolkninger, viktig (Postholm, 2010).

Begrepet autensitet, fremfor reliabilitet i kvalitativ forskning, er mye brukt av David Silverman (1993). Å få en autentisk forståelse av informantenes erfaringer er målet, og ikke minst, sikre at undersøkelsen måler det den skal måle (Silverman, 1993). Dette krever grundig refleksjon i analyseprosessen og i tolkningen av det materialet man har samlet inn. I et intervju med en fenomenologisk tilnærming, kan påliteligheten trues av flere faktorer. For eksempel for noen informanter, kan sensitive emner være tyngende å snakke om, og derfor blir informanten uvillig til å snakke om temaet (Postholm, 2010). Under våre intervju hadde vi ikke inkludert spørsmål hvor informanten verken måtte fortelle noe sensitivt om seg selv eller andre, og sto helt åpen til å fortelle akkurat det de var komfortable med. Samtidig påpekte vi at alle eksempler som ble brukt, skulle anonymiseres. Noen informanter kan også ha behov for positiv selvrepresentasjon, og undertrykker det negative og kun husker positive saker. Vår problemstilling spør om hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, og vi ser for eksempel i ettertid at det var et markant skille mellom de som kun snakket positivt om det arbeidet de gjør, og de som fant flere negative sider ved eget arbeid og som anerkjente et forbedringspotensialet.

Grønmo (2016) bruker begrepet pålitelighet, og knytter det sammen med kvalitativ forskning der funn som presenteres er basert på data om faktiske forhold og ikke basert på forskerens subjektive skjønn. I denne undersøkelsen er påliteligheten knyttet til bevissthet rundt egen forforståelse, og grundig gjennomgang av metode, analyse og funn. Samtidig vil de viktigste funnene som er presentert i kapittel 6, vise at de er i tråd med datamaterialet. Dette har vi forsøkt å presentere gjennom å gjøre informantenes stemme fremtredende, med relativt mye bruk av sitater. Dette kan bidra til å styrke pålitelighet, i undersøkelsen.

6 Funn og Drøfting

I denne delen av masteroppgaven skal vi presentere de fremtredende funnene i vårt datamateriale ved hjelp av følgende syv hovedtema: ”Hva er det å være risikoutsatt?,” ”Gruppestørrelser og voksen-barn tetthet,” ”Den viktige relasjonen,” ”Det viktige foreldresamarbeidet,” ”Kunnskapsformidling til personalet og til barna,” ”Samarbeid med andre instanser” og ”Barnehagen som forebyggende tiltak i pandemitiden.” Vår analyse viser at dette er sentrale tema, når det gjelder barnehagelæreres erfaringer og refleksjoner omkring hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn.

6.1 Hva er det å være risikoutsatt?

Det første temaet i studien baserer seg på informantenes forståelse av begrepene risikoutsatte barn, omsorgssvikt og god omsorg. Vi startet intervjuene med å stille noen spørsmål, hvor vi lurte på hva informantene tenkte når de hørte begrepene ”risikoutsatte barn,” ”risikofaktorer,” ”omsorgssvikt” og ”god omsorg.” Dette gjorde vi for å få et innblikk i hva hver enkelt informant la i begrepene, og for å kartlegge deres forståelse.

Alle informantene mente det fantes flere faktorer som utgjør en risiko. Informant F, H og I fokuserte på risikofaktorer knyttet til hjemmesituasjonen, mens informant A nevnte både risikofaktorer knyttet til egenskaper hos barnet, og viktigheten av å se disse barna:

Det kan være i hjemmet i forhold til omsorgssvikt, det kan være barn som har atferdsproblematikk, det kan være barn som er sjenerte, det kan være barn som blir hemmet på grunn av at de er så sjenerte. Altså, det er mange områder der barn kan bli sett på som risikoutsatt, da. Det er ikke bare de typiske barnevernssakene, men det kan være masse andre ting som kan gjøre at de er utsatt for risiko eller utsatt for å få risiko, for skjevutvikling eller at de kan få problemer i etterkant. Det er egentlig et veldig stort ansvar å kunne se alle disse barna, hvor forskjellige de er. Også av og til er det ikke noe forklaring for hvorfor barn oppfører seg som de er, det er bare en del av personligheten, og det gjelder å se det og hjelpe de på vei.

Informant F beskrev hvordan fattigdom kan sees på som en risikofaktor i barnehagesammenheng:

(...) Du har jo barn som lever i fattigdom, fattige barn, de er jo utsatt for en type risiko de og når de ikke på en måte, ja, si i barnehagelivet. De har ikke klær og utstyr til å være ute, så får de en dårlig opplevelse med å være ute (...) Et økonomisk press (...) Som da kan skape et sosialt skille igjen, der noen kan føle seg utenfor. Da får de ikke de samme opplevelsene eller erfaringene som de andre barna kanskje får (...).

Mange barn med flerkulturell bakgrunn eller som har flyktningbakgrunn, kommer til Norge i tidlig alder. Informant C uttrykte at dette i noen tilfeller kan by på utfordringer i sammenheng med språk, kulturforskjeller, traumer, forsinket utvikling og atferdsvansker hos barnet.

(...) Som jeg nevnte tidligere, så arbeider jeg mye med flerkulturelle barn og en veldig stor risikofaktor er jo språk og kultur. Vi har nesten fra alle verdensdeler, og jeg ser at det er veldig stor kulturforskjell, hvordan de oppdrar barna sine og hva som er greit hjemme (...).

(...) Også flyktning barn, barn som har opplevd krig og, kommer hit. Kanskje også barn som har alene foreldrene da, kun en mor eller far. Barn som kanskje ikke følger normal utvikling, men det kan være en grunn for det også, med dårlig oppfølging hjemme eller, ja. Som har en form for atferdsvansker og, tenker også de kan være litt risikoutsatt.

Flere av informantene la også i tillegg vekt på å følge magefølelsen sin, samt være tidlig ute med observasjoner i forhold til atferd, språkbarrierer og sosiale relasjoner hos barnet.

Informant H beskrev sine tanker slik:

Allerede fra tidlig alder så merker vi jo det at vi observerer hvis vi fanger opp barn som sliter med forskjellige ting i forhold til språkbarrierer, i forhold til atferd, i forhold til sosiale relasjoner (...) En har lært det gjennom 20 år at en skal følge magefølelsen sin når en ser disse barna som sliter, i forhold til emosjonelle ting, i forhold til det sosiale, i forhold til språk, mistanker om diagnose, så skal vi være tidlig ute (...).

Det kan tenkes at forsinket utvikling og atferdsvansker i noen tilfeller kan komme som følger av at barnet har utviklet traumer eller kommer til det ukjente. Også kultur og språk kan by på noen utfordringer med tanke på å gi den samme oppfølgingen av barnet, samt opparbeide samme nærhet i relasjonen med foreldre og barn som norske barnehager fokuserer på. I likhet med informant C, nevnte også informant I, kulturell bakgrunn som noe hun har opplevd som en utfordring med tanke på å forstå barnets hjemmesituasjon.

Knyttet til hjemmesituasjonen, fokuserte informant I på plutselig endring i atferd hos barn, når det gjaldt separasjon i familien.

(...) Skilsmisse barn, hvis foreldrene har blitt separert (...) Vi kan se det mye på endring i atferd, plutselig endring av atferd, hvis de blir veldig klengete eller ikke søker trøst og kos, ikke leker seg eller trekker seg unna. Blir kanskje veldig utagerende, viser masse følelser, vanskelig å regulere seg (...).

Alle informantene hadde felles komponenter når de beskrev sine erfaringer med risikoutsatte barn. Samtidig kom hver enkelt informant med en individuell opplevelse fra eget arbeid. Ut fra informantenes svar, var omsorgssvikt i hjemmet den risikofaktoren som var mest repeterende hos flertallet. Samtidig som de ga et bredt spekter med andre risikofaktorer som kan forekomme i en barnehage. I tillegg til eksemplene ovenfor, ble det også nevnt diagnoser, sosiale relasjoner og forstyrret psykisk og fysisk utvikling. Ut fra beskrivelsen til Shanahan et al. (2008) sitert i Drugli (2017), er det flere likheter i informantenes beskrivelse av ulike typer risikoutsatte barn, og hva det er som gjør disse barna risikoutsatte. Medfødt eller ervervet sårbarhet ved barnet, fattigdom i form av økonomiske vansker og vansker i parforhold, eller belastede familieforhold, nevnes i likhet med informantene også av Shanahan et al. (2008). Tallene fra Bufdir og SSB gir også tyngde til informantenes opplevelser av risikofaktorer i barnehagen, da de forteller at en såpass stor andel barn i barnehagen opplever vanskeligheter fordi de har innvandrerbakgrunn, lever i fattigdom, opplever språkbarrierer, har skilte foreldre eller foreldre med psykiske lidelser (Barne,- ungdoms- familiedirektoratet, 2015 og 2019; Statistisk sentralbyrå, 2020d). De beskrivelsene informantene kom med, tydeliggjør kompleksiteten i forhold til hva som kan utgjøre risiko, og hva et risikoutsatt barn kan være.

6.1.1 Å se og oppdage omsorgssvikt

Alle informantene nevnte ord som psykisk overgrep, fysisk overgrep, emosjonelt overgrep, seksuelt overgrep og vanskjøtsel når de reflekterte over begrepet omsorgssvikt. Flertallet av informantene fremhevet ulike tegn de ofte ser etter, eller har lagt merke til ved barna når de snakket om omsorgssvikt. Informant A og E nevnte råtne tenner, skitne klær eller skitten bleie, vond lukt, blåmerker og sår. Informant H la derimot mer vekt på skjulte risikofaktorer knyttet til omsorgssvikten, ofte hjem som barnevernet tidligere har vært involvert i eller ressurssvake familier preget av rus. I sammenheng med situasjoner hvor det er vanskelig å avdekke, trakk Informant F frem særlig problemer knyttet til mulig omsorgssvikt, når barnet ikke har språk. Hun uttrykkte seg slik:

(...) For det som faktisk kan være vanskelig er barn med særskilte behov uten språk, og uten at de er der i utviklingen som de skal være i forhold til alder, gjerne ikke klarer å fortelle disse tingene heller og da er det vanskeligere å oppdage det hvis det er noen form for omsorgssvikt (...) Ja, for barnet sier jo ingenting, barnet har ikke språket, barnet kan ikke uttrykke noen som helst nesten og da lurere man på, er det utviklingen, er det derfor eller er det faktisk noe som skjer. Så den er litt vanskelig (...).

Det informanten beskrev om barnets mangel på språk og mangel på å uttrykke seg, kan tenkes å gi barnet dobbel risiko i form av at det sammenlignet med et barn med normalt språkutvikling, ikke har mulighet til å legge ut de røde trådene eller gi hint til personalet.

Informant A og E fremhevet foreldrenes handlinger og barnets reaksjon på foreldrenes nærvær, som tilfeller hvor det kan være vanskelig å tyde hva det er barnet opplever og går gjennom.

(...) Nå er jo jeg opptatt av hvordan reagerer barnet når det for eksempel blir hentet, når vi snakker om hjemmet, viser det på en måte en kjærlighet til hjemmet de kommer fra eller blir det litt mer skremt, eller kan jeg tolke det som at det ligger noe utrygt bak det da (...) Så det er å skille på en måte hva er bevisste handlinger fra foreldre og andre omsorgspersoner, hva er ren uvitenhet rett og slett. Men alt vil jo være en risikofaktor for barnet da på en måte.

(...) Men det kan også være omsorgssvikt hvis du har foreldre som er fraværende (...).

Informant D derimot, er den eneste av informantene som rettet oppmerksomheten på barnehagen som en arena for å utøve omsorgssvikt. Hun uttrykte det slik:

(...) En kan jo kanskje oppleve omsorgssvikt i barnehagen og hvis en ikke klarer å se hele barnet, hvis en bare tenker at det barnet bare er umulig og fysj for et barn. Det er jo en slags omsorgssvikt det og hvis vi ikke klarer å se bak dette barnet, og ikke klarer å lage et godt og trygt miljø, så er jo det også en slags omsorgssvikt. Men jeg tenker jo først og fremst på hjemmeforhold (...)

Tallene fra Folkehelseinstituttet tilsier at et stort antall barn opplever en form for omsorgssvikt. Dette kan være omsorgssvikt som forekommer både synlig, men også skjult for de ansatte (Folkehelseinstituttet, 2019). Slik vi tolker de beskrivelsene barnehagelærerne gir oss, er det først og fremst de synlige tegnene til omsorgssvikt som er lettest å legge merke til og ta tak i. I noen tilfeller, kan det være større utfordringer knyttet til det å avdekke om barn blir utsatt for omsorgssvikt. Ut fra informantenes svar, kan det synlige være i form av foreldrenes handlinger i møte med barna eller at barna mestrer å uttrykke seg selv. På en annen side, kan det være mer skjult i form av at barn med særskilte behov som for eksempel gjennom språk, mangler evner til å uttrykke egne følelser og hvordan de har det. Også omsorgssvikt i barnehagen kan ofte tenkes at skjer mer skjult på grunn av at det ofte vil være den siste plassen du tenker at omsorgssvikt forekommer. Når det gjelder informantens bekymring rundt barnehagen som en mulig arena for et barn å oppleve omsorgssvikt, underbygger Shanahan et al. (2008) at negative erfaringer i barnehagen kan forekomme og bli en mulig risikofaktor for barnet. I samsvar med informanten, understreker også Shanahan et al. (2008) at omsorgssvikt i barnehagen kan skje i form av negativ personal-barn relasjon, negativ jevnalder-relasjon eller for lite stimulering for barnet (Shanahan et al., 2008).

6.1.2 God omsorg i barnehagen

Samtlige av informantene fremhevet viktigheten av god omsorg i barnehagen gjennom å gi masse kjærlighet til barnet, være til stede for barnet, se barnet og deres behov. Samtidig påpekte informant H at god omsorg sett i barnehagen, først og fremst handler om at det skal være ”et godt og trygt sted å være.” Informant F beskrev sitt syn på god omsorg slik:

Først og fremst at alle barn blir sett, hørt og forstått. Utrolig viktig og det er vel kanskje det mest grunnleggende vi har her i barnehagen, at alle skal ha en opplevelse med det gjennom hverdagen da. Omsorg er et vidt begrep så det er jo mye som ligger i god omsorg, sant. Det er jo å gi de varierte aktiviteter, gi de primære omsorgsbehovene som bleier, klær, mat (...) Utfordringer, gi de ting de kan mestre, sørge for at de blir sett, hørt og anerkjent. Det at vi voksne er der for barna også, at det ikke blir sånn snakk over hodet, at vi er med, er med i leken, at vi veileder. Er det noe som skjer skal de være så trygge at de kan gå til den voksne og fortelle om sine opplevelser. Så det er noe med den tryggheten i omsorgen (...).

Videre trakk informant D frem de voksne hjemme som trygge og gode omsorgsfulle voksne som setter grenser, i tillegg til barnehagen. På en annen side beskrev informanten F ovenfor det tydelig ansvaret hun mente de ansatte i barnehagen har ovenfor barnet for å gi god nok omsorg. Ut fra det informanten fortalte, kreves det en bredde av tiltak og innsatsområder for å dekke og sikre god nok omsorg i barnehagen. Dette kan sees i sammenheng med rammeplanens overordnede prinsipp, som tydeliggjør barnehagens oppgave ved å gi en beskrivelse av barnehagens verdigrunnlag. Barnehagen skal ivareta og anerkjenne barndommens egenverdi, og bidra til en god barndom preget av lek, trivsel og vennskap. Barnets beste skal alltid være grunnleggende, hvor alle handlinger og avgjørelser skal være basert på barnets beste. Dette støttes opp av Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1 (Kunnskapsdepartementet, 2017). Helle (2015) trekker frem stabilt voksenpersonell og kvalifiserte fagfolk som rammebetingelser hvor kvaliteten i barnehagen gjenspeiles. Sett i lys av vår tolkning for å sikre god nok omsorg i barnehagen, gir forskningen til Helle tyngde til vår tolkning som beviser hva god nok omsorg faktisk kan innebære, med tanke på barn i vanskelige livssituasjoner som ikke nødvendigvis har hatt positive omsorgssituasjoner tidligere (Helle, 2015).

6.2 Gruppestørrelser og voksen-barn tetthet

Informant F og H understrekte verdien av at alle på avdelingen arbeidet i lik retning som en grunnleggende brikke i en godt planlagt pedagogisk hverdag. For informant H var det viktig å ha et godt og stimulerende læringsmiljø for å gjøre barna klare for skolen, gjøre de robuste og ikke minst få de nysgjerrige på å lære nye ting. Videre sa informanten at hennes førsteprioritet er å være til stede, samt at barnehagen "(...) Skal være et godt sted å være, i forhold til at de

blir sett og får omsorg, men det skal også være et godt sted å lære (...)”. Knyttet til utviklingsmiljø, nevnte flere av informantene organisering på avdelingen som noe de har opplevd som positivt for risikoutsatte barn. Dette innebærer også hvordan pedagogisk leder organiserer grupper. Informant B nevnte først og fremst gruppetilhørighet som en viktig beskyttende faktor for risikoutsatte barn:

Det å høre til i en gruppe og være del av fellesskapet tenker jeg er en veldig viktig del av det å være en beskyttende faktor, og noe vi voksne må sørge for. At de da føler at jeg er en del av dette, jeg er en viktig brikke her. Det ser vi gjerne og, hvis det er barn som har hatt det vanskelig hjemme eller at det er ting som er vanskelig hjemme, så er det å komme i barnehagen, det er på en måte et fristed.

Det kan virke som fokus på læringsmiljøet står sterkt hos informantene, og at høyt faglig innhold som samtidig er tilpasset hvert enkelt barn, er en bidragsyter i det grunnleggende arbeidet som gjøres i barnehagen. Drugli (2017) påpeker at barnehagen i seg selv kan være en beskyttelsesfaktor for barn som for eksempel utsettes for risikofaktorer knyttet til hjemmet, derimot gjelder dette kun hvis kvaliteten i barnehagen er god nok. For å være en beskyttelsesfaktor, mener Drugli at barnehagen må ha generell god kvalitet gjennom å gi hvert enkelt barn særlig tilpasset oppfølging og skreddersydde utviklingsmiljø. Slik vi oppfatter informant B, vil det å organisere barnegruppen med hensyn til de mer sårbare barna, bidra til å gi de en arena hvor de kan senke skuldrene, og kun fokusere på seg selv og leken. Sett i lys av informantens ønske om å gi alle barn en gruppetilhørighet, vil det være viktig at den voksne samtidig er til stede, observerer og fanger opp situasjoner som oppleves vanskelig eller hvor barnet trenger støtte. Løkken et al. (2018) viser i sin studie at høyere voksen-barn tetthet gjør det lettere for personalet og blant annet føre tilsyn med barna. Når det er færre barn per voksen, vil det være lettere for de ansatte og opprettholde kontroll, trøste, ta vare på og veilede barna (Løkken et al., 2018). Også informant F forklarte hvordan gruppeinndelinger og et fokus på vennskap settes høyt.

(...) Altså lek og vennskap setter vi ganske høyt på listen over verdiene, fordi det gir barna en trygghet i barnehagen, sant? (...) Vi rister mye opp i gruppene, vi har mye små grupper, vi har aldersinndelte grupper, grupper på tvers for at du skal kunne se barna bedre, møte de litt bedre, fordi det blir veldig fort uoversiktlig når du har alle barna på samme plass. Så er det noe med ulike lekegrupper, at de får bygd relasjoner

til veldig mange barn også bevarer vi også vennskap, men det er noe med det at man kan knytte gode relasjoner til andre barn og, så vi er veldig sånn på miksing og triksing av grupper (...) Også er det dette med organisering, sant, vi prøver å organisere det på en måte som gjør at det blir bra for alle barna da (...).

Ut fra hva informanten fortalte, er det å prøve ut ulike grupper og mikse barna, noe de ser på som en fin mulighet for å bygge relasjoner og skape vennskap. Det virker som denne informanten foretrekker et hyppigere skifte av gruppene, og slik vi tolker informanten, ønsker hun å gi barnet mulighet til å lære å takle andre utfordringer og lære flere ferdigheter gjennom å endre grupper. Midlertidig viser studien av Løkken et al. (2018) at for sårbare barn er voksen-barn tettheten spesielt viktig, da sårbare barn trenger mer støtte og oppmerksomhet enn andre. Det kan tenkes at hyppige skifter av grupper, og også av voksne, kan få en negativ konsekvens for de sårbare barna og føre til mindre forutsigbarhet (Løkken et al., 2018). Når det gjelder voksen-barn tetthet, sett i sammenheng med utviklingen hos barn, påpeker også Kvello (2015) dette samspill som en viktig faktor. Kvello stiller imidlertid spørsmålet om barn som trenger mer støtte og nødvendig hjelp, får det, når det skjer hyppigere skifte av grupper og voksen personal, og om det er nok sikkerhet i rutinene i barnehagen.

I forhold til det Løkken et al. (2018) sier angående viktigheten av voksen-barn tetthet, er på en annen side informant D opptatt av å organisere små grupper både i lek og på tur, da spesielt med tanke på de risikoutsatte barna. De to informantene organiserte barnegruppene noe ulikt fra hverandre, noe som tyder på at det ikke er lik kunnskap om hva som passer best for de risikoutsatte barna. Samtidig kan det hende at noe fungerer bra for en barnehage og barnegruppe, og noe annet for en annen gruppe. I studien gjort av Løkken et al. (2018) viste det seg at for å oppnå høy interaksjonskvalitet spesielt for mindre barn og sårbare barn, at organisering av faste og stabile grupper fremfor fleksible grupper som ofte endrer seg, var overlegen. Dette med tanke på at personalet kunne være mer til stede, se barna, være lydhøre og sensitive, samtidig som personalet fikk brukt egne interaksjonsferdigheter bedre. For eksempel for barn som har lærevansker eller atferdsvansker, kan den kvaliteten barnehagen klarer å oppnå når det gjelder interaksjoner, være med på å redusere disse vanskene (Løkken et al., 2018).

6.3 Den viktige relasjonen

6.3.1 En god relasjon og trygghet i bunn

Alle informantene nevnte voksenrollen og en god relasjon til barna som en sentral forebyggende faktor, i arbeidet med de risikoutsatte barna. Informant E innledet det slik:

Da tenker jeg på en måte personer som greier å se barn for den det er og gi de på en måte en trygg og stabil hverdag (...) Men jeg tror liksom det at de må ha en trygghet i bunn for at det skal være god omsorg (...).

Informant D utdypte videre:

At du toner deg inn til barnet, at du som voksen bygger opp en god relasjon, gjør barnet trygg på deg. Du leker med barnet, du gjør kjekke ting sammen med barnet. Det er jo egentlig det du lærer i barnehagelærerutdanningen, hvilken voksenrolle en skal ha, det gjelder jo ikke bare de som trenger det, alle trenger det jo på en måte. Selv om de ikke har spesifikke vansker (...) Men poenget mitt da er jo at alle barn trenger å bli sett i løpet av dagen, og anerkjent for følelser (...).

Vi tolker det å ha en trygghet i bunn som avgjørende for å i det hele tatt kan foreta et forebyggende arbeid, fordi det kreves tillit for å bygge opp en god relasjon. Sett i lys av vår tolkning av det informanten fortalte, mener også Bowlby (1994) at en god relasjon kan fremme trygghet og glede i barnet. Forholdet mellom den ansatte og barnet det gjelder er avgjørende for de emosjonene som oppstår, og den tryggheten som dannes. Bowlby legger også til viktigheten av at den voksne er der og danner en trygghet, fordi et barn som opplever at den voksne ikke trøster eller hjelper, kan utvikle negative indre arbeidsmodeller. Barnet kan da danne seg bilder av å ikke være god nok, hvor det igjen kan utvikle grunnleggende mistillit og uttrygghet overfor andre (Bowlby, 1994). Dette underbygges også av Brandlistuen et al. (2015), som viser at gode relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen er forebyggende i den forstand at konfliktfylte relasjoner og mindre nærhet, ofte fører til vansker i form av språk og atferd hos barnet. I forhold til trygge og gode relasjoner, viser forskningen at dette kan gi mindre atferdsvansker hos barna. Drugli (2014) har tilsvarende beskrivelser når det snakkes om responsive og sensitive voksne. Samtidig, påpeker Drugli, at også den ansatte i barnehagen må arbeide med bevissthet rundt eget samspill, i tillegg til barnets uttrykk, og at

nettopp det å snu negative modeller ofte kan ta tid. Barnet må tørre å stole på nye erfaringer sammen med en ny betydningsfull voksen, til det etter hvert utvikler mer hensiktsmessige og positive arbeidsmodeller. Sett i lys av betydningen av gode relasjoner bestående av sensitivitet og respons som en sentral faktor for å trygge barn, viser også Brandtzæg et al. (2011) betydningen av en god tilvenningsperiode i barnehagen som en forebyggende faktor, for at de minste barna skal oppleve hverdagen som noe positivt. Det å gi barnet noen å etablere nærhet, tillit og en emosjonell forpliktelse til, er vesentlig og skaper en varm og genuin relasjon. Med hensyn til barn som har en hverdag som er preget av uro og stress, påpeker Brandtzæg et al. (2011), at en tilknytningsperson i barnehagen kan bidra til å dempe de følelsene.

På bakgrunn av det Bowlby, Brandlistuen et al. (2015) og Brandtzæg et al. (2011) beskriver som viktige forutsetninger for trygghet, virker det for oss som om at informantene også er opptatt av hvordan de møter barna i alle situasjoner, uavhengig av spesifikke vansker, og at de alltid forsøker å få et innblikk i hva barnet egentlig prøver å fortelle. Enten det er når de kommer om morgenen, når de leker, sitter ved bordet og spiser eller ved påkledning og garderobesituasjoner. Det krever en god relasjon for å kunne tone seg inn på barnet og oppfatte det barnet prøver å fortelle, og det virker for oss som om at flere informanter synes det er krevende til tider. Transaksjonsmodellen viser viktigheten av at den voksne i barnehagen toner seg inn på hvert enkelt barn. Sett i lys av dette, har de voksne i barnehagen et ansvar i å behandle barnet ut fra den enkeltes forutsetninger. For å være den tryggheten for barnet, må en sørge for at barnets behov blir dekt, og at samspillet er godt nok. Den voksne i situasjoner hvor samspillet kan føles utfordrende skal klare å sikre kvaliteten basert på barnets behov og ikke den voksnes behov (Drugli, 2014). Hver enkelt ansatt har sin egen indre arbeidsmodell, sin egen bakgrunn, sin referanse og tenker ut fra egne erfaringer. Ved og lære å kjenne barnet og møte det, vil også den ansattes indre arbeidsmodell modifiseres og endres. I tillegg til å reflektere over eget bidrag i samspillet med nye barn og voksne, kan en i tillegg prøve å tenke ut fra den andres erfaringer og hjelpe ut fra deres behov (Drugli, 2014). Den viktige voksenrollen og hva dette innebærer i møte med barna, ble beskrevet slik av informant I:

(...) Da tenker jeg det viktigste er jo den voksenrollen, de voksne vi er i møte med barna. Arbeider med den psykiske helsen, barns trivsel i barnehagen, det tenker jeg er veldig forebyggende, det å etterstrebe en slik, hva skal jeg si, slik at du hvert fall får nær kontakt med alle og at alle voksnene er genuint interessert da i barn. Vi arbeider

hvert fall veldig mye med det å være en omsorgsfull og trygg voksen, og ikke ha en slik over og ned holdning da, at du har en slik respekt for barnet. Og at man oppretter en veldig nær og god relasjon slik at barnet føler seg trygg og har det godt når det er i barnehagen så og hvis barnet også åpner seg (...).

Informant I uttrykte betydningen av at den voksne er genuint interessert i barn og har respekt for det enkelte barnet. Vi tolker det informanten sier om interesse og respekt som en grunnleggende faktor, for å i det hele tatt foreta et forebyggende arbeid i barnehagen. Uten interesse for barnet, vil en heller ikke kunne oppfatte eller se hvis barnet har noen utfordringer eller behov. Informanten påpekte også det å møte reaksjoner og følelsesuttrykk som avgjørende, ved å være nær, trygg og stabil. Ut fra det informanten fortalte kan man muligens komme nærmere barnet, og få et bedre innsyn i det barnet uttrykker, noe som igjen fører til at det blir lettere å plukke opp hvis det skjer en endring i atferden. Midthassel et al. (2011) viser betydningen av at voksne innehar rett kunnskap om forhold som gjør barn sårbare, og forhold som er en risiko for barnets utvikling. Midthassel et al. (2011) påpeker videre viktigheten av å gi barnet en god barnehagehverdag og vise respekt for barnet, med å påpeke elementer som at den voksne ser hva en kan gjøre for å hjelpe barna som trenger det, samt gir det en trygg opplevelse av barnehagen for å videre observere hvordan ting arter seg.

6.3.2 Beskyttende faktorer i miljøet og i barnet

Flere av informantene nevnte viktigheten av beskyttende faktorer både i miljøet rundt barnet, samt beskyttende faktorene barnet selv innehar. Informantene nevnte også ulike eksempler på hvem som kan være en beskyttende faktor for barnet. Informant A beskrev det slik:

Personlighet i barnet kan være en beskyttende faktor. De kan være mer robuste. Tåler mer. Trygge og gode voksne rundt seg er en kjempebeskyttende faktor. For selv om barn lever i vanskelige vilkår, så kan en god voksen i barnehagen, eller på skolen, eller en trener på et fotballag være viktig. Bare de blir sett og hørt ett sted, kan jo være med å hjelpe de på vei, at de kan få et verdifullt liv, selv om de har det vanskelig hjemme eller på andre plan.

Videre utdypte informant D:

Da tenker jeg at de har noen i miljøet sitt som de kan gå til (...) Det kan være en bestemor eller det kan være en nabo. Det handler om at de har et trygt område da, en plass, et sted som de kan gå til. Det kan også være et vennskap som de har med noen, det kan også ha en beskyttende faktor i seg selv og at de er veldig sterke og trygge i seg selv. At de har en sånn indre drive, de har sin egen beskyttende faktor.

Begge informantene nevnte flere eksempler på både mennesker rundt barnet og egenskaper ved barnet selv, som kan bidra til at barnet klarer seg bra tross den motstanden det møter i livet. Drugli (2014) viser på den ene siden at barn med medfødt sårbarhet, men som opplever et utviklingsstøttende miljø rundt seg og får nok med omsorg, kan til tross for sårbarheten få en positiv utvikling. På en annen side, påpeker Drugli, at hvis et barn opplever blant annet dårlig omsorg sammen med en medfødt sårbarhet, vil det være en større sannsynlighet for at barnet får en skjevutvikling. Når det gjelder barn som mottar dårlig omsorg, trenger ikke dette bare å gjelde fra foreldrenes side. Det kan også være andre som påfører barnet sårbarhet og negative erfaringer. For eksempel barnehagen, treneren, naboen, andre familiemedlemmer eller vennskap. Midlertidig kan barn som har medfødt robusthet, fortsatt ha en positiv utvikling til tross for en del mer belastning.

Sårbarhet og motstandsdyktigheten i barnet vil være forskjellig fra hver enkelt, og som barnehageansatt er det viktig å huske på at det som et barn tåler, er det ikke gitt at et annet barn tåler. I tillegg til å opparbeide seg kunnskap om barnets medfødte sårbarhet vil det, ifølge Drugli, være avgjørende å ha en individuell tilnærming til hvert enkelt barn, bli kjent med miljøet rundt barnet og barnet selv, spesielt ved eventuelle bekymringer som oppstår (Drugli, 2014). Alle barn har ulike personlige egenskaper, ulik motstandsdyktighet og egen medfødt sårbarhet. Samtidig har alle barn ulik bakgrunn, kommer fra ulike hjemmeforhold og har vokst opp i forskjellig miljø, noe som kan det tyde på at barnehagen har en spesielt viktig rolle i det å være en trygg voksen samt bidra til et utviklingsstøttende miljø tilpasset hvert enkelt barn.

Videre nevnte informant A å se hvert enkelt barns personlighet i forhold til planleggingen, og for en pedagogisk leder, er det mange barn med ulike behov, personligheter og ønsker som skal tilfredsstilles.

Det er det at du ser alle barna individuelt, at du ser de for den de er, at du ser personligheten deres og på en måte tilrettelegger ut fra det. At du på en måte setter

deg ned, er lydhør og er sensitiv ovenfor barns ønsker og behov (...) Føler de seg sett og hørt har de en verdifull hverdag.

Informant A, B, E og G understrekte det å se og høre barna, anerkjenne hvert enkelte barns følelser samt lære seg selvregulering av følelser som en begynnelse.

Om de har det vanskelig hjemme, om de har atferdsproblematikk, språkproblemer, det kan være de har en syk mor hjemme som gjør at det er vanskelig, det kan være skilsmisse, det kan være så mangt som gjør at barnet gjerne har det veldig vanskelig i den lille perioden. At vi gir det litt ekstra oppmerksomhet, at vi er der for dem (...).

(...) De har lov å være lei seg når mamma eller pappa går, det er lov å være sei seg hvis noen er stygge med dem, sant, det og være der som en god rollemodell, noen som de kan se opp til, som de kan tulle med, som har gode rammer, men likevel klare å ha tydelig struktur sant. En sånn mellom ting. At vi er varme når vi skal være det, og at vi er litt mer autoritære og strenge når vi må være det. Også er det alt etter hvilket barn vi snakker med, sant, for noen barn trenger gjerne enda mer av autoritær ansatte enn hva de trenger av de varme. Så du må se alle barna an, de er enkeltindivider, akkurat som vi skulle ha sammenlignet alle voksne med en ting, det går ikke.

Ut fra hva Informant A og G fortalte oss, forstår vi det slik at det kreves flere tilpasninger for deg som voksen i møte med hvert enkelt barn, og kanskje spesielt i samhandling med mer sårbare barn. Noen dager har et barn behov for litt ekstra oppmerksomhet, og neste dag har et annet barn behov for den ekstra oppmerksomheten. Informant B kom også med eksempler som å være tilgjengelig for trøst og klem, sitte ned på huk, bruke barnets navn, rose når man ser god atferd og sette ord på gode ting barn gjør for hverandre, som midler for å styrke følelsen av verdi hos barnet. Arnesen & Sørli (2010) fremhever veiledning og muligheten til å lære manglende ferdigheter, som en faktor for at et barn skal lykkes fremover. Videre, viser Befring (2012) med sin beskrivelse av forebyggende arbeid, at et viktig element i tiltakene som iverksettes, er nemlig å hjelpe barna til å utvikle den kompetansen de trenger for å kunne beskytte seg selv. Disse beskrivelsene gir tyngde til det informant A og G har fokus på når de snakker om å styrke barnets følelse av verdi, samt det å kunne tilpasse seg det barnet og det behovet det gjelder. Dette er også noe vi kan finne igjen i Masten (2007) og Rutter (2013) sitert i Drugli (2017), som nevner at faktorer både ved barnet selv og rundt barnet, kan bidra

til å beskytte mot motstand og vansker. Sosial kompetanse, positivt temperament og holdning, samt gode problemløsningsferdigheter, er eksempler på beskyttelsesfaktorer som også kan læres gjennom det fokuset informantene beskriver. I likhet med de andre informantene, nevnte også Informant C noen huskereglene i møte med barn, med hensyn til hvor de er utviklingsmessig:

Noe som er veldig logisk for oss er kanskje ikke alltid like logisk for dem. Så man skal alltid prøve å sette seg inn i deres situasjon (...) Så ja, møte de der de er og alltid huske det at de ikke er ferdig utviklet. De har ikke den samme tankegangen som oss, at du alltid må tenke at de mener ikke vondt, som regel, og at de har ikke alltid det filteret som vi har, de tar ikke alltid den ekstra runden rundt i hodet før ord kommer ut. Og reaksjonsevnen er en helt annen. Så det å møte de, møte de på det nivået de er på, rett og slett.

Det informant C la frem kan for oss virke som situasjoner en ofte møter på i samspill med barn som har problemer med å regulere følelser og tanker det innehar. I det forebyggende arbeidet med de sårbare barna, kan en møte utspill og tanker som kanskje ikke virker normalt eller logiske for et barn på den alderen. Det vil da være viktig å huske at det gjerne ligger noe bak det, og at barn er forskjellig fra hverandre og forskjellig fra deg og de andre voksne.

Det er avgjørende å bruke god tid til å finne ut hvilke tiltak en kan sette inn for å løfte barnet, for å få det til å mestre. Videre kan en gi positivitet, observere, prate med barnet, finne ut hvilke situasjoner som hun eller han synes er vanskelig, og tilpasse hva en gjør fremover ut fra det. Sett i lys av hva Killén (2019) legger frem vedrørende Kvello (2015) sin beskrivelse av universelle tiltak, vil det for det første være avgjørende å observere og komme med råd i forhold til barnets utvikling, for å forhindre en mulig skjevutvikling i fremtiden. I likhet med informanten, påpeker Killén, at det å identifisere risikofaktorer samt å dele bekymringer så tidlig som mulig, kan være med på å hindre og avdekke mulige problemer. I tillegg til universelle tiltak, er også Befring (2012) sin beskrivelse av sekundærforebygging med på å underbygge fremgangsmåten når man ønsker å hindre videre utvikling av problemtilstander hos barnet. Først og fremst fokuserer Befring på å oppdage risikofaktoren(e), for så og jobbe med å snu tilstanden.

6.3.3 At vi tør å nørste opp i det de sier

Det å knytte gode relasjoner til barna kan også bidra til at barna tør å ta tak i deg som voksen, og fortelle deg ting som kanskje er vanskelig å snakke om. Ifølge informant F, må en som ansatt i barnehagen være påkoblet og opparbeide tillit. Også informant A fortalte sitt syn på dette:

(...) Når barna har det vanskelig så snakker de gjerne litt i koder. At vi tørr å nørste opp det de sier. Og tørr å høre på dem, selv om det er vanskelig. For de kommer ofte med små ledetråder i løpet av dagen. Og hvis du ikke er lydhør og sensitiv ovenfor det barna sier, så klarer ikke du å snappe opp heller. Det er veldig viktig at vi barnehagelærere og andre ansatte i barnehagen tør å tro at ting kan skje og at barna kommer her og føler at her er det et godt sted å være. Og er de trygg på deg, så vil de og fortelle ting som er vanskelig til deg. (...) Når barnet endelig kommer til deg, gjelder det at du tåler å ta imot vanskelige ting som barn forteller. At du er forberedt mentalt oppe i hodet og da gjelder det å ha kompetanse rundt det, og klarer å håndtere det på en god måte. For når barnet først har gått over den barrieren da, og har lyst å fortelle, ser de på deg som en trygg voksen. Og det er jo da du må håndtere det på en god måte (...).

Ut fra det informanten fortalte oss er det for mange barn utfordrende, og det kan ta tid for mange å åpne seg for deg. Dette trenger ikke å gjelde alle barn, men barn er ulike og noen kan trenge mer tid enn andre for å opparbeide nok trygghet og tillit før de tør å henvende seg til deg. Dette er noe vi kan finne igjen hos Hart og Schwartz (2009) som sier noe om hvordan barn utvikler og danner egne modeller i samspill med tilknytningspersoner, som en måte å forstå verden på. Dette er også noe Drugli (2014) vektlegger, hvor barn gjennom erfaringer opparbeider seg en forventning til hvordan andre vil reagere på deres emosjonelle uttrykk. Trygghet og det å tørre å utforske mer enn andre barn, tyder på at barnet har opparbeidet en modell som tilsier at de forventer positiv respons fra omsorgspersonen det gjelder. I situasjoner hvor et barn åpner seg om mer negative emosjonelle uttrykk, krever det ikke bare mot fra barnet, men også den ansatte må være tøff nok til å stå i det og ta barnet på alvor. Informant I understrekte det å se bak barnet og barnets uttrykk, fordi det alltid er en grunn til at de sier og uttrykker seg på den måten de gjør. Som voksen må en tørre og utforske litt, være nysgjerrig og ta ansvar for situasjonen. Når barnet er utsatt for stress, påpeker Killén

(2012), at tilknytningsatferden best kan observeres og legges merke til. Sett i sammenheng med det informanten sier om å se bak barnet og barnets uttrykk, underbygger Killén dette med å påpeke at tilknytningsatferden blir sett på som barnets språk. Den atferden barnet viser formidler ofte hvordan barnet opplever både omsorgssituasjon, og hvordan det føler det blir behandlet. Barnets atferd lyver aldri, sier Killén (2012), og dette samsvarer med det informanten sier om at det alltid er en grunn til at barnet gjør som det gjør. Hvis en først havner i en situasjon hvor barnet velger å åpne seg, sa Informant E "(...) Vi må være gode på å ha åpne spørsmål og ta de barnesamtalene, og si til dem at de har lov til å kjenne på følelser (...)". For oss virker det i etterkant ut som det for noen kan være enkelt å lukke øynene når barna kommer til deg med slik informasjon eller legge ansvaret over på noen andre. To av informantene ga inntrykk for at dette var noe de dyttet litt bort, noe som kan få store konsekvenser for det barnet som velger å tro seg til deg som voksen.

6.3.4 Relasjon for å styrke selvfølelse, mestring og for å håndtere motstand

Barnehagen har en unik posisjon til å nettopp bygge opp resiliens og motstandsdyktighet, samt styrke selvfølelsen slik at barnet får oppleve mestring, som igjen kan føre til at barnet håndterer motstand bedre. Informant F understrekte viktigheten av å snappe opp ting tidlig, spre gode holdninger samt å være gode rollemodeller for barna.

For det er jo ikke alle barn som tørr å si fra ikke sant, og de har kanskje ikke den tryggheten, det kan være vanskelig og er det vanskelig i barnehagen så vil det hvert fall være vanskelig ute i livet også (...) At vi snapper opp ting så tidlig som mulig, for her legger vi rette for vennskap og fellesskapet og respektere ulikheter, og vi er inne på kultur, vi er innom veldig mye, gode holdninger spres fort. Vi i personalet er jo rollemodeller hele tiden for barna, så det er noe med det å fronte de gode holdningene så de kan ta med seg videre igjen.

Ut fra det informanten fortalte, virker det for oss som et viktig forebyggende tiltak kan være å utstyre barna med de nødvendige verktøyene som trengs for å kunne si fra og stå opp for seg, selv i situasjoner hvor andre ikke ser de eller oppfatter de vanskene barnet holder på. Med tanke på det informanten fortalte, krever det forebyggende arbeidet i barnehagen, ifølge (Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et al., 2013), en langsiktig handling og tenkning. Samtidig, handler det om å sikte på å fremme sunne barn og unge som

kan håndtere fremtidig risiko, og utfordringer. Sett i sammenheng med informantenes svar, og at godt forebyggende arbeid både skal starte tidlig og krever helhetlige planer som iverksettes i praksis, viste informantene noen eksempler på hvordan de kan bruke voksenrollen som en forebyggende faktor. Eksempler som at barna speiler seg i de voksne, de registrerer tilstedeværelse og kroppsspråk og at man må alltid være pålogget på jobb for å videreføre de riktige verdiene og holdningene, er noe av det informantene nevnte. Videre ble det påpekt av informantene at disse verktøyene kan for eksempel være å fronte gode holdninger, respekt for andre, skape trygge relasjoner spesielt med jevnaldrende og det å tørre å stå opp for seg selv å si fra. Drugli (2017) understreker at for å redusere graden av risiko, kan de ansatte i barnehagen fremme motstandskraft og robusthet i barna. I tillegg til det informanten nevnte, legger Drugli til verktøy som å for eksempel etablere nære og positive relasjoner, fremme et positivt selvbilde, gi mestringsopplevelser og bygge opp barnets sosiale kompetanse. Informant A forklarte positive aspekter ved å styrke selvfølelsen hos barnet:

(...) At vi på en måte styrker selvfølelsen, gir de troen på seg selv, viser at de er gode nok, at man kan snakke om vanskelige ting, at de vet at visse ting ikke er lov, at de kan gi beskjed. Så det er jo det å gi dem positiv mestring, se de positive egenskapene, rose de.

Slik vi oppfatter det informanten fortalte, er det flere positive elementer som kan føre med det å styrke selvfølelsen hos barnet, og vi oppfatter det som om voksenrollen spiller en stor rolle når en skal bidra til å styrke resiliens hos et barn. Hvordan du som voksen legger til rette for at barnet skal mestre, lære og erfare. Drugli (2017) understreker viktigheten av det informanten sa, gjennom å påpeke at gode relasjoner først og fremst er det tiltaket som synes å bety mest for resiliens. Transaksjonsmodellen belyser elementer i samspillet mellom individet og miljøet rundt, som igjen kan bidra til å fremme resiliens hos et barn. Sett i sammenheng med det informanten fortalte, kan en stabil og trygg relasjon mellom barnet og i dette tilfellet den voksne, bidra til å nettopp styrke selvfølelsen, den sosiale kompetansen, troen på seg selv, relasjoner med andre og positiv mestring, som igjen bidrar til å gjøre barnet mer resiliert (Drugli, 2017). Dette er også noe man kan finne igjen i Midthassel et al. (2011), som beskriver barnehagen som en arena hvor barn skal lære å fungere sammen med andre, lære å kjenne seg selv, bli selvstendig, utvikle det kognitive og bli trygge. Informant F utdypte dette nærmere:

Barnet må lære å sette grenser for seg selv (...) Husket du å sette en grense for deg selv sant, i konflikt med andre, i møte med barn og egentlig i møte med voksne (...) Husk at du kan veilede deg selv gjennom leken og det å tørre å si ifra at nå ble det litt mye her. Det er mange som trenger å trene seg på det. Vi må allikevel være der, noen ganger må man se litt an hva som skjer og, kan dette barnet stå opp for seg selv, ble det for mye? (...) Så er det også viktig at vi i personalet, som rollemodeller sier at Okey, nå dyttet du meg litt, eller ikke ta meg der, dette er min kropp også, at de hører at vi voksne også kan si fra om våre grenser. At det går begge veier. Vi er mennesker vi også som også kan si fra.

Informant F kom med eksempler på hvordan du som voksen kan møte barn i situasjoner hvor de kan lære om grensesetting for seg selv og hos andre, og påpekte det å være der med barna i situasjonene samt være rollemodeller. Samtidig forstår vi det som om at det er viktig at barna får prøve seg ut selv, lære av egne feil og får prøve igjen. Sett i sammenheng med Drugli (2017) som forklarer at for å få barn bedre rustet til å håndtere eventuelle vanskelige livssituasjoner, forutsetter det at barnehagen gjennom systematisk arbeid, fremmer gode personal-barn relasjoner, barn-barn relasjoner og barn-forelder relasjoner.

Gode rutiner og grensesetting er for flere av informantene noe som viser god omsorg og er viktig i barnehagehverdagen, spesielt for de risikoutsatte barna. Informant B utdypte det slik:

Det som vi tenker uansett for alle barn er viktig, men kanskje spesielt for risikoutsatte barn, er rutiner og forutsigbarhet. Det er veldig viktig, at de vet hva som kommer, så ofte så er det det som skal til tenker jeg for å trygge barna, at det er trygge på oss voksne, de er trygge på hva som skal skje etterpå. De vet at etter vi har spist frukt så skal vi gjøre det, etter at vi har spist lunsj skal vi gjøre sånn.

I tillegg til informant B, nevnte informant F tydelige rammer for barn. For barna å vite hvor de har de voksne, samt å kjenne til hva dagen bringer, kan bidra til å gi en trygghetsfølelse. Løkken et al. (2018) understreker viktigheten av det informantene forteller om å gi barna tydelige rammer og en trygghetsfølelse, som viser at de voksne må fremme et varmt og foutsigbart miljø for å heve kvaliteten. Samtidig må de voksne se barnets perspektiv, og være bevisst ulikheter som finnes hos barna. Uten rutiner, grensesetting og tydelige rammer kan det tenkes at ting fort kan skli ut, og gjøre det vanskelig og uforutsigbart for enkelte barn som har

behov for mer faste regler og rutiner. Det kan hende det blir vanskeligere å forholde seg til hverandre og til de voksne. Det kan også tenkes at det samtidig kan bidra til å gi en bedre forståelse for hva som er akseptert og ikke akseptert på avdelingen. Informant H mener derimot at resiliens er noe det blir mindre og mindre av hos barn nå for tiden.

For å si det sånn, vi har vel den siste tiden observert en utvikling hos barn som ser at dette med resiliens har blitt mindre og mindre av. Barn håndterer dårligere et nei i forhold til før (...) Det å la barn takle motstand, kunne la andre få plass, ja, ikke bare se seg selv, ha omsorg og se hverandre. Det er liksom det vi har arbeidet med, i forhold til at barn skal oppleve at vi er et fellesskap, vi er ikke individualister. Vi er en del av en gruppe, og vi må vente på tur og vi må takle og få nei. Vi må lære å bli robuste i oss selv og se andre (...).

Ut fra informantens beskrivelse, forstår vi det som om at informanten føler at barn får mindre trening i å takle utfordringer og vanskelige situasjoner. Det kan også tyde på at hun mener barna får for lite motstand i hverdagen, noe som kan føre til at barn blir dårligere på å håndtere krevende situasjoner i form av noe som ikke gagnar dem selv. Det kan tyde på at informanten er opptatt av å være litt tøffere mot barna og la de stå mer på egne bein gjennom ”å la de takle motstand”, og gi de førstehåndserfaringer i møte med situasjoner som informanten uttrykker at enkelte barn kanskje ikke får like mye av på hjemmebane.

6.4 Det viktige foreldresamarbeidet

Alle informantene understreket i løpet av sitt intervju at foreldresamarbeid er en sentral brikke i det forebyggende arbeidet i barnehagen med risikoutsatte barn. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (2017) forteller at barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeid og god dialog med foreldrene, enten på individnivå eller gruppenivå. I spørsmålet om hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, svarte informant D dette:

(...) Det er jo foreldresamarbeid, vi må jo alltid begynne der. Jaja, ikke nødvendigvis, hvis det er fare for omsorgssvikt, grov omsorgssvikt så går vi jo ikke via foreldrene, da går vi jo rett på barnevernet. Men hvis det er liksom ett eller annet vi er usikre på, så er det jo foreldrene vi må begynne med (...).

I likhet med informant D, nevnte alle informantene foreldresamarbeid og det å ha en god dialog med foreldrene som avgjørende, og slik vi tolker informantene, er foreldresamarbeidet det første og mest grunnleggende en begynner med hvis man merker bekymringer for et barn som ikke omhandler omsorgssvikt med vold og seksuelle overgrep. Et godt foreldresamarbeid som grunnlag, underbygges av St. meld. 41, (2008-2009) som forteller at det er barnehagens ansvar å tilrettelegge for et åpent og nært samarbeid med hjemmet, når det gjelder barns trivsel og utvikling i barnehagen. Det er en daglig kontakt mellom foreldre og barnehagen, og for at denne kontakten skal være verdifull for begge parter og da spesielt for barnet, er den avhengig av gjensidig informasjonsutveksling og en positiv dialog. Drugli og Onsøien (2010) er med på å forsterke betydningen av et godt foreldresamarbeid og dets betydning for risikoutsatte barn, gjennom at samarbeidet nettopp må kunne tilpasses hverdagen til det enkelte barnet, samtidig som ønsker og behov både fra barnet og foreldrenes side, vil spille en viktig rolle. Det fører til at den dialogen barnehagen har med foreldrene det gjelder for å oppfylle de ønskene og behovene som finnes, igjen kan speiles i barnets utvikling og trivsel hvis samarbeidet ikke fungerer (Drugli & Onsøien, 2010).

Når informant A snakket om risikofaktorer knyttet til barn i barnehagen, ble det nevnt både fraværende foreldre, skilsmisse, dårlig økonomi, barn som sliter med å regulere egne impulskontroller, temperament, dårlig kosthold, skitne klær og ikke nok klær. I slike situasjoner, understrekte informanten at selv om det kan være vanskelig å ta slike samtaler, er det din plikt som barnehagelærer å ta denne samtalen. ”(...) Det viktigste vil være å ha god dialog med barnet, skape gode relasjoner [til foreldrene], og ikke minst ha god dialog med foreldrene (...)”.

Ut fra svaret til informanten, forstår vi det som om at uansett omfang av bekymring og hvor vanskelig det kan være for den ansatte personlig, skal god dialog og gode relasjoner til foreldrene alltid være i fokus. Med tanke på bekymringer som kan oppstå rundt barnet, vektlegger Drugli (2008) ulike faktorer som underbygger vår tolkning av hva informanten fortalte. Først og fremst, påpeker Drugli, at foreldresamarbeidet vil være ekstra viktig dersom en er bekymret for et barn, og understreker at en skal kontakte foreldre/foresatte så raskt som mulig. Har man et godt samarbeid fra starten av, vil det være lettere å kontakte foreldrene ved en eventuell bekymring. Videre er åpenhet en sentral faktor for å etablere og vedlikeholde tilliten i samarbeidet. Drugli nevner i tillegg foreldre som viktige samarbeidspartnere, både for å belyse saken fra flere sider, og for å kaste lys over bekymringene barnehagelærerne har for barnet. Basert på svarene til informantene legger vi merke til en arena hvor dialog ofte

forekommer i barnehagen, og hvor bekymringer kan bli snakket om og gjort noe med. Dette er først og fremst gjennom foreldresamtaler med eventuelle oppfølgingssamtaler.

6.4.1 Mer strukturerte oppfølgingssamtaler

Flertallet av informantene trakk frem foreldresamtaler med foreldre som en bidragsyter i det forebyggende arbeidet i barnehagen. Informant B beskrev det slik:

Det er på en måte å være i god dialog, vi kan være som et veiledende organ i barnehagen. Vi har foreldresamtaler, oppfølgingssamtaler vi kan komme med, for vi vil jo barnas beste og vi ønsker at foreldrene skal lykkes med å være gode foreldre for sine barn, sant. Så hvis vi har det som utgangspunkt, at vi ønsker på en måte og kunne være, og bidra da, til at barn har det bra og at familien fungerer godt. Også er det jo et tett samarbeid med familien. Hvis vi ser at det kan være litt sånn, ressursvake familier, så tenker jeg liksom det at vi kan tilby de veiledning i barnehagen (...).

Slik vi tolket svarene til informant B, er foreldresamtaler en sentral mulighet til å kunne gi av sin egen kunnskap til foreldrene, i det som de kan føle er utfordrende i foreldreskapet. Veiledning er også et begrep som blir nevnt av informanten, og virker for oss som et nyttig verktøy for å skape en god dialog og en god relasjon mellom alle parter. For at foreldresamtaler skal kunne være forebyggende i dette arbeidet, understreker Midthassel et al. (2011) at de ansatte i barnehagen må ha nok kunnskap om det faglige, da inngår også kunnskap om barns psykosiale utvikling og risikofaktorer som ligger rundt barna. Til tross for at nok kunnskap hos barnehagelærere er essensielt, da spesielt for å kunne kommunisere og videreformidle til foreldre, viser Bratterud og Emilsen (2013) at det er behov for økt kunnskap i barnehager og endringer når det gjelder kompetanseheving vedrørende slike tema. Dette er også noe man kan finne igjen i Backe-Hansen (2009), som sier det er behov for økt kompetanse hos de ansatte i barnehagene.

Foreldresamtalen blir også nevnt av informant C som en mulighet til å drive foreldreveiledning, og gi av egen kunnskap. Under en foreldresamtale, kan barnehagelæreren ta opp eventuelle utfordringer eller observasjoner som gjelder deres barn, og forankre dette opp mot rammeplanen og lovverket.

(...) Man støtter jo egentlig bare foreldrene sin væremåte da ved å ikke gjøre noe. Så jeg tenker det at man må for det første være gode på å ta noen ekstra samtaler med foreldrene, at det kanskje de største tiltakene man må gjøre. at ok, jeg er litt nysgjerrig på det barnet, hun spyttet hver gang jeg prøver å si noe til henne, gjør hun dette hjemme? Undrer seg over, hvordan er barnet hjemme sant, hvordan dere som foreldre, og tørre kanskje av og til å si at, synes dere det er tungt når hun på en måte når de tuller seg eller synes dere det er ja, tungt når man ikke har familie så bor i nærheten, sant, men jeg tror at man, jeg tror det er veldig individuelt hvor mye tør vi egentlig å gå inn å spørre foreldrene, trenger dere hjelp til noe? Og det ser jeg selv at, jeg tror det på en måte er de tiltakene der, eller den måten der, jeg har gjort, eller som pedagog, som har gjort at jeg har greid å fjerne den mistanken da, fordi foreldrene har vært å være ærlige, og da vil du jo på en måte begrense en negativ utvikling fordi foreldrene åpner seg for å kunne få hjelp (...) Jeg tenker at vi har en plikt til å veilede foreldrene, vil jeg si da, ja, selv om jeg tror det er få barnehager som tar seg tid til det da, dessverre. Så det tror jeg er det mest forebyggende tiltaket da, at ikke bare foreldresamtaler skal være de to foreldresamtalene i året, og de skal kun handle om barnets utvikling, det skal også være den mellommenneskelige relasjonen da. (...).

Slik vi tolker det informanten sa, vil det for barnehagelæreren å sette seg inn i foreldrenes livssituasjon, være med på få en forståelse for både hvordan barnet er hjemmet og eventuelle grunner til at det skjer en atferdsendring. I motsetning til de andre informantene, tror ikke informant E at selv om en er pliktig til å veilede foreldrene, at barnehager generelt er flinke til å ta seg tid til de ekstra samtaler. Ved å ta den ekstra samtalen og vise at en kun vil ditt barn sitt beste, påpekte informant E at det kan være lettere å opparbeide et godt fungerende samarbeid, som kan være med på å begrense en negativ utvikling hos barnet. Slike beskrivelser som informanten kom med, viser også nyttiligheten av de ekstra samtaler og det tette samarbeidet sett i forhold til barnets utfordringer. Barnehageloven § 1 står det nettopp at, for å ivareta barnas omsorg, oppdragelse og læring, skal barnehagen være i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Videre, fremhever Hennem og Østrem (2016) barnehagelærere som bindeleddet mellom barna og deres foreldre, sett i sammenheng med lovverket, forskrifter og ordninger. Barnehagen har en stor betydning både for barnet og foreldrene. Sett i sammenheng med det informanten fortalte angående det å ta de ekstra samtaler med foreldrene, understreker Hennem og Østrem (2016) at et kritisk og analytisk blikk, samt en bredere faglig kompetans, kan gi den ansatte større evne og selvsikkerhet i disse situasjonene.

6.4.2 Den viktige hente- og bringesituasjonen

Det er ikke ofte en får muligheten til å slå av en prat med foreldrene i en hektisk hverdag, og ofte ser man kun foreldrene i hente- og bringesituasjonene i starten og slutten av dagen. Til tross for at det en sjelden gang skjer, nevnte flertallet av informantene likevel hente- og bringesituasjoner som en mulighet til å komme i god dialog med foresatte.

(...) Jeg har ansvar for foreldresamarbeidet i stor grad, selv om, når det gjelder foreldresamarbeidet i barnehagen så er det jo sånn at den voksne som foreldrene møter i hente- og bringesituasjonen, det er jo den som snakker med, med den ansatte om barnet eller sånn. Men hvis det er spesielle ting som de ønsker å ta opp, så er det jeg som skal på en måte ta den biten da (...).

Utenom de mer alvorlige temaene, tolker vi det som om at de fleste av informantene setter pris på en kort ordveksling. Bjerkestrand et al. (2017) og Solberg (2019) viser gjennom sin forskning, at det er de kortere samtalene med foreldre som dominerer hverdagsinteraksjonen, fremfor de lengre. Sett i sammenheng med svarene fra informantene, er dette noe som ofte skjer i garderobesituasjonen. Samtidig benyttet også noen av informantene muligheten til å observere foreldre-barn relasjonen i garderobesituasjoner, nettopp fordi de ansatte i barnehagen kan være en observatør å se samspillet mellom barn og foreldre i garderoben. I likhet med informant D, trakk også informant B frem hente- og bringesituasjoner som en mulighet til å observere samspillet mellom foreldre og barn.

Ja, sant, det er sånn som jeg sa, det med relasjoner. Det er ofte det vi kan se. Bli barna møtt på en god måte når det blir hentet, sant, får det respons fra foreldrene sine, eller omsorgspersonene (...) Det er som sagt, det er ofte sånn at, jeg vil jo på en måte møte barna, vi møter jo barna i garderoben hver dag, og vi prater med foreldrene, vi prater med barna. Det er ofte i de situasjonene der vi kanskje kunne ha sett at samspillet har vært uheldig mellom foreldre og barn, og jeg tenker, det kan være, det kan være temperament som foreldre kan utvise til barna, utvise de til forståelse for barna, at barna kan være slitent, det er ofte sånne ting vi kan se det på, eller det kan være ting barna forteller, om situasjoner i hjemmet (...).

Med tanke på at majoriteten av alle barn i Norge går i barnehagen, settes barnehageansatte i en særstilling til å observere og få informasjon om barns omsorg og livssituasjon. Dette fører til at de ansatte ofte har nær kontakt med barnet i en daglig samhandling med foreldre, som for eksempel i hente- og bringesituasjoner. I den lille tiden foreldrene er innom barnehagen i løpet av dagen, er det sentralt at barnehagelæreren bruker tiden godt til å observere og slå av en prat med foreldrene. Samtidig som en er en observatør, kan man for det første benytte muligheten til å utvikle en god dialog og opprettholde samarbeidet med foreldrene, samt vise at de kan gi den hjelpen de trenger hvis det er behov. For det andre, kan man benytte muligheten til å observere samspillet mellom barn og foreldre, dersom man har er bekymring rundt omsorgssituasjonen eller ved andre aspekter ved livssituasjonen (Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009; SSB, 2020).

6.4.3 Relasjon som er til hinder for å hjelpe barna

I lys av at foreldresamarbeidet blir sett på som en avgjørende faktor for det forebyggende arbeidet i barnehagen, er det også flere av informantene som ga eksempler på situasjoner hvor samarbeidet med de foresatte kan oppleves som utfordrende. Informant D påpekte at det er viktig å være tydelig med foreldrene i forklaringen om hva formålet med samtaler er, og at det handler om deres barns beste. Informanten understrekte at i samtale med foreldre, er det å ha gode rutiner og føle seg trygg på hva du skal si og hva du skal gjøre, avgjørende. Videre beskrev informant F sitt syn på utfordringer i foreldresamarbeidet slik:

Vi må jo tale barna sin sak da. Tenker jeg. Det er der vi kan beskytte de, ved at vi oppfatter alle disse ulike tingene, kanskje kjenner på en dårlig magefølelse, at vi faktisk gjør noe med det, istedenfor for la være å gjøre noe med det, fordi en ikke har noe håndfast. (...) Og vi skal stole på barna, men barn sier også mye rart sant. De gjør det. Men allikevel må du også velge å tørre å tenke den tanken (...) Den er litt vanskelig og, når du kommer så tett på foreldre. Om det eventuelt vil skade et foreldresamarbeid, at, men på en måte det jobben vår. Vi er nesten advokaten til disse små barna, så vi skal uansett ta deres parti uansett hvordan det er. Eller om det er en kul mor eller kul far. Samma det! Det er barnet som er det viktigste her uansett hvordan man vrir og vender på det.

Utsagnet som blir presentert av barnehagelæreren gir oss inntrykk av at en opparbeidet relasjon til foreldrene, kan for noen bidra til at det kan være vanskelig å holde den profesjonelle rollen i møte med foreldre, da spesielt hvis man skal legge frem noe sensitivt angående deres barn. Samtidig tolker vi ut fra hva informantene ovenfor fortalte, at barnets beste og barnets utvikling alltid skal være i fokus og være en førsteprioritet. Med hensyn til den regelmessige og langvarige relasjonen barnehagepersonalet har med foreldre, underbygger Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet (2009), at den faktisk kan føre til ulike utfordringer og dilemmaer for de ansatte. I tillegg til relasjonen i seg selv, opplever ansatte at det kan være vanskelig å ta opp bekymringen i samtale med foreldrene, nettopp fordi de frykter for negative følger i samarbeidet dem imellom. I verste fall kan det føre til at barnets situasjon forverres.

6.5 Kunnskapsformidling til personalet og til barna

6.5.1 Møter og kurs innad i personalet

Informant A påpekte viktigheten av å besvissstgjøre personalet om hva forebyggende arbeid dreier seg om, samt sikre at alle har kunnskap om hva de skal se etter, og vite hva som er greit og hva som ikke er greit.

(...) For det er så viktig at alle ansatte får en forståelse og utvider perspektivet på hvordan man ser på barns utvikling da, i forhold til atferd og språk og, noe som kan gjøre at de blir risikoutsatt da. Og i forhold til fysisk, psykisk og seksuelt overgrep. At vi får mer kompetanse rundt det da. For det er et kjempe vanskelig tema, som jeg tror de fleste som jobber med barn syns er vanskelig. For det vanskelig i forhold til foreldrene, det er vanskelig i forhold til barn (...).

Ut fra det informanten fortalte tyder det på at det er manglende kompetanse hos de ansatte, spesielt vedrørende tema som for eksempel omsorgssvikt og seksuelle overgrep, og at de merker at det er mangel på kunnskap og forståelse innad i personalgruppen. Studier av (Bø & Lage 2009, sitert i Bratterud & Emilsen, 2013) gir tyngde til det informanten savnet med tanke på kompetanse omkring vanskelige temaer. Undersøkelsen viser at ansatte som arbeider med yngre barn, mangler kompetanse i å registrere atferd som bekymrer dem, og har vansker med å beskrive og finne uttrykk for atferden. Bø og Lage mener problemet ligger i lærerutdanningen, og at det har vært for lite fokus på temaet, samtidig som studiene ikke har

klart å gi studentene nok kunnskap om omsorgssvikt. Det kan tyde på at studien av Bø og Lage stemmer overens med de funnene vi har gjort i vår forskning, hvor flertallet av våre informanter kjenner på nettopp denne usikkerheten. For å opparbeide seg mer kunnskap om temaet, ser vi ut fra svarene fra informantene at barnehagen må stå sammen som et team, bruke hverandres kunnskaper og jobbe målrettet for å kunne stå i de vanskelige situasjonene som kan møte de i barnehagehverdagen. Slik vi ser det, kan det å arbeide som et team og dele kunnskaper med hverandre bidra til å styrke det forebyggende arbeidet i møte med risikoutsatte barn. Gjennom å dele den dårlige magefølelsen eller bekymringen med andre, kan man sammen finne ut hvordan en går videre. Flertallet av informantene nevnte at de bruker avdelingsmøter som en mulighet til å ta opp ulike temaer, og drøfte ulike problemstillinger de eventuelt måtte ha. Informant C forklarte det slik:

Vi jobber først og fremst på avdelingsmøter som vi har ukentlig, hvor vi setter av dager til forskjellige temaer, og snakker om hvis det har skjedd noe spesielt, om det er plutselig et barn som har endret atferd, eller ja, kulturforskjeller med foreldre, hvordan vi prater med dem og kommuniserer med dem, hvordan få en best mulig relasjon til dem (...) Jeg har hatt assistenter i et aldersspenn fra 60 år til 20 år, så de sitter jo med helt forskjellige kompetanser og noen har arbeidet i barnehagen siden lenge før jeg ble født. Så de har jo kompetanse som de deler om oss, ting som jeg ikke kan se, kan du se på en annen måte og ja, vi har en veldig fin delekultur da. Så vi holder tråden og dokumenterer.

Flere av informantene nevnte avdelingsmøter, og det tyder på at avdelingsmøter kan være en sentral arena for å dele kunnskaper med hverandre innad i personalet og gir personalet en anledning til å lære av hverandre, som igjen kan gi bedre utgangspunkt i møte med risikoutsatte barn. Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et al. (2013) sin beskrivelse av gode forutsetninger for et godt forebyggende arbeid, viser tydelige sammenhenger mellom hva informantene også beskriver og ønsker å oppnå. For det første legges fokuset på helhetlig planlegging, tydelig ledelse og samarbeid på tvers av ulike fagområder. For det andre blir kompetanse om risiko og hvordan beskytte barn og unge nevnt som avgjørende faktorer, for å oppdage barn i vanskelige livssituasjoner eller som utsettes for omsorgssvikt. For tredje viser også Brandlistuen et al. (2015), sett i sammenheng med kompetanseheving, at utdanning og nok kompetanse hos personalet er det som vil gi den faktiske utviklingen av god kvalitet i hverdagen, da spesielt for de risikoutsatte barna.

Informant F utdypte at de bruker avdelingsmøter og personalmøter til å ha jevne refleksjoner og tankekart for hvordan de vil ha det, og om det kreves justeringer for at praksisen i møte med risikoutsatte barn skal bli bedre. På bakgrunn av hva informanten fortalte, virker det som hun er engasjert i å inkludere hele personalet uansett rolle, samt heve kompetansenivået i personalgruppen for at barnegruppen skal fungere godt og for at alle barn skal bli sett. Også informant D vektla avdelingsmøter og kurs som en mulighet til å tilegne seg kunnskaper.

Når en har avdelingsmøter og sånt, at en alltid har en mulighet til å løfte opp noe som bekymrer en, det er jo det viktigste tenker jeg. Men med tanke på å lære av dette, så er det å ha kurser og heve kompetansen i personalgruppen rundt disse tingene, har gode foredragsholdere som kan fortelle om hva det innebære og være risikoutsatt (...).

Både informant C, D, F og G påpekte at avdelingsmøtene kan bli brukt til å løfte saker som bekymrer en, og slik vi forstår informantene er det essensielt å få satt av tid til avdelingsmøter i en ellers travel hverdag, hvor en kanskje ikke får muligheten til å luften tankene. I det forebyggende arbeide med risikoutsatte barn, kan det å få flere synspunkter på saken bidra til at den ansatte som i utgangspunktet satt med bekymringen, får støtte og innspill i hvordan man skal gå videre fremover. I tillegg til å snakke om og lære fra hverandre, nevnte informantene det å ha kurs og nettkurs med folk utenfra som har spisset kompetanse på det området som en lurer på. Slik vi oppfattet informantenes interesse av å få inn andre fagfolk, ser de på det som en mulighet til å bli mer rustet og mer sikker i egen rolle, ikke minst i møte med risikoutsatte barn.

6.5.2 Kunnskapsformidling til personalet fra andre instanser

I spørsmålet om hvordan barnehagen arbeider med å tilegne seg og opprettholde kompetanse rundt de risikofaktorene de har nevnt i intervjuet, er møter med og kursing fra samarbeidspartnere svar som går igjen fra flertallet av informantene. Informant F forklarte det slik:

(...) Også er det jo kursing og når de kommer på plandager, eller kveldsmøter og kurser oss ulike ting som vi kjenner vi trenger å vite mer om. De er veldig hjelpelig. De stiller opp på kveldstid når vi ikke har mulighet til å ta det i arbeidstiden [Spesialpedagoger og PP-tjenesten] (...) Fordi at vi gjerne har hatt mange barn med

spesielle behov på samme avdeling, så har vi også fått tilbud om en type veiledning som går på avdeling, på hvordan vi skal løse det med alle de behovene som vi har (...)
Vi har hatt andre instanser på planleggingsdager, hvor de har på en måte kurset oss om spesielle diagnoser, og utfordringer som vi kjenner at vi trenger mer kunnskap om. De har mange ulike strategier på å gi oss hjelp og veiledning som for eksempel filmer eller eksempler på ulike situasjoner vi kan komme i. Veldig mye personalveiledning (...).

Både planleggingsdager, kurs og andre møter hvor instanser utenfra kommer inn, ble nevnt som bidrag til å heve personalets kompetanse og kunnskaper. Ut fra beskrivelsene som informantene ga, kan møter, kurs og planleggingsdager hvor ulike instanser kommer inn være en form for veiledning for personalet. Vi ser også at flere av informantene har ønske om og er opptatt av et nære samarbeid, samt det å få samarbeidspartnerne inn på egen arena for å bidra eller gi veiledning og råd i arbeidet ”(...) Vi hadde barnevernet her på en planleggingsdag, hvor hun gikk gjennom alt fra meldeplikt, til hva du skal gjøre, hva du skal se etter og det var veldig nyttig (...)”.

Barnehagen har en lovfestet plikt til å gi opplysninger til barnevernet, og alle som utfører arbeid eller tjeneste etter barnehageloven er pliktig til å melde fra til barnevernstjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli utsatt for blant annet omsorgssvikt (Barnehageloven, 2005; Barne- og likestillingsdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2009). På den ene siden skal du som barnehagelærer ha kunnskaper om dine plikter og hva de innebærer i arbeidet med barn, men på en annen side opplever vi at flere av informantene synes det kan være vanskelig å vite når de skal ta i bruk meldeplikt eller opplysningsplikt. Bratterud og Emilsen (2011) viser gjennom sitt studie, at flertallet av de som deltok i undersøkelsen som arbeider i barnehage, ikke føler de har tilstrekkelig med kompetanse om omsorgssvikt, vold og overgrep mot barn i barnehagealder. Når det gjelder barnehagepersonalets usikkerheter knyttet til bekymring ovenfor et barn og egen kompetanse, beskriver Bratterud og Emilsen (2010) noen faktorer. For det første er usikkerheten ofte knyttet til når de skal melde bekymring til barnevernet, for det andre oppstår det usikkerhet rundt å vite hvordan en skal snakke med foreldre og barn. Den tredje faktoren omhandler redsel for å ta feil i egne mistanker, og den fjerde faktoren er knyttet til etiske vurderinger rundt barnets beste. Den siste faktoren er knyttet til barnehagelærerens usikkerhet, i samarbeid med barnevernstjenesten (siteret i Bratterud og Emilsen 2013).

De barna som får tidlig hjelp har bedre forutsetning til å klare seg bedre enn barn som får hjelp på et senere tidspunkt i livet. Usikkerheten rundt meldeplikt og redsel for egne feil, kan føre til at barnehagene bruker lenger tid på å ta kontakt med barnevernet, og kan igjen føre til at barnet ikke får nødvendig hjelp og til riktig tidspunkt. Videre, understreker Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet (2009), at det forutsetter et godt samarbeid mellom barnehagen, barnevernet og også i noen sammenhenger foreldrene, for at barn skal få hjelp tidsnok samt at det øker muligheten for å finne gode løsninger i vanskelige situasjoner. Dette må skje innenfor reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett. Derfor er det viktig at begge instansene innehar nok kunnskap vedrørende reglene. Midlertidig viser forskningen vi har presentert samt funn vi har innhentet, at det kan tyde på at det er tvert imot, og at det er både for lite kunnskap om fremgangsmåte og egne vurderinger, for lite kommunikasjon og generelt usikkerheter knyttet til samarbeidet med hverandre. Barnevernet på sin side ble høyt verdsatt av informant F når det gjaldt å komme inn som en hjelpeinstans i barnehagen. Slik vi oppfatter utsagnet, kan det å få barnevernet inn i barnehagen, bidra til at personalet får mer kunnskap om temaer de var mer usikre på, spesielt da vedrørende temaene omsorgssvikt og meldeplikt. Det å få en oppfriskning fra barnevernet personlig, og få forklart de ulike nyansene av de pliktene en har, kan være til hjelp for mange ansatte.

6.5.3 Kunnskapsformidling til barna

Når vi spurte informantene om hvordan barnehagen arbeider for at også barna skal få kunnskap om de risikofaktorene som finnes rundt dem, fortalte informant A dette:

Hvis vi ser at det dukker opp et problem på avdelingen, for eksempel erting, som vi har hatt et lite problem med, så bruker vi samlingsstunder, vi bruker rollespill oss ansatte imellom, der vi viser barna en episode som oppstår i hverdagen, og får litt refleksjoner, setter litt tanker opp i hodet deres da, hva synes de egentlig om den situasjonen. (...) Og det er litt det å se den omsorgen barna viser, og de mener at dette ikke er greit i det hele tatt. Og at vi snakker rundt dette temaet da, om hva vi kan gjøre for å stoppe erting. Og snakke om vennskap. Så vi bruker veldig mye den metoden da for å få barna med på å endre seg da (...) Vi snakker om gode og dårlige hemmeligheter, hva vil det si. Det tror jeg er viktig at vi får med barna, at de har lyst å endre seg. At de gjør det ikke for at de får en beskjed, men at de synes det ikke er kult

å erte, de synes ikke det er kult å slå. De vet at det skjer en konsekvens med det andre barnet som det blir utsatt for. Da kan man være med på å forebygge mobbing for eksempel.

Informant F bygget videre på det A fortalte oss:

Vi tar opp kroppen som et veldig aktuelt tema. Hvor de setter sine egne grenser, at vi bevisstgjør barna på hva som er greit og hva som ikke er greit, og dette er min kropp og den er min, og jeg har lov til å si fra og sette egne grenser for egen kropp. Vi har jo lest, nå har jeg brukt det i enkelte saker da der jeg har lånt inn bøker direkte knyttet til de temaene også har jeg lest de for en gruppe barn, for å se om det kommer noe mer hvis jeg har hatt en dårlig magefølelse på ting, vekke noen reaksjoner, og det og summere opp etterpå. Hva skjedde i boken og var dette greit? Bare for å få barnas perspektiv på det, hva tenker de og få frem noen refleksjoner der (...).

Videre påpekte informantene:

(...) Også er det noe med det å tørre å ta opp disse temaene i barnegruppen, for gir vi barna kunnskaper så kan de gi beskjed. Vet de ikke at det ikke er greit at foreldrene gjør de noe vondt, eller at andre gjør de noe vondt, eller de snakker slik til barna sine, så kan de ikke vite at det ikke er greit sant, for noen må jo lære de det. Og det er jo kanskje et tema vi kunne blitt enda bedre på å ta opp i barnehagen, men så er det et veldig ubehagelig tema og (...).

Slik vi forstår det informantene fortalte oss, kan det å arbeide målbevisst med barna om ulike tema som dukker opp i barnegruppen, være med på å bevisstgjøre barna og gi de mer kunnskap. Det kan også gi barna kunnskaper om hva andre barn går gjennom i den situasjonen det befinner seg i og sette seg inn i samt forstå hva det barnet føler på. Vi tolker også at det å gi kunnskap til barna om hva gode og dårlige hemmeligheter er, kan være forebyggende i den forstand at barnet får en forståelse for hva som er greit og ikke greit, med tanke på dem selv og hva andre gjør mot dem. Vi ser sammenhengen med å arbeide på denne måten, i Befring (2012) sin beskrivelse hvor forebyggende arbeid på den ene siden handler om å styrke barn og unges oppvekst- og læringsvilkår. I likhet med informantene, understreker Befring at å kjenne til og lære om positive oppvekstvilkår, samt å kjenne til hva

som er mulige risikofaktorer, er sentralt i det forebyggende arbeidet i barnehagen. På en annen side vil det å skape en risikofri oppvekst kun ved å lære barna om hva det innebærer, være vanskelig. Imidlertid er det en god start å gi barna kunnskaper, og kjennskap til det som finnes rundt dem. Til tross for at barnehagen kan gi barna kunnskap og styrke deres forståelse av risikofaktorer, vil ikke barnehagen som arena være tilstrekkelig nok for å forhindre at barn får risikofaktorer inn i livet (Befring, 2012). Selv om det er vanskelig å forhindre at noe skjer med barnet utenfor barnets oppholdstid i barnehagen, tyder det på at barnehagen likevel kan være forebyggende i den forstand, at man bevisstgjør barna samt gjør de mer rustet i møte med risiko.

Slike beskrivelser av det arbeidet de gjør sammen med barna, gir oss et innblikk i hva de ansatte i barnehagen føler er viktig at barna har kunnskap om. Til tross for at det kan føles som vanskelige tema å snakke om med barn, virker det som alle informantene er tydelig på at dette er noe de prioriterer å inkludere i barnehagehverdagen. Vi tolker det informant F fortalte om at hun forsøker å gi barna opplevelser av de følelsene som kan oppstå hos både andre barn og hos dem selv, som en sentral del i det forebyggende arbeidet i barnehagen. Dette kan gi barnet en virkelighetsforståelse og et perspektiv som er vanskelig å få ved å ikke være rett på sak eller ved legge lokk på beskrivelsene.

6.6 Samarbeid med andre instanser

Mens barnehagen har en unik mulighet til å observere barn over tid, og oppdage eventuelle utsatte barn og gi de en bedre forutsetning til å klare seg, må de ofte hente eksternehjelp fra andre samarbeidspartnere. For å få et innblikk i hvordan de ulike informantene mener at andre samarbeidspartnere kan være en bidragsyter i det forebyggende arbeidet, er det først og fremst nødvendig og se hvem de faktisk har vært i samarbeid med.

Felles for alle informantene var samarbeid med PP-tjenesten. Flertallet av informantene nevnte også samarbeid med spesialpedagog og logoped. Informant D, E og I trakk også frem helsestasjonen som en viktig samarbeidspartner. Fysioterapeut og ergoterapeut blir også brukt hos informant D. Når det gjelder spørsmålet angående samarbeid med barnevernet, svarte alle informantene at de enten har hatt et samarbeid eller har et pågående samarbeid med barnevernet.

6.6.1 Få andre instanser inn i barnehagen

Når vi spurte informantene om hvordan de mener deres samarbeidspartnere kan være en forebyggende faktor for risikoutsatte barn, var det først og fremst en enighet mellom informantene at andre instanser har en sentral forebyggende rolle, hvis de knyttes tidsnok inn i arbeidet. Befring (2012) understreker at trygge og gode rammer skapes av at de rette tiltakene kommer inn på et tidlig nok tidspunkt. Tiltakene som settes inn tidsnok er forebyggende, fordi de skal hindre eller redusere at barn får store utviklingsvansker, men det forutsetter at det er de rette tiltakene som iverksettes (Befring, 2012).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2021b) understreker viktigheten av tidlig hjelp, og vektlegger betydningen av å ha kunnskap om hvilke konsekvenser som kan gi følger av å ikke sette inn tiltak tidsnok. Konsekvensene er flere, hvor skjevutvikling, psykiske og fysiske lidelser, dårlig helse og vedvarende stress som kan medføre sykdommer, er noen eksempler som nevnes. I samsvar med funnene våre, viser også Befring (2012) tiltak som kan settes inn. Dette er først og fremst rettet mot barnet og dets individuelle behov, men også oppfølging av ulike etater som barnevernet, PPT, helsestasjonen og logopeder samt foreldreveiledning. Også Eriksen og Germeten (2012) understreker nødvendigheten av et tverrfaglig samarbeid med andre instanser, for å sikre barnets beste og oppfylle barnets rettigheter. Informant I som er spesialpedagog, nevnte i tråd med barnets utvikling, først og fremst tilrettelegging ut fra hvor hvert enkelt barn befinner seg.

Vi arbeider også med det å ha forventninger etter hvor barnet er og ikke etter hva en ettåring, to åringer eller tre åringer skal kunne da, men at en legger opp forventninger og krav etter der barnet er, slik at barnet føler mestring og føler at det er bra nok i barnehagen da. Så det arbeider vi veldig mye med og det er jo litt det sånn hovedoppgaven min også, og legge opp til tiltak slik at det barnet jeg er med, det tross vansker eller forsinket utvikling så er målet at barnet skal føle mestring, ikke at det skal ta igjen de andre, men at det følger sin egen kurve da (...).

Som spesialpedagog innebærer det å arbeide med barn som trenger ekstra tilrettelegging eller tiltak rettet mot at akkurat det barnet skal få en utvikling etter eget nivå. Ut fra det informanten fortalte oss, tolker vi det som om at det å ha fokus på hvor barnet er akkurat der og da og ikke hvor det skal ende, er et viktig utgangspunkt for å bygge opp og se fremgang i den enkeltes utvikling. Det faglig-etiske ansvaret personalet har i barnehagen består av å se barnet, forstå barnet, gjøre observasjoner for å sikre hjelp i tide samt god nok omsorg i

barnehagehverdagen (Killén, 2017). Å trekke inn aktører som for eksempel spesialpedagog gjennom PPT på et tidlig tidspunkt, og bruke ulikhetene hver enkelt har i samarbeidet, vil være med på å styrke og forebygge en negativ utvikling hos barnet (Glavin & Erdal, 2007).

For å få råd og veiledning kan barnehager i Norge når som helst ta kontakt med PP-tjenesten. Informant A og D utdypte hvordan regelmessige tips og råd fra PP-tjenesten, både hos barn som allerede har tiltak og barn en har spørsmål om, som kan være med på å heve personalets kompetanse omkring ulike risikofaktorer. I slike situasjoner sørger de for å både høre den ansattes synspunkter samt at de sørger for at barnet blir hørt. I det forebyggende arbeidet møter en ofte barn med særskilte behov, hvor PPT kan vurdere de særskilte behovene ut fra individuelle forutsetninger i relasjon med omgivelsene, samt viten om at behovene kan variere ut fra det miljøet barnet er i (Utdanningsdirektoratet, 2017). Drugli (2014) understreker at utviklingsprosessen hos et barn kan endre seg i negativ forstand, som følger av hendelser knyttet til miljøet rundt barnet. Dette er noe som tilsier at ansatte i barnehagen må inneha kunnskaper om hva de skal gjøre i slike tilfeller, for å kunne endre eller snu det til et positivt utviklingsløp. PPT er en instans som ser på individuelle forutsetninger knyttet til omgivelser og miljø, og kan igjen bidra med å veilede barnehagepersonalet i dette arbeidet. Midlertidig viser rapporten ”En undersøkelse om PP-tjenestens arbeid med barnehagen” at det er et uoversiktlig og komplekst forhold mellom barnehager og PPT. Det fremkommer også at det er manglende data på behovet for kompetansen i PPT og oppfatningen av dem, sett fra barnehagens side. Dessuten viser rapporten at det er et ønske om mer systemarbeid i forhold til barnehager (Cameron et al., 2011). I utsagnet nedenfor gjelder det et barn med atferdsvansker, hvor PPT har vært en god ressurs å ha i samarbeid med barnehagen.

Det er ofte godt å snakke med spesialpedagoger som har kompetanse, spisset kompetanse på akkurat det du synes er vanskelig (...) Av og til bare rett og slett å høre at det du gjør er riktig, eller sånn kan du ikke gjøre det, prøv heller på den måten eller den måten. At du på en måte vet at du er på riktig spor da i forhold til barnet, og at det skal utvikle seg bra. Og så er det det å få litt tips og råd (...) Så får du inn litt andre impulser da. Men ofte så kan det være bra å bare få reflektert over det, snakket om det og fått en annen til å komme inn å observere deg og barnet, i forhold til hvordan vi er i dynamikk med barnet, for å se om det er noe vi kan endre på. For å jobbe med barn som har utfordrende atferd, det kan være veldig vanskelig. Så jeg tenker at samarbeid med PPS [PP-tjenesten] kan være et veldig forebyggende tiltak, for det kan heve vår

kompetanse, vi som er med barna hver dag. At vi kan få et annet perspektiv av å se på barnet (...).

Slik vi tolker det informanten sa, er samarbeid med andre instanser verdifullt for barnehagene, fordi en som er fast ansatt fort kan se seg litt blind på det man møter og ser hver dag. Samtidig er det en mulighet for noen andre og komme inn med et annet perspektiv, og en mer spisset kunnskap på akkurat det gjeldende området som en har spørsmål angående. Glavin og Erdal (2013) fokuserer nettopp på det at å bevisst bruke ulikhetene, gir styrke. Flere yrkesgrupper arbeider mot et felles problem eller mål på tvers av ulike fagkompetanser, for eksempel å gi barn i risiko tidlig nok hjelp. Tilsvarende påpekes av Glavin og Erdal (2007), som forteller at å arbeide tverrfaglig på denne måten, kan i tillegg til å forebygge en mer negativ utvikling av problemet også i en allerede hektisk hverdag, være arbeidsbesparende. Barnehager samarbeider ofte med spesialpedagoger for å få inn mer spisset kompetanse. Informant I utdypte videre om hvordan hennes rolle som spesialpedagog kan være med å bidra i det forebyggende arbeidet:

Min rolle er jo også en slags sånn forebyggende rolle der jeg kan gå inn og observere og sette inn helt lavterskel tiltak da. For det er ikke alltid når de er så små at man vet helt hva årsaken er, det tar litt tid da før man finner egentlig ut om det er barnet eller om det er miljøet som gjør den her sene utviklingen, eller skaden eller hva en skal si da, så det blir mye sånn forebyggende faktorer i alle tiltak når en arbeider i barnehagen.

I samsvar med informant A, og ut fra hva informant I fortalte, tolker vi det som om at det er mer utfordrende å redegjøre for årsaker når det gjelder mindre barn, men at en sentral brikke i det forebyggende arbeidet er å ta seg god tid til å observere barnet for å få mer kunnskap om eventuelle bakenforliggende årsaker til hvorfor ting er som de er. Dette er noe vi kan finne igjen i Killén (2017), som underbygger vår tolkning med å si at alle som arbeider med barn og som befinner seg i situasjoner hvor de skal bedre omsorgssituasjonen, har et faglig-etisk ansvar om å se og arbeide for å forstå barnet, samt sikre god omsorg gjennom og observere barnet og vise forståelse. Informant H fortalte at de har fått et mye større behov for å ha et litt større samarbeidsfelt, og ha flere instanser involvert i prosessen. Informant E brukte helsestasjonen som et eksempel til å forbedre det tverrfaglige samarbeidet, og hvordan dette kunne bidratt til å oppdage flere tilfeller av barn som er utsatt for risiko.

*Helsestasjonen synes jeg det er merkelig at man ikke har et bedre samarbeid med (...)
Så jeg synes egentlig det er veldig rart av barnehage og helsestasjonen som ser
familiesituasjonen på to ulike måter, men at det sammen på en måte kan gjøre at det
trengs samarbeid inn mot andre instanser igjen da. Så jeg tror at hadde man hatt et
mye mer tverrfaglig samarbeid, og at det var lovpålagt at barnehager skal være i
samarbeid med, om det er PPT eller barnevernet, så tror jeg at det kunne vært et godt
tiltak da, for å oppdage flere tilfeller.*

Slik vi ser det, ligger det forebyggende aspektet i at nettverket rundt det risikoutsatte barnet er mye større med flere instanser koblet inn, man er flere i samme båt og det blir tryggere for barnet det gjelder. Vi får inntrykk av at flere av informantene savner et tettere samarbeid med instanser som har en gylden mulighet til å observere og oppdage risiko, ved barn som kanskje barnehagen overser.

6.6.2 Foreldreveiledning som samarbeidstiltak

Informant H trakk paralleller også fra personalveiledning, og nevnte foreldreveiledning fra andre instanser som et forebyggende tiltak.

(...) Og vi har jo samarbeidsmøter. Jeg har opplevd samarbeidsmøter hvor vi også ha dratt inn foreldre, vi har dratt inn barnevernet, vi har dratt inn helsestasjonen. Ikke sant? Bare for sånne småting også. Bare for at vi har en bekymring også ønsker vi å være tidlig ute med det, før det blir en stor bekymring. Det kan være bare at foreldre som trenger litt veiledning som ikke ser det helt, som er unge ikke sant, litt uviten. (...).

I likhet med informant H, nevnte informant B og F samarbeidet med barnevernstjenesten og PP-tjenesten. De utdypte at for å komme tettere inn på familien eller hvis foreldre selv har ønsket det, har barnehagen kontaktet PP-tjenesten og tilbudt foreldreveiledning slik at det blir samarbeid rundt et felles mål, som er barnets beste. Sett i lys av ramplanen, skal barnehagen og foreldrene dele observasjoner, tanker og vurderinger som vedrørende barnet med hverandre, og også andre instanser for å sikre trivsel, helse og utvikling. Når det gjelder samarbeidstiltak med hjemmet, er det da essensielt at barnehagen deler sine vurderinger med foreldrene, samtidig som en tar hensyn til foreldrenes synspunkter (Kunnskapsdepartementet,

2017). Killén (2019) påpeker viktigheten av foreldresamarbeidet for at også barnet skal føle seg forstått og få best mulig hjelp. Informant B forklarte videre at hun i noen tilfeller istedenfor å bruke PP-tjenesten, tar kontakt med barnevernet og får deres mening om hva som burde skje videre med barnet og foreldresamarbeidet.

(...) Vi kan hente inn eksternhjelp fra samarbeidspartnere, vi har gjort tidligere i forhold til foreldreveiledning, og vi har fått inn fra PPT, eller PPS. Det å være i god dialog rett og slett med foreldrene da. Det har jo vært ganger hvor vi har sett at det har vært risikofaktorer i forhold til det med dårlig samspill og ting som barna har sagt, og da at vi må melde videre og drøfte med barnevern. Få tips til hvordan kan vi på en måte veilede de i barnehagen, og når går grensen for når dette skal meldes videre.

Ut fra hva informant H fortalte, tolker vi det som at uansett bekymring skal man som ansvarlig for det gjeldende barnet, være flink til å ta i bruk andre instanser for å få råd og tips sammen med foreldrene. Det virker for oss som om barnevernet kan for flere av informantene være til god hjelp både for personalet og foreldrene i det forebyggende arbeidet, både gjennom å ringe for å spørre om råd eller ved å fysisk få veiledning i barnehagen. På en annen side, vektlegger Drugli (2008) det å få flere sider belyst i en sak, for å blant annet forstå barnets situasjon bedre, samt kaste lys over de bekymringene barnehagelærerne har for barnet. Dette innebærer at foreldrene blir sett på som viktige samarbeidspartnere, og at de også blir kontaktet tidlig dersom situasjonen tillater det.

Informant C opplevde noen ganger at samarbeidet med barnevernet kunne være utfordrende, da spesielt for foreldre med utenlandsopprinnelse.

Barnevern er jo ganske logisk at de kan tilby hjelp som kursing av foreldre, men vi opplever ofte at foreldre og spesielt foreldre med utenlandsopprinnelse ser på barnevernet som noe skummelt. De tenker automatisk at det er noe som skal ta fra de barnet deres. Men, så vi har arbeidet mye med det i barnehagen at vi skal vise de hva barnevernet er, at det er noen som tilbyr hjelp til foreldrene, de er der for å hjelpe, ikke for å ta fra. Så, ja, jeg vet de tilbyr mye forskjellige kursing i forhold til foreldrerolle (...).

Slik vi tolker dette, kan det i noen tilfeller være ekstra viktig for barnehagene og ha nok kunnskap om barnevernet og det arbeidet de driver med, slik at barnevernet ufarliggjøres og foreldrene blir trygget, og kan få den veiledningen og hjelpen de har behov for. Ettersom så mange barn i norske barnehager kommer fra innvandrerfamilier, vil også disse i flere tilfeller være i kontakt med andre instanser eller ha behov for foreldreveiledning. Da er barnehagen det første leddet i denne prosessen.

6.6.3 Opplevelse av samarbeid med barnevernet

I spørsmålet om hvordan informantene opplevde samarbeidet med barnevernet, var svarene noe ulike, og vi merket at det var stor forskjell fra kommune til kommune. Informant H, B og F beskrev tre ulike opplevelser rundt samarbeidet med barnevernet i sin kommune.

Jeg føler jo absolutt, når vi først skal snakke om barnevernet da så har jo de faktisk, det var jo de som strakk ut handa til oss, at de ønsket et nærmere samarbeid. Jeg synes de har ytret så sterkt ønske da, om å ha et sterkere samarbeid og et nærere samarbeid. Jeg synes det har vært veldig flott (...).

Kan jo være litt sånn, både og, tenker jeg (...).

(...) Vi har jo på en måte opplysningsplikt til barnevernet, det hadde gjort vårt arbeid mye lettere i å ruste disse barna, hvis vi hadde fått litt det samme tilbake. For da kunne en laget en plan på en måte, hva trenger dette barnet nå? For det er greit at en trenger omsorg og trygghet, men det kan godt være at det ikke hadde vært nok i denne prosessen. (...) Man har jo taushetsplikt begge steder, men informasjonsflyten kunne vært litt bedre. For ting stopper på en måte litt opp. De vet noe, jeg vet noe, men hadde vi sittet der samme så hadde vi kanskje funnet ut av noe. For til syvende og sist så er det barnet det går utover (...) Du vet noe foregår, men du vet ikke hva. Veldig frustrerende tanke egentlig og sitte å tenke på at du skulle så gjerne bare tatt barnet og gitt det det det trengte (...).

Spekteret på hvordan samarbeidet oppleves for de enkelte informantene, tolker vi som går fra veldig fornøyd, passe fornøyd og litt frustrert over informasjonsflyten mellom partene.

Informant B beskrev samarbeidet som litt både og, og utdypte videre:

Absolutt så er vi jo glad for at man har andre instanser som man kan samarbeide med. Kanskje man har et bilde av barnevernet er sånne som kommer og tar barna vekk, sant, men at vi opplever nok at vi kan bruke de som ressurs, både ringe anonymt og drøfte en sak, og disse drøftingsmøtene på tvers både med barnevern og med helsetjeneste. Men jeg opplever ofte at vi kan stå litt sånn tomme igjen, men der er også taushetsplikten, vi kan ikke alltid vite hva som har blitt avtalt, men vi får bare beskjed om at vi bare må melde. Kanskje litt sånn enveiskommunikasjon (...).

Også informant G savnet en bedre informasjonsflyt mellom dem og barnevernet når det gjelder saker de har meldt inn. Hun forklarte det slik:

(...) Så barnevernet, når de har oppfølging av sak, hvordan vi oppfattet barn i barnehagen og sånt, så var de kjempe på, men når det kom til det andre som jeg nevnte i forhold til opplysningsplikten og det [vold og seksuelle overgrep], så er det stopp. Kunne gjerne fått en liten pekepinn på hvordan status var. Det hadde gjerne gjort vår situasjon litt enklere også.

Vi opplever det som at barnehagepersonalet føler de kunne gjort en bedre jobb i ettertid og i fremtidige saker, hvis de hadde visst mer om hva som skjedde videre i saken og med barnet. Tilsvarende har blitt funnet i studien til Backe-Hansen (2009), der flertallet av deltakerne først og fremst savnet tilbakemelding fra barneverntjenesten, samt at de hadde ønsket mer informasjon om hvordan det går videre med saker de har meldt inn. Dette er noe vi også kan finne igjen i Bratterud og Emilsen (2011), hvor det har blitt kartlagt at omtrent halvparten av barnehageansatte mener at samarbeid med barnevernstjenesten har et forbedringspotensial i sammenheng med meldinger meldt inn. Midlertidig er det i denne studien 20 % som mener barnevernstjenesten gir tilstrekkelig informasjon, i ettertid. Resultatene vi presenterte, sett i sammenheng med informantenes beskrivelser, viser at det fortsatt er forbedringspotensialer i samarbeidet mellom barnehagen og barnernet. Sammen med Backe-Hansen, og Bratterud og Emilsen, forsterker også forskningen til Baklien (2009) mistiliten rundt samarbeidet med barnevernet. Begrunnelsen til mistiliten var blant annet at barnevernstjenesten opplevdes som et lukket system. Flere føler også at de gir mer til barnevernet enn de får tilbake, derfor føler de ansatte i barnehagen at de heller ikke får gitt tilstrekkelig nok til barn og foreldre. I spørsmålet om hvordan andre instanser kan være en forebyggende faktor for risikoutsatte

barn, ble barnevernet nevnt av alle informantene. Vi oppfattet det slik at alle informantene til en viss grad visste de kunne ta i bruk barnevernet som en hjelpende hånd, hvis det var saker de stilte spørsmål ved. Dog at noen av informantene viste misnøye for samarbeidet, satt flertallet av informantene nemlig det å ha muligheten til å ringe barnevernet for tips og råd dersom de var usikre på en situasjon høyt på lista over de hjelpemidlene de hadde.

(...) Jeg har mange ganger tatt den ekstra telefonen til barnevernet, bare for å høre hva tenker dere, bør jeg melde det eller bør jeg la være. Og hver gang har jeg fått beskjed om at du bør. Det er veldig fint å ha den instansen du kan ringe og drøfte med, og du kan drøfte anonymt også du trenger ikke alltid å si navnet ditt og sånne ting. Og det er noe med å få den andre meningen også (...) Heller en gang for mye enn en gang for lite (...).

Informant F var opptatt av å ha en trygghet i instansen, og få en annens mening når en selv var usikker. I situasjoner der de ansatte i barnehagen har mistanker om omsorgssvikt og lignende, påpekte også Informant D at hun var opptatt av å vite at en har barnevernet man kan ringe til hvis en lurer på noe. Flere av informantene nevnte også at de tror mange barnehager er usikre på hvem de skal ringe til. Dette kan sees i sammenheng med Backe-Hansen (2009), som på den ene siden viser at hele 37,4 % har manglende kjennskap til barnevernets arbeid, samt at 17,7 % har manglende tillit til at barneverntjenesten kan gi god nok hjelp. Tilsvarende ble også funnet i studien av Baklien (2009), hvor informantene følte barnevernet var en motspiller, og uttrykte usikkerhet omkring forbedringen ved barnets omsorgssituasjon. Dette bidro til at terskelen for å melde også ble høyere. På en annen side, viser også Baklien at denne mistilliten ikke bare kommer fra barnehagepersonalets side, men at også ansatte i barneverntjenesten sitter med noe lik oppfatning av barnehagepersonalet. De har en negativ oppfatning av barnehagepersonalet i den forstand at de bruker for lang tid til å melde, hvor problemene i noen tilfeller vil blir uløslige.

Selv om de fleste av informantene vet at de kan ta kontakt med barnevernet når det har spørsmål som gjelder et barn, tolker vi ut fra svarene til flere av informantene at flertallet mangler kunnskaper om hva barnevernet eller andre instanser faktisk kan bidra med i det forebyggende arbeidet, når barnehagen først tar kontakt. Dette kan igjen kan føre til at noen lar være å bruke denne kontakten. Det kan også virke som det kontrolleres av usikkerhet omkring egen kunnskap om temaet. Ut fra svarene informantene ga, sett i sammenheng med tidligere forskning, kan det tyde på at terskelen for å melde hadde blitt lavere dersom

samarbeidet samt tillitsforholdet mellom barnehagen og barnevernet hadde bedret seg. Dette støttes også opp av Backe-Hansen (2009) som peker at en bedring i samarbeidet og mer kunnskapsoverføring, vil bidra til en lavere terskel for å melde.

6.7 Barnehagen som forebyggende tiltak i pandemitiden

Som nevnt tidligere valgte vi å inkludere noen spørsmål knyttet til covid-19 pandemien, og hvordan informantene har opplevd at den har påvirket barnehagehverdagen, da spesielt for de risikoutsatte barna. Både de positive og negative sidene korona har hatt for barnehagen som forebyggende tiltak blir belyst i denne delen. Til tross for pandemien, påpekte informantene at det som har vært mest positivt er at barn som har hatt behov for det, har fått et barnehagetilbud helt fra starten av, preget av omsorg, trygghet og støtte i hverdagen. Samtidig tyder det på at det har oppstått en bekymring for hjemmesituasjonen til flere barn, og en kan stille seg spørsmålet om noen av barna kanskje har det bedre i barnehagen.

6.7.1 Pandemiens positive sider

Flertallet av informantene kunne dele både positive og negative sider ved pandemien. Informant A har hatt en fin opplevelse av å ha koronabarnehage fordi det har vært lettere å se alle barna i løpet av barnehagedagen.

(...) For det er mange barn du skal se i løpet av en dag. Så det er jo veldig vanskelig, men det er jo hele tiden å ha det i bakhodet på at du skal prøve å se alle i løpet av en dag da (...) Vi er ute hele dagen, og nå når vi har korona, så har vi ingen møter lenger, i løpet av dagen. Så vi merker at vi har bedre tid til barna nå, vi kan se de bedre enn det vi gjorde før da, når det var mye møtevirksomhet, med avdelingsmøter og pedledermøter. Så sånn sett, har det egentlig vært veldig bra (...).

Slik vi tolker informantens svar, var det kun positive sider ved å ikke ha like mange møter og andre hverdagslige situasjoner som tar fokuset bort fra barna. Studien av Os et al. (2020) viser derimot at noen har erfart at mindre møtevirksomhet har gått på bekostning av personalets mulighet til å styrke egen faglighet samt barnehagen som lærende organisasjon. På en annen side, fortalte informant E i likhet med informant A, at det har vært enklere å se hvert enkelt barn når det har vært mindre grupper og faste voksne. Dette er også noe man kan finne igjen i

Os et al. (2020), hvor en styrer påpeker at mindre barnegrupper har gitt personalet en mulighet til å se mer til de stille og svake barna, samt at en har fått muligheten til å tilby mer tilpasset pedagogikk til enkeltbarn. Dette kan tyde på at også rutiner og faste mønster for de voksne i likhet som for barn, kan bidra til økt oppmerksomhet og fokus på barnegruppen. Også informant I mente pandemien har vært positiv for sårbare barn.

For oss også når vi var på rødt da, og måtte ha små grupper og slike ting, det var veldig positivt for de barna som var mer sårbare. Det var i hvert fall et par tilfeller hvor vi så at de blomstret, og var et annet barn når de var i små grupper (...) Da tenker jeg hvor viktig den voksenrollen er da for den psykiske helsen og at de litt mer sårbare og utsatte barna da av ulike grunner, hvor viktig det er for dem å ha den der sensitive, gode, trygge, rolige voksne rundt seg. Og hvis vi opplever mye traumatisk igjen [korona] så må vi jo arbeide hele tiden for at alle voksne skal være sånn tenker jeg som arbeider i barnehage (...).

Ut fra hva informanten beskrev, kan mindre grupper ha ført til at de voksne har sett de svake og stille barna mer. Samtidig tyder det på at de ansatte har fått muligheten til å se behov barna har mye tydeligere enn tidligere, og også fått sjansen til å tilby en mer tilpasset pedagogikk til enkeltbarn. Det kan også se ut som at mindre grupper kan ha gitt mer stabile barnegrupper, som igjen kan ha ført til en bedre struktur i hverdagen, noe som kan føles trygt og godt for mer sårbare barn. Sett i lys av Os et al. (2020) har de sårbare barna hatt god nytte av mindre kohorter, og det har gitt positiv effekt i form av stabile barnegrupper, bedre struktur og større oversikt i egen hverdag.

Informant G på en annen side, har ut fra sine beskrivelser et litt annet fokus enn de andre informantene, og har forsøkt å snu pandemihverdagen om til en hverdag hvor korona skal være minst mulig i fokus.

Vi har blitt flinkere på hygiene og hvor viktig det er å ta vare på hverandre i en så spesiell stund som vi har nå med koronasituasjonen og all blest rundt den. Det blir snakket om i store deler av barna sin hverdag, både i barnehagen og i hjemmet. Vi ønsker ikke at barna skal sitte igjen som redde og enslige, så vi prøver å snakke minst mulig om det, men drar heller frem viktigheten av å ha rene hender under måltid, etter dobesøk, hvis vi har pusset nesen også videre (...).

I en hverdag fylt med prat om korona uansett hvor en går, vil informanten heller dra nytte av situasjonen, og fokusere på at barna skal få et utbytte av det gjennom å lære seg om hverdagslige ting, som hygiene og renslighet. For de barn som opplever vonde ting i hjemmet eller på bakgrunn av pandemien har en vanskelig hjemmesituasjon, kan det å komme i barnehagen hvor fokuset er tatt bort fra korona bli et fristed samt en arena som gir glede av å lære og leke i stressende tider.

6.7.2 Pandemiens negative sider

Informantene kunne også komme med en rekke negative sider ved pandemien, og hvordan den har påvirket sårbare barn. Informant I uttrykte det slik:

Jeg satt faktisk å kikket på et slik webinar i går om akkurat det med hvordan konsekvenser det her har hatt da for akkurat de sårbare barna, det var bufidir tror jeg som har hatt noe forskning på det der, og de fant ut at at de barna som allerede hadde det greit, fortsatte å ha det greit, mens de barna som ikke hadde det greit, de har det bare verre (...) Også tror jeg ulikhetene har blitt større nå, at fra de som har det bra har det på en måte bra, de tåler det liksom, og de som var veldig sårbare de har det bare verre, og da har skille bare økt veldig. Men de funnene var både fra USA og litt sånn rundt om i verden, så vi har ett litt annet utgangspunkt her i Norge.

Ut fra det informanten fortalte, kan det se ut som skillet mellom de barna som har det greit og de barna som har det mindre greit i hverdagen, har blitt betydelig større. Basert på det informanten fortalte om forskningen som er gjort på dette, kan det tyde på at det ligger noe bak utsagnet. Os et al. (2020) fant i sin studie at flere var bekymret for de sårbare barna og mangel på utredning fra for eksempel instanser som PPT, og at dette ikke lenger var gjennomførbart i starten av pandemien. Noen følte også at barnevernet og PPT ikke var tilstrekkelig tilgjengelig for barnehagene. Det kom også frem at barn med språklige utfordringer, ble satt tilbake. Dette er noe vi kan finne igjen i rapporten ”Konsekvenser av covid-19 på barn og unges liv og helse” av (Nøkleby et al., 2021). Deres studie er med på å underbygge både informantens opplevelse, samt forskningen av Os et al. (2020). Rapporten viser at barn med vanskelig sosiøkonomisk bakgrunn, og som kommer fra familier med mange/store belastninger, fikk en betydelig vanskeligere hverdag enn mange andre barn og unge. De allerede eksisterende sosiale og økonomiske forskjellene ble tydelig forsterket av

pandemien. Svak økonomi viser seg å gi enda dårligere tilgang på ressurser for barna, og det er en tydelig økning i foreldrebelastninger gjennom tapt arbeid, stress, sykdom, økonomisk usikkerhet og økte omsorgsoppgaver. Også informant E delte sin bekymring for de sårbare barn, da spesielt om det som skjedde på hjemmebane:

Jeg tror at konsekvensene gjerne har kommet hjemme. Det at vi var nødt til å skrenke inn åpningstiden, kan ha gjort at mange foreldre til disse barna har kjent på en ekstra sårbarhet, de har gjerne hatt mindre overskudd til barna, noe som gjør det mer uforutsigbart for barna. Slik jeg har forstått det er det flere barnevernssaker under koronapandemien enn hva det har vært tidligere. Ressurssvake voksne har gjerne ikke blitt sett i pandemien og mange har kanskje stått uten jobb og uten den hjelpen de har hatt tidligere. Jeg tror også det har vært en stor konsekvens for mange barn som kanskje har hatt besteforeldre eller andre betydningsfulle voksne utenom barnehagen, men som de gjerne ikke kunne være like mye med under koronapandemien.

Pandemien har også gått hardt utover mange foreldre, noe som igjen slår tilbake på barna. Informanten nevnte at foreldre kan ha mindre overskudd til barna sine, og ha mindre tilgang på hjelp fra andre. Disse belastningene kan være faktorer som ikke bare skaper sårbare forhold for barnet, men også for familien generelt jf. Os et al. (2020). Studien til Os et al. (2020) viste at tilbudet om avlastning i barnehagen eller eventuelle tilbud fra spesialtjenester, ble avgjørende for flere familier. I disse tilfellene kan det tilbudet til familiene om at barnehagen kan brukes som avlastning i hverdagen, være til stor hjelp med tanke på og bidra til å forebygge en eventuell risikofylt hjemmesituasjon for barnet. På en annen side, viser studien til Nøkleby et al. (2021) at selv om det for barn med særskilte behov opplever mangel på tilgang på hjelpetjenester, var det også positive sider som å være mer sammen som en familie. For de familiene som opplever pandemien som noe positivt gjennom å være mye hjemme sammen, tolker vi det som om at det forutsetter at hjemmeforholdene består av trygge rammer og god nok omsorg der barnet blir ivaretatt, til tross for de konsekvensene pandemien fører med seg. Heller ikke Informant D mente at det tilbudet de ga på denne tiden var helt optimalt, og savnet spesielt samarbeidet med de andre instansene. Hun uttrykte seg slik:

Det som var negativt med oppholdstid var at noen ganger hadde vi ikke personal som kjente barna best tilgjengelig (...) Men jeg må jo være ærlig og si at tilbudet ikke var

helt optimalt i denne perioden. For de svakeste barna var det satt inn mest og så ble det vel redusert noe i forhold til andre barn også videre. Etter dialog med foresatte kom det frem at noen familier var i vanskelige situasjoner. Disse familiene fikk også et tilbud om opphold i barnehagen i nedstigningsperioden. Det som var negativt var at all spesial hjelp som fysioterapi, og spesial pedagogisk hjelp ikke ble gitt. Dette måtte det øvrige personalet ivareta etter beste evne. Det sier seg selv at tilbudet ikke var optimalt, men alle parter var innforstått at det var slik det måtte bli i denne perioden.

Ut fra svaret til informanten, tyder det på at pandemien har bidratt til enda mer mangel på personal, som igjen har gått utover ikke bare de sårbare barna, men også hele barnegruppen til en viss grad. Personalet har måttet tre inn i rollen som andre faglærte kommer inn for å gjøre, hvor vi tolker det som om informanten ikke har følt at det har vært tilstrekkelig nok. Videre mente informant D at når tilbudet barn som har behov for det forsvinner, kan det hos flere barn hende at en må starte helt på nytt, fordi det som er bygd opp står i fare for å rase sammen. Da blir ekstra mye jobb både for barnet og personalet når en må ”ta igjen” det tapte. Informant E viste også bekymringen for foreldresamarbeidet.

(...) Samtidig ser vi at det å ikke ha den muligheten til like godt foreldresamarbeid, har gjort at vi mister litt den viktige kommunikasjonen som elles har vært. Det har også vært vanskeligere å observerer samspillet mellom barn og foreldre.

Informanten uttrykkte at pandemien har bidratt til en mer manglende kommunikasjon med foreldrene, og på grunn av koronapandemien fikk ikke foreldrene lov å komme inn i garderobene i barnehagen og det ble derfor satt av minimal tid til å ha en samtale med foreldrene i hente- og bringesituasjoner. Det er ofte i disse situasjonene en kan observere samspillet mellom barn og forelder, som nå er situasjoner som sjeldent forekommer.

Avslutningsvis så viser svarene fra informantene at det er to faktorer i de hverdagslige rutinene som blir påvirket av reglene rundt pandemien. Dette er rengjøring og møtevirkosomhet. Informant G uttrykkte at det brukes mange voksne til å rengjøre store deler av dagen, noe som fører til tapt tid med barna. Informant D følte kurs og møter som har blitt avlyst eller utsatt førte til store konsekvenser, fordi det ofte er tema en mangler kompetanse på og som kan være relevant for personalet.

6.8 Oppsummerende drøfting

I den oppsummerende drøftingen vil vi se på tre overordnede drøftingstema: ”Relasjonen barnehagelærer-barn-forelder,” ”Barnehagen som mestringsarena” og ”Betydningen av samarbeid og kunnskap i møte med risikoutsatte barn.” Når en tenker forebygging, er det disse tre drøftingsområdene som fanger opp overordnede viktige faktorer for at barnehagen skal kunne være en forebyggende arena for risikoutsatte barn.

Relasjonen mellom barnehagelæreren og barnet har vist seg å være en fremtredende faktor, og har vært gjennomgående i funnene. Da spesielt gjennom å være individ fokusert, og ved å ha en individuell tilnærming. En god relasjon preget av trygghet, tillit og respekt kreves for å kunne bli kjent med barnets sårbarhet, samt tilrettelegge og handle ut fra det enkeltes barnets behov.

En utviklingspsykologisk forståelse inkluderer alle sider ved menneskelig fungering, og legger vekt på å se utvikling som en transaksjonell prosess hvor barnet og særlig foreldre, men også det omkringliggende miljøet, har en gjensidig påvirkning på hverandre (Sameroff, 2009). Ved å videreføre dette til hvordan barnehagen kan være forebyggende for risikoutsatte barn, innebærer det at man toner seg inn på barnet, setter seg inn i det barnet forteller, samtidig som en klarer å forstå det individuelle uttrykket. Ifølge Killén (2012), vil kvaliteten på kommunikasjonen og samspillet mellom barnehagepersonalet og barnet, etter hvert få stor betydning for barnets utvikling.

Også relasjonen mellom barnehagelæreren og foreldrene vil være av betydning. For å forstå barnet og tilrettelegge for utviklingsmiljøet, er det også relevant og forstå hvordan barnet fungerer utenfor barnehagen, i et annet miljø og sammen med menneskene som har størst påvirkning. Med andre ord innebærer dette at foreldre i barnehagen blir sentrale samarbeidspartnere. Foreldresamarbeidet på sin side kan for noen bringe med seg enkelte utfordringer. Utfordringer knyttes ofte til vanskelige samtaleemner når en uroer seg for hvordan et barn har det hjemme, eller et barn som har det vanskelig i barnehagen (Bjerkestrand et al., 2017). De ansatte skal tale barnas sak, og for å få et fungerende foreldresamarbeid må man på lik linje med barna møte foreldre med likeverd og respekt, samtidig som dialogen skal være preget av gjensidig informasjonsutveksling, åpenhet, tillit og nok kunnskap til å gi tyngde i det en formidler til foreldrene. Barnehageloven (2005) og barneloven (1981) forteller at barnehagen skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning, samt arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene. På bakgrunn av at det tidlig i lovverket

nevnes foreldresamarbeid, bidrar det til en tydeliggjøring av viktigheten i å samarbeide med foreldre og sørge for barnets beste.

Dersom man tar de transaksjonelle prosessene i barnets liv i betraktning, vil en kunne argumentere for at disse setter føring for hvordan barnet møter mennesker, de ansatte, de andre barna i barnehagen og hvilken forventninger som oppstår til møtet. Utrygg tilknytningsstil gjenspeiler seg ofte i barn som har dårlig relasjon til foreldrene, jevnaldrende og andre voksne (Bowlby, 1994). Dette inkluderer også barnehagepersonalet. Slik vi ser det er det da vesentlig for barnehagepersonalet og ha kunnskaper om at når barn kommer inn i barnehagen, ser de både personalet og de andre barna gjennom et filter av egne opparbeide arbeidsmodeller. På en annen side vil da de barna med utrygg tilknytning, ha grunnlaget til å utvikle mer positive relasjoner. Ved å sette søkelys på en tidlig tilknytningskvalitet i barnehagen og gi barna en trygg base, kan det bidra til å skape et grunnlag for barnets fungering og utvikling senere i livet (Drugli, 2014).

Hvis barnehagen kan fungere som en mestringsarena for utsatte barn, vil barnehagen være et godt forebyggende tiltak for disse barna. I kapittelet, Funn og Drøfting, så man hvordan tilpasset læringsmiljø, oppfølging gjennom tilpasset gruppestørrelse og voksen-barn tetthet, samt hvordan mestringsfølelse og god selvfølelse bidro til å styrke barnets sårbarhet og resiliens. Det er viktig at man lærer å kjenne barnet godt, og vite hva deres styrker og manglende ferdigheter er. Dette inkluderer faktorer i og rundt barnet for å kunne skreddersy utviklingsmiljø for å mestre, lære og erfare. Barnet og den ansatte vil etter hvert som de lærer hverandre å kjenne, bli en del av en transaksjonell prosess, hvor en får mulighet til å følge opp barnet, utstyre barnet med nødvendige verktøy for å klare seg bedre samt videreføre gode verdier og holdninger til barnet.

Organisering av barnegrupper er viktig, nettopp fordi det er der barna befinner seg store deler av dagen. Her får barna fellesskapsfølelse, samt at mye læring og erfaring i samspill med andre foregår i dette fellesskapet. Større og løsere barnegrupper er noe som blir mer og mer vanlig i Norge, og vokser ofte i takt med barnehagens størrelse. Likevel viser forskning at interaksjonskvaliteten blir bedre av faste og stabile grupper, fremfor fleksible grupper, hvor de også har kjente og trygge voksne (Løkken et al. 2018; Os et al., 2020). Tilsvarende ble oppsummert i artikkelen ”Perspektiver på kvalitet i barnehagen” til Abrahamsen et al. (2012), som viser at flere forskningsprosjekt understreker at store grupper, fremfor små grupper kan bidra til å gi barn en mer uoversiktlig hverdag. De små barna trenger veiledning og samspill med følelsesmessige og tilgjengelige voksne, forutsigbarhet og være i

samspill med noen som har tid til å rette oppmerksomhet mot særegenheter i den aldersgruppen. Artikkelen viser at store avdelinger og barnegrupper var preget av hyppigere skifter av grupper, voksenpersoner og rom. Dette førte til hurtige overganger, og brudd i kontakten mellom den voksne og barnet. Abrahamsen et al. (2012) trekker dog frem noen fordeler ved å praktisere større barnegrupper. For eksempel kan det gi positiv effekt, fordi barna får delta i større og mindre grupper, varierte aktiviteter, samt at de voksnes utviklingsmuligheter i større grad blir prioritert.

Rapporten til Brandlistuen et al. (2015) viser også at gruppestørrelser påvirker jenter med nevrobiologisk risiko negativt, i form av språkvansker. Gutter med vanskelig temperament derimot, har mindre eksternaliserende atferd i store barnegrupper. Mindre grupper, tilrettelegging for mye kreativ og fysisk lek, samt kortere dager i barnehagen, viste seg å ha positiv effekt for å forebygge språkvansker og vanskelig temperament (Brandlistuen et al., 2015). Når det gjelder informantenes valg av barnegrupper, samt størrelse på gruppene, kan det tyde på at det ikke finnes noe fasit for hva som passer best for barn med ulike sårbarheter eller særskilte behov. Det kan imidlertid ut fra forskningen se ut som stabile grupper bidrar til høyere kvalitet når det gjelder interaksjon mellom barn-barn, og barn-voksen. Det kan også tyde på at det i høyere grad er med på å redusere eller forebygge eventuelle vansker eller sårbarheter hos barn (Brandlistuen et al. 2015; Løkken et al., 2018). På bakgrunn av dette, finner vi grunn til å reise spørsmålet om hvordan dette preger hverdagen til de sårbare barna, i de barnehagene som velger mer løse strukturer.

For utsatte barn har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse, og samarbeid med andre viktige kompetanser, en stor betydning for virksom hjelp. Vi har gjennom funnene sett at økt kunnskap både hos de ansatte og barna, har vært argumentert med for at barnehagen skal kunne være en forebyggende arena. Først og fremst er det et behov for å ha nok kunnskap om hva forebyggende arbeid dreier seg om. Flere av informantene ga uttrykk for at det å bruke hverandres kunnskaper, lære av hverandre og arbeide som et team, bidro til å løfte kvalitetsnivået i arbeidet de foretar seg. Vi har sett gjennom tidligere forskning at det er behov for økt kompetanse i barnehagene, da spesielt siktet til barn med særskilte behov eller annen form for risiko (Backe-Hansen, 2009). Et eksempel på å sikre god nok kvalitet for barna i barnehagen, vises gjennom studien gjort av Schochet et al. (2020). Der tok barnehagelærerne i barnehagen spesialundervisningskurs for å styrke, og sikre egen kunnskap. Ved å ta i bruk kurs eller andre former for å tilegne seg kunnskaper om et tema, kan for eksempel personalmøter hvor alle ansatte er med være en fin arena for kompetanseheving innad i

personalet. I tillegg til kursing, viser en undersøkelse av Kleppe og Bjørnestad (2019), at barnehagelærere generelt er gode rollemodeller både for andre ansatte og for barna. En rollemodell er en vi lærer av og ser opp til, og kan utvikle oss med (Kleppe & Bjørnestad, 2019). Det kan tyde på at hverdagslige situasjoner som møter og jevnlig refleksjoner med kolleger, kan bidra til å heve kompetansen hos personalgruppen. Undersøkelsen viser også verdien av å ha flere utdannede kolleger som en kan diskutere faglige spørsmål med, fordele ansvar med og øke hverdagskvalitet gjennom spesialisering. Samtidig viser undersøkelsen at personlig egnethet, i lik grad med høy kompetanse, hadde tilsvarende betydning i en personalgruppe (Kleppe & Bjørnestad, 2019). Det kan også se ut som jevnlig refleksjoner og hverdagslige situasjoner kan bidra til gi barna kunnskaper. I en travel og hektisk hverdag er det dog ikke alltid mulighet for barnehagelærere å sette seg ned, og reflektere sammen med kollegaer og barn. Barnehagelæreren befinner seg i stor grad andre steder enn med barna, og på selve avdelingen. Desto viktigere blir det å inkludere alle ansatte på møter, kurser og ta seg tid til kunnskapsdeling på tvers av de ansatte.

Det forebyggende arbeidet med risikoutsatte barn skjer i stor grad i samarbeid med andre instanser. For å forebygge eventuelle vansker og senere sosiale ulikheter, innebærer dette og skaffe tidlig og god hjelp til barn som trenger ekstra oppfølging (Meld. St. 41 (2008-2009)). Sett i sammenheng med informantenes svar, er det uavhengig av barnets situasjon avgjørende å knytte de rette instansene tidnok inn i arbeidet. Det kan dog type på at barnehagene ikke får så mye tips, råd og veiledning fra andre instanser som ønsket. Dette inkluderer også foreldrearbeidet. Ut fra forskningen til Backe-Hansen (2009), tyder det på at behovet for veiledning fra andre instanser, er stort. Spesielt angående temaene om hvordan man skal gå frem i ulike saker, og om kunnskap om tegn hos barn som blir utsatt for omsorgssvikt, overgrep eller vold. For å skaffe seg de rette kunnskapene om fremgangsmåter og vurderinger, ser vi gjennom funnene at informantene ønsker å få instansene inn på planleggingsdager, møter og gjennom kursing. Basert på forskningen som er belyst i denne masteroppgaven og de svarene vi har innhentet, tyder det på at selv om det er ønskelig å ha et tettere samarbeid med andre instanser og da spesielt barnevernet, opplever vi at det finnes flere hinder før en får et optimalisert samarbeid. Kombinasjonen av lite kompetanse til å snakke med barn og voksne i vanskelige situasjoner, samt opplevelsen av for lite tilbakemeldinger fra barnevernet, gir grunnlag til å stille spørsmål om samarbeidet og de rollene barnhagen og andre instanser har ovenfor hverandre, skulle vært enda tydeligere.

Et tiltak som viser seg å fungere godt er, ifølge Haugset et al. (2015), når barnehager faktisk får økt kunnskap om opplysningsplikten, og om hvordan en melder bekymringer

anonymt samt muligheten til å drøfte saker med barnevernet. Dette tilsier at det må opparbeides en bedre kommunikasjonsflyt mellom instansene, hvor usikkerhetene må fjernes. Mer kjennskap til hverandres arbeid, og fokus på å etablere tillit kan bidra til et bedre samarbeid, som igjen kan senke terskelen for å melde fra. På denne måten kan sårbare barn få et bedre utbytte av den store ressursen et godt samarbeid kan føre til. Slik vi ser det nå, tyder det fortsatt ikke på at det har skjedd noen store endringer i samarbeidet med barnevernet. Samarbeidet er fortsatt preget av lite kommunikasjon, og sprik i hva som forventes av hverandre, noe som i verste fall kan få konsekvenser for de risikoutsatte barna.

7 Avslutning

Denne studien hatt som formål å undersøke på hvilke måter barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn, gjennom å se på barnehagelæreres egne erfaringer og refleksjoner. Problemstillingen slik den er formulert, la føringer for hvilken metode som var egnet. For å besvare problemstillingen benyttet vi oss av en kvalitativ tilnærming, der intervju ble brukt som metode.

I analysen av dataen fant vi at det å være risikoutsatt forstås som et komplekst og sammensatt fenomen. Funnene viser at det kreves god kompetanse fra barnehagelærerne for å kunne sette inn tiltak tidsnok. Funnene belyser også viktigheten av gode relasjoner, godt foreldresamarbeid samt samarbeid med andre instanser. For å optimalisere det å være en best mulig forebyggende arena, ser vi at tillitsforholdet til samarbeidsinstansene må forbedres. Samtidig må kompetansen i arbeidet med risikoutsatte barn heves, da spesielt vedrørende omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep. I forhold til pandemien, er den største kontrasten slik vi ser det, at de barna som fra før av hadde det greit fortsatt har det greit, i motsetning til de barna som ikke hadde det greit. De har det nå verre, og ulikhetene har blitt større som følger av pandemien og stengte barnehager.

Ved å rette søkelyset på temaet, kan flere som arbeider i feltet få en bedre forståelse for egen rolle i disse barnas liv, samt forstå hva forebyggende tiltak kan bidra med for å gi barn positive langtidseffekter. Helt avslutningsvis har vi gjennom å forske på dette temaet, bidratt med konkrete eksempler på hva som fungerer i barnehager samt hva ansatte i barnehagen føler mangler i det forebyggende arbeidet.

7.1 Studiens styrker og begrensninger

Denne studien gir et innblikk i barnehagelæreres erfaring rundt barnehagen som forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. På bakgrunn av studiens begrenset omfang og utvalg, vil det å generalisere resultatene ikke være mulig. Midlertidig håper vi at masterprosjektet vil kunne bidra med faglige refleksjoner og faktorer, som påvirker og inspirerer til å gjøre barnehagen til en bedre forbyggende arena.

Vi har forsøkt å gjøre forskningen så åpen som mulig. Muligheten til å etterprøve våre resultater vil dog kunne påvirkes av at informantene er fra flere forskjellige fylker, og at vi har benyttet oss av semistrukturerte intervju. Vi ser på det å ha informanter fra ulike fylker

som en styrke, da vi har opplevd at de opplevelsene, spesielt i forhold til samarbeid med andre instanser, varierer ut fra bosted.

På bakgrunn av at vi begge har barnelærerutdanning hadde vi en viss forforståelse, noe som kan ha preget våre valg av temaer i intervjuguiden. På en annen side kan det også ha vært positivt, da vi følte det var lettere å sette seg inn i informantenes erfaringer og refleksjoner. Vår erfaring rundt det å ha intervju gjorde at vi i større grad klarte å frigjøre oss fra intervjuguiden, hvor vi fikk stilt oppfølgingsspørsmål og hadde mer fyldige samtaler med informantene.

Til tross for noen utfordringer med å finne nyere forskning på temaet, har den tidligere forskningen i stor grad samsvart med informantenes svar. Vi anser dette som en styrke, fordi det sier noe generelt om hva som fungerer godt, og hva som mangler i det forebyggende arbeidet. Spesielt de faktorene informantene mente kunne bidra til å bedre samarbeidet med andre instanser, er i stor grad likt med det tidligere forskning viser til.

7.2 Implikasjoner for videre forskning

Studien har fremstilt hvordan barnehagelærere opplever samarbeidet med andre instanser. Ut fra våre funn og det behovet vi ser at barnehagelærerne har for et tettere samarbeid, mener vi at det er nettopp her muligheten for endring ligger. For å avklare hvilke arbeidsoppgaver og forventninger instansene har til hverandre, viser det seg at det foreligger et behov om mer kunnskap for hva disse innebærer. På bakgrunn av dette håper vi at vår forskning kan brukes som et bidrag til videre forskning, der også andre instanser kan få komme med sitt synspunkt, og sine tanker vedrørende samarbeidet. Videre hadde det vært interessant å se hvordan erfaringer og refleksjoner mellom både barnehagelærere og ansatte fra andre instanser hadde vist seg gjennom andre kvalitative metoder, for eksempel gjennom caser, fokusgruppeintervju og observasjoner.

En annen vinkling for videre forskning hadde vært å gjennomført intervju eller fokusgruppeintervju med foreldrene og barna. Det hadde vært interessant å samle inn resultater på dette, for å se om de tiltakene som fokuseres på, er i tråd med deres behov. Det hadde også gitt et innblikk i deres refleksjoner rundt opplevelsen av samarbeidet med barnehagen og instansene involvert, og hvordan de opplever at dette samarbeidet fungerer. Ved å rette søkelyset på barna og deres familier kan en videre vinkling også være å se nærmere på hvilken effekt forebyggende tiltak har på barnet når det går i barnehage, og også over tid.

8 Litteraturliste

- Abrahamsen, G., Alvestad, M., Vassenden, A. & Thygesen, J. (2012). Perspektiver på kvalitet i barnehagen. *Norsk senter for barneforskning*, 30(2), 7-22.
<https://doi.org/10.5324/barn.v30i2.3893>
- Arnesen, A. & Sørli, M-A. (2010). Forebyggende arbeid i skolen. I E. Befring., I. Frønes & M-A. Sørli (Red.), *Sårbare unge. Nye perspektiver og tilnærminger* (s. 86-100). Gyldendal Akademisk.
- Backe-Hansen, E. (2009). *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern* (NOVA notat 6/2009).
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/rapporter-og-planer/nova-samarbeid-barnehage---barnevern.pdf>
- Baklien, B. (2009). Skole, barnehage, barneverntjeneste – bilde av ”de andre” hindrer samarbeid. *Norges barnevern*, 86(4), 236-245.
https://www.researchgate.net/publication/43667905_Skole_barnehage_barneverntjenste_-_bilder_av_de_andre_hindrer_samarbeid
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager* (LOV-2005-06-17-64). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/2005-06-17-64>
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Barne- og familiedepartementet. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet 10. oktober 2020 fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/18931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet. & Kunnskapsdepartementet. (2009). *Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten*. Hentet 07. september 2020 fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/til-barnets-beste---samarbeid-mellom-barnehagen-og-barneverntjenesten.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015, 20. april). *Barn med krevende oppvekstbetingelser*. Hentet 19. januar 2021 fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Bar_med_vanskelige_oppvekstbetingelser/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018, 6. april). *Omsorgssvikt*. Hentet 11. mars 2021 fra https://www.bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Vern_mot_overgrep/Vold_og_overgre_mot_barn_og_unge_med_funksjonsnedsettelse/Tegn_pa_vold_og_overgrep/Omsorgssvikt/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2019, 25. november). *Barn og samlivsbrudd*. Hentet 19. januar 2021 fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Bar_og_samlivsbrudd/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 14. desember). *Hjelpetiltak i hjemmet*. Hentet 11. mars 2021 fra https://bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Hjelpetiltak_i_hjemmet/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021a, 09. april). *Barn med hjelpetiltak*. Hentet 11. april fra

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_med_hjelpetiltak/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021b, 13. januar). *Hva er omsorgssvikt?* Hentet 5. mars 2021 fra https://bufdir.no/Barnevern/Om_barnevernet/omsorgssvikt/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021c, 28. januar). *Bekymringsmeldinger til barnevernet*. Hentet 22. februar 2021 fra

https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Bekymringsmeldinger/

Befring, E. (2012). Forebygging blant barn og unge i et psykososialt perspektiv. I E. Befring & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (5. utg., s. 129-147). Cappelen Damm Akademisk.

Bjerkestrand, M., Fiske, J., Hernes, L., Samuelsson, I. P., Sand, S., Simonsen, B., Stenersen, B., Storjord, M. H. & Ullmann, R. (2017). *Barnehagelærerutdanninga. Ei reform tek form?* (Rapport 4).

https://www.regjeringen.no/contentassets/0efc6554255647b1b138e4a2507f0c17/blu_apport-nr.4-2017.pdf

Bondevik, H. & Bostad, I. (2006). *Tenkepauser: Filosofi og vitenskapsteori*. Akribe.

Bowlby, J. (1994). *En sikker base. Tilknytningsteoriens Kliniske Anvendelser*. (B. Nake, Trans.). Det lille forlag.

Brandlistuen, R. E., Helland, S. S., Evensen, L. A., Schjølberg, S., Tambs, K., Aase, H. & Wang, M. V. (2015). *Sårbare barn i barnehagen – betydning av kvalitet* (Rapport 2015:2).

<https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sarbare-barn-i-barnehagen---betydningen-av-kvalitet-pdf.pdf>

Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2011). *Mikroseparatorer: Tilknytning og behandling*. Fagbokforlaget.

- Bratterud, Å. & Emilsen, K. (2011). *Små barns rett til beskyttelse: Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn* (Rapport 18/2011). <https://www.ntnu.no/documents/10293/d148ce14-28e5-47a8-924820e2b8826c8b>
- Bratterud, Å. & Emilsen, K. (2013). *Dørstokkmila: Barnehagens vei fra magesfølelse til melding*. Fagbokforlaget.
- Cameron, D. L., Kovac, V. B. & Tveit, A. D. (2011). *En undersøkelse om PP-tjenestens arbeid med barnehagen* (Skriftserien nr. 155). https://www.udir.no/globalassets/upload/barnehage/forskning_og_statistikk/rapporter/rapport_ppt_og_barnehagen.pdf
- Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement., Det kongelige kommunal- og regionaldepartement., Det kongelige arbeidsdepartement., Det kongelige helse- og omsorgsdepartement., Det kongelige justis- og beredskapsdepartement. & Det kongelige kunnskapsdepartement. (2013). *Forebyggende innsats for barn og unge* (Nr. Q-16/2013). [Rundskriv]. Departementene. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv_q16_2013.pdf
- Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker bekymring*. Cappelen Akademiske forlag.
- Drugli, M. B. (2010). *Liten i barnehagen. Forskning, teori og praksis*. Cappelen Damm AS.
- Drugli, M. B. (2014). *Liten i barnehagen. Forskning, teori og praksis*. Cappelen Damm AS.
- Drugli, M. B. (2015) *Atferdsvansker hos barn: Evidensbasert kunnskap og praksis*. Cappelen Damm Akademisk.
- Drugli, M. B. (2017). *Liten i barnehagen*. Cappelen Damm AS.
- Drugli, M. B. & Onsjøen, R. (2010). *Vanskelige foreldresamtaler: Gode dialoger*. Cappelen Akademiske forlag.

- Epland, J. (2018, 3. april). *Flere barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt*. Hentet 4. mars 2021 fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>
- Eriksen, E. & Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole – Møte mellom barn, foreldre og profesjoner*. Cappelen Damm.
- Folkehelseinstituttet. (2019, 25. juni). *Ett av fem barn blir slått, kløpet eller lugget*. Hentet 5. mars 2021 fra <https://www.fhi.no/nyheter/2019/vold-barn/>
- Glavin, K. & Erdal, B. (2007). *Tverrfaglig samarbeid i praksis – Til beste for barn og unge i Kommune-Norge*. (2. utg.). Kommuneforlaget AS.
- Glavin, K. & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis – Til beste for barn og unge i Kommune-Norge*. (3. utg.). Kommuneforlaget AS.
- GoBaN. (u.å.). *Gode barnehager for barn i Norge*. Hentet 13. mars 2021 fra <https://goban.no/om-prosjektet/>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov (LOV-1814-05-17)*. Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1814-05-17>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. (2. utg.). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Hagtvet, B. E. & Horn, E. (2012). Tidlig forebyggende innsats med fokus på språket. I E. Befring. & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk*. Cappel Damm Akademisk.
- Hart, S. & Schwartz, R. (2009). Fra interaksjon til relasjon: tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy. Gyldendal Akademisk.
- Haugset, A. S., Nilsen, R. D. & Haugum, M. (2015). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2015* (TfoU-Rapport 2015:19). https://tfou.no/wp-content/uploads/2016/02/ra_2015_191.pdf?fbclid=IwAR3d18HiomZcMrOegyWMu-zwbNKiLFuYl4neIqFbh-mDIRJSpMOsul3Levs

- Helle, B. (2015). Styrking av resiliens og barns psykiske helse. *Spesialpedagogikk*, 2015(6), 14-21.
- https://www.utdanningsnytt.no/files/2019/06/27/Spesialpedagogikk%206%202015.p?fbclid=IwAR249PcMzy0yJ_s2d-0lY5Jl_IgcSu9QbVjhtpzyedCQjoWtS1gPG4FKLU
- Hennum, B. A. & Østrem, S. (2016) *Barnehagelæreren som prosjesjonsutøver*. Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4. utg.). Abstrakt Forlag.
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*. Kommuneforlaget AS.
- Killén, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*. (2. utg.). Kommuneforlaget AS.
- Killén, K. (2019). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS.
- Kleppe, R. & Bjørnestad, E. (2019). *Økt barnehagelærertetthet og hverdagskvalitet i barnehagen*.
- https://www.researchgate.net/publication/335927841_Okt_barnehagelaerertetthet_og_hverdagskvalitet_i_barnehagen
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet 10. oktober 2020 fra
- <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Kvello, Ø. (2012). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Leer-Salvesen, P. (2009). *Moderne preseter – ved en av dem. Å forske blant sine egne: Universitetet og region – nærhet og uavhengighet*. Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Lindseth, A. & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145-153. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x>
- Løkken, G. (2005). *Økende andel småbarn i barnehagen. Vedlegg 2 til rapporten: Klar, ferdig, gå! Tyngre satsing på de små*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/prm/2005/0028/ddd/pdfv/21896-sluttrappport-mars05.pdf>
- Løkken, I. M., Bjørnstad, E., Broekhuizen, M. L. & Moser, T. (2018). The relationship between structural factors and interaction quality in Norwegian ECEC for toddlers. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 12(9), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s40723-018-0048-z>
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsedag*. (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach*. SAGE Publications, Inc.
- Meld. St. 41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Det kongelige kunnskapsdepartement. <https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pfs/stm200820090041000dddpdfs.pdf>
- Midthassel, U. V., Bru, E., Ertesvåg, S. K. & Roland, E. (2011). Sårbare barn i barnehage og skole. I U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg & E. Roland (Red.), *Sosiale og*

- emosjonelle vansker: Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge* (s. 11-15). Universitetsforlaget.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkeltbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget.
- Nøkleby, H., Berg, R. C., Muller, A. E. & Ames, H. MR. (2021). *Konsekvenser av covid-19 på barn og unges liv og helse: en hurtigoversikt* (Rapport 2021).
<https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/bitstream/handle/11250/2723940/Nokleby-2021Konsekvenser-covid-19.pdf?sequence=2>
- Os, E., Myrvold, T. M., Danielsen, O. A., Hernes, L. & Winger, N. (2020). *Håndtering og konsekvenser av koronautbruddet for barn og barnehager* (Samarbeidsrapport NIBR/BLU 2021:2).
https://www.udir.no/contentassets/5e509c89a69b4564a219f290cec97d7a/rapport_koronabarnehage.pdf
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Universitetsforlaget AS.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Universitetsforlaget AS.
- Sameroff, A. (2009). The transactional model. I A. Sameroff (Red.), *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (s. 3-21). American Psychological Association. <https://psycnet-apa-org.pva.uib.no/fulltext/2009-05801001.pdf>
- Sameroff, A. (2010). A Unified Theory of Development: A Dialectic Integration of Nature and Nurture. *Child Development*, 81(1), 6-22.
<http://sites.nd.edu/edu60455/files/2012/06/Sameroff-A-unified-theory-of-development-nature-nature.pdf?fbclid=IwAR2Tj-MC2eLXu vT9Xk8wAX7bmHrlRPfS6gUYWxcBllrlbmY4Hr2faQXV4k4>

- Sameroff, A. (2010). Unity of opposites and interpenetration of opposites in yin and yang diagram [Figur]. Child Development.
<http://sites.nd.edu/edu60455/files/2012/06/Sameroff-A-unified-theory-of-development-nature-nature.pdf?fbclid=IwAR2Tj-MC2eLXu vT9Xk8wAX7bmHrIRPfs6gUYWxcBllrlbmY4Hr2faQXV4k4>
- Schochet, O. N., Johnson, A. D. & Phillips, D. A. (2020). The Effects of Early Care and Education Settings on the Kindergarten Outcomes of Doubly Vulnerable Children. *Exceptional Children*, 87(1), 27-53.
https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0014402920926461?fbclid=IwAR0F3N0QyQ6m8ho9SaPH4GKYJ3wvdekySTI7DhqCeW56jeAJs-WBI_cu5k
- Silverman, D. (1993). *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. Sage.
- Skogen, J. C., Smith, O. R. F., Aarø, L. E., Siqveland, J. & Øverland, S. (2018). *Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt* (Rapport 2018).
https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/barn_og_unges_psykske_helse_forebyggende.pdf
- Solberg, J. (2019). Hverdagsmøtene mellom foreldre og ansatte i barnehagen – nok voksenrammer? *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 18(8), 1-12.
<https://doi.org/10.7577/nbf.3433>
- Sollid, H. (2013). Intervju som forskningsmetode i klasseromsforskning. (s. 124-137). I Brekke, M & Tiller, T (Red.), *Læreren som forsker – Innføring i forskningsarbeid i skolen*. Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2019, 4. juni). *Innvandrere med lav inntekt dårligere stilt enn andre med lav inntekt*. Hentet 11. mars 2021 fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og>

[kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/innvandrere-med-lav-inntekt-darligere-stilt-enn-andre-med-lav-inntekt](#)

Statistisk sentralbyrå. (2020a, 2. juli). *Barnevern*. Hentet 11. februar 2021 fra

<https://www.ssb.no/barneverng>

Statistisk sentralbyrå. (2020b, 2. november). *Økonomisk sosialhjelp*. Hentet 19. januar 2021

fra <https://www.ssb.no/soshjelpk>

Statistisk sentralbyrå. (2020c, 3. juli). *Nedgang i antall sosialhjelpsmottakere*. Hentet 19.

januar 2021 fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/nedgang-i-antall-sosialhjelpsmottakere>

Statistisk sentralbyrå. (2020d, 9. mars). *Nesten 15 prosent er innvandrere*. Hentet 19. januar

2021 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/nesten-15-prosent-er-innvandrere>

Statistisk sentralbyrå. (2020e, 13. mars). *Barnehager*. Hentet 08. september 2020 fra

<https://www.ssb.no/barnehager>

Størksen, I. & Thorsen, A. A. (2011). Barnehagens møte med barn som er utsatt for sosiale belastninger. I U. V. Midthassel, E. Bru, S. K. Ertesvåg & E. Roland (Red.), *Sosiale og emosjonelle vansker: Barnehagens og skolens møte med sårbare barn og unge* (s. 37-55). Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (5. utg.).

Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Utdanningsdirektoratet. (2017, 29. august). *Hva gjør PP-tjenesten?* Hentet 7. april 2021 fra

<https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/hva-gjor-pp-tjenesten/>

Utdanningsdirektoratet. (2020, 25. februar). *Resultater fra Foreldreundersøkelsen i*

barnehagen. Hentet 27. februar 2021 fra <https://www.udir.no/tall-og>

forskning/statistikk/statistikk-barnehage/resultater-fra-foreldreundersokelsen-2019/?fbclid=IwAR1zFbRZ8FAG3NvgtNn7TNzU_gEHgtLI6qzLk_NUKczjAusYpI3oSsiYP0

9 Vedlegg

9.1 Godkjenning fra NSD

5/4/2020	Meldeskjema for behandling av personopplysninger
	
NSD sin vurdering	
Prosjektittel	
Barnehagelærere og læreres forståelse av begrepet omsorgssvikt	
Referansenummer	
496311	
Registrert	
30.08.2020 av Karianne Brekke - Karianne.Brekke@student.uib.no	
Behandlingsansvarlig institusjon	
Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret	
Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)	
Ragnhild Bjørknes, Ragnhild.bjorknes@uib.no, tlf: 99297110	
Type prosjekt	
Studentprosjekt, masterstudium	
Kontaktinformasjon, student	
Karianne Brekke, gaw008@uib.no, tlf: 97012331	
Prosjektperiode	
20.08.2020 - 21.05.2021	
Status	
03.09.2020 - Vurdert	
Vurdering (1)	
<hr/>	
03.09.2020 - Vurdert	
Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 03.09.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.	
DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG	
Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i meldeskjemaet.	
MELD VESENTLIGE ENDRINGER	
https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/504814dc-745a-42e0-955e-1129ac4d3e89	
1/3	

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 21.05.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

9.2 Intervjuguide

”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?”

Innledende spørsmål

- 1) Hvilken utdanning har du?
- 2) Hvor lenge har du arbeidet som pedagogisk leder/barnehagelærer?
- 3) Kan du fortelle litt om ditt ansvar, og dine oppgaver i barnehagen?

Spørsmål knyttet til barnehagen

- 4) Hva tenker du når vi sier ”risikoutsatte barn?”
- 5) Hva tenker du når du hører ”god omsorg?”
- 6) Hva tenker du når du hører begrepet omsorgssvikt?
- 7) Hva kan være en risikofaktor hos et barn som dere i barnehagen kan se?
- 8) Hvordan arbeider barnehagen med å tilegne seg, og opprettholde kompetanse rundt de risikofaktorene du har nevnt?
- 9) Hvordan arbeider dere for at barna skal få kunnskap om de risikofaktorene som finnes rundt dem?
- 10) Hvordan opplever du som ansatt at du bidrar til at barnet får en bedre hverdag?
- 11) Hvilke konsekvenser tenker du kan forekomme i et barns utvikling som har en eller flere av de risikofaktorene du tidligere har nevnt?
- 12) Hva tenker du når vi sier beskyttende faktor?
- 13) Hvordan oppfatter du barnehagens rolle som en beskyttende faktor for risikoutsatte barn?
- 14) ”Forebygging betyr å fjerne eller begrense en uønsket utvikling, skade eller sykdom. Forebyggende tiltak er det vi gjør for å redusere forhold som fører til uheldig utvikling, skade eller sykdom.” På hvilke måter tenker du at barnehagen kan være/er et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?
- 15) Hva legger du i det å være ”den betydningsfulle andre” for barn som trenger det?
- 16) Hva tenker du når du hører begrepet resiliens?
- 17) Hva tenker du er det viktigste barnehagen gjør for å styrke barnets resiliens?

Spørsmål knyttet til samarbeid med andre instanser

- 18) Har dere samarbeid med andre instanser? Hvis ja, hvilke? Kan du fortelle litt mer om dette?
- 19) Hvordan tenker du at de instansene dere er i samarbeid med kan være en forebyggende faktor for risikoutsatte barn?
- 20) Hvordan oppfatter du opplysningsplikten du er pålagt? Kan du gi et eksempel på situasjoner hvor opplysningsplikten kan være utfordrende?
- 21) Hvordan opplever du samarbeidet med barneverntjenesten? Bli dere inkludert når det oppstår en bekymring for et barn? Kunne de gjort noe annerledes, eventuelt hva?

Koronarelaterte spørsmål

- 22) Hvilke konsekvenser tenker du koronasituasjonen kan ha hatt for de mer sårbare og risikoutsatte barna?
- 23) Hva har koronasituasjonen gjort med deres arbeid for de risikoutsatte barna? Positivt? Negativt?

Avsluttende spørsmål

- 24) Er det noe annet du ønsker å tilføye?

9.3 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke på hvilke måter barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet, og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Problemstillingen vi skal forske på i vårt masterprosjekt lyder som følger: ”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?” Vi har valgt dette problemområdet på bakgrunn av at vi selv er utdannet barnehagelærere, og føler at vi mangler kunnskap om dette temaet. Vi ønsker å få et innblikk i kunnskapen som finnes i barnehager vedrørende det å være en forebyggende faktor for risikoutsatte barn.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Karianne Brekke, Master i Barnevern, Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret / Det psykologiske fakultet.

Julie Marie Lilleskog, Master i Barnevern, Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret / Det psykologiske fakultet.

Ragnhild Bjørknes, Professor, Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret / Det psykologiske fakultet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I vårt masterprosjekt har vi lagt vekt på hvordan barnehagen kan være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. Vi ønsker derfor å spørre deg om å delta i vårt prosjekt. Utvalget er tilfeldig, og det vil være totalt åtte pedagogiske ledere/barnehagelærere som stiller intervju, hver for seg. Det stilles krav til at pedagogiske leder/barnehagelærer har arbeidet i barnehage, i minst to år.

Hva innebærer det for deg å delta?

I vårt masterprosjekt skal vi ta i bruk kvalitativt intervju som forskningsmetode for datainnsamling. Opplysningene vi ønsker å samle inn er rettet mot hvordan du som barnehagelærer opplever at barnehagen er et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn. Dette innebærer å snakke om temaene risiko- og beskyttendefaktorer, omsorgssvikt, resiliens, opplysningsplikt og et eventuelt samarbeid med barnevernet. På bakgrunn av vår problemstilling ønsker vi å intervjuer til sammen åtte pedagogiske ledere/barnehagelærere som stiller til intervju, hver for seg. På forhånd av intervjuet har vi laget en intervjuguide, og det vil ta ca. 1 time å gjennomføre intervjuet. Under intervjuet skal vi ta i bruk ekstern lydopptaker som vi kjøper inn selv. Vi vil ikke ta i bruk egen telefon. Lydopptaket vil bli destruert når datainnsamlingen er transkribert. Dette vil skje før masteroppgaven leveres inn, mai 2021.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålet vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt, og i samsvar med personvernregelverk. De som vil ha tilgang ved behandlingsansvarlig institusjon er oss studenter og vår veileder. I vår masteroppgave skal vi ikke bruke kontaktopplysninger eller navn. Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli erstattet med et kodenavn som ikke vil kunne avsløre din identitet. De som deltar vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjon. Lydopptaket vil bli overført til privat pc, som er passordbelagt, for å analysere intervjuet. Samtykkeerklæringen med underskrift vil bli innelåst.

Taushetsplikt

- Begge parter har taushetsplikt slik at opplysninger som kan avsløre taushetsbelagt informasjon skal unngås.
- Det skal ikke være mulig å identifisere enkeltbarn eller foreldre.

- Vi skal ikke bruke navn, identifisering av bakgrunnsopplysninger skal utelates, som for eksempel, alder, kjønn, navn på barnehage/skole, opprinnelsesland, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai måned 2021. All data vil bli slettet før masteroppgaven leveres. Lydopptaket vil bli destruert etter at all informasjon er innhentet. Samtykkeskjema og annen data vil bli makulert. Masteroppgaven kan bli publisert offentlig om den får karakter B eller høyere.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- Å få rettet personopplysninger om deg,
- Å få slettet personopplysninger om deg,
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- Å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret / Det psykologiske fakultet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret / Det psykologiske fakultet ved Ragnhild Bjørknes.

Universitetet i Bergen sitt personvernombud

Janecke Helene Veim

personvernombud@uib.no

Studenter

Karianne Brekke

Epost: gaw008@uib.no

Telefon: 97 01 23 31

Julie Marie Lilleskog

Epost: buc012@uib.no

Telefon: 41 49 64 36

Veileder

Ragnhild Bjørknes

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Karianne Brekke og Julie Marie Lilleskog / Ragnhild Bjørknes

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet: ”På hvilke måter kan barnehagen være et forebyggende tiltak for risikoutsatte barn?” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, mai 2021.

Signert av prosjektdeltaker, dato.